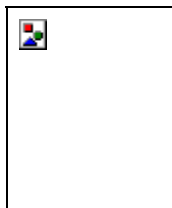

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY

USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

ze dne 3. září 2003 č. 849 + P

k Národní strategii boje proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování
v České republice

V l á d a

I. s c h v a l u j e Národní strategii boje proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice, obsaženou v části III materiálu č. j. 1102/03;

II. u k l á d á

1. 1. místopředsedovi vlády a ministru vnitra, místopředsedovi vlády a ministru zahraničních věcí, ministrům spravedlnosti, práce a sociálních věcí, ministryněm školství, mládeže a tělovýchovy a zdravotnictví zabezpečit plnění úkolů vyplývajících z Akčního plánu k realizaci Národní strategie boje proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice obsaženého v příloze tohoto usnesení,

2. 1. místopředsedovi vlády a ministru vnitra předložit vládě do 30. června 2005 vyhodnocení plnění úkolů akčního plánu uvedeného v bodě II/1 tohoto usnesení a jeho aktualizaci.

Provedou:

1. místopředseda vlády a ministr vnitra,
místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí,
ministři práce a sociálních věcí, spravedlnosti,
ministryně školství, mládeže a tělovýchovy,
zdravotnictví

Předseda vlády
PhDr. Vladimír Š p i d l a
v z. Mgr. Stanislav G r o s s , v. r.
1. místopředseda vlády

**Akční plán
k realizaci Národní strategie boje proti obchodování s lidmi
za účelem sexuálního vykořisťování v České republice**

Opatření		Gestor	Spolugestor	Termín
Organizační opatření				
1.	Určit pracoviště odpovědné za koordinaci aktivit proti obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a za plnění funkce národního reportéra	MV		31.10. 2003
2.	Zařadit problematiku obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování mezi priority připravované Strategie prevence kriminality na léta 2004-2007	MV	Členové Republikového výboru pro prevenci kriminality	31.3. 2004
Výzkum				
3.	Realizovat výzkumnou část projektu OSN zaměřenou na zmapování situace v oblasti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice	MS (IKSP)	MV	30.4. 2004
4.	Analyzovat další formy obchodování s lidmi za účelem vykořisťování (např. nucená práce apod.) a v rámci periodické zprávy navrhnout potřebná opatření	MV	MS (IKSP)	30.6. 2005
Preventivní opatření				
5.	Připravit informační kampaň věnovanou problematice obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování	MV	MPSV, MŠMT	31.12. 2004
6.	Připravit informační materiál věnovaný problematice obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování pro zastupitelské úřady ČR ve zdrojových zemích	MV	MZV	31.12. 2004
7.	Iniciovat preventivní projekty ve zdrojových zemích	MV	MZV	průběžně

Opatření	Gestor	Spolugestor	Termín
Represe			
8.	Analyzovat personální situaci na ÚOOZ a na tomto základě zvážit úpravu tabulkových stavů příslušného pracoviště ÚOOZ	MV	31.12. 2003
9.	Vytvořit na úrovni správ PČR jednotlivých krajů 1 tabulkové místo specialisty na problematiku obchodování s lidmi	MV	Policie ČR 31.12. 2004
10.	Při vyšetřování případů obchodování s lidmi realizovat souběžné šetření zaměřené na vyhledávání, dokumentaci a zajišťování výnosů z vyšetřované trestné činnosti	MV	Policie ČR průběžně
11.	Vytvořit manuál pro policejní výkon obsahující hlavní kritéria pro identifikaci případů obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování	MV	30.6. 2004
12.	Podporovat specializaci státních zástupců a soudců na obchodování s lidmi	MS	NSZ průběžně
13.	Zdokonalovat profesionální kvalifikaci státních zástupců, soudců a policistů v dané oblasti	MS	MV průběžně
Pomoc obětem			
14.	Rozpracovat způsob dlouhodobého financování modelu	MV	30.6. 2004
15.	Uvést ve spolupráci s nevládními a mezivládními organizacemi do praxe model podpory a ochrany obětí	MV	Všechny zúčastněné resorty a Policie ČR průběžně
16.	Připravit poučení pro oběti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování o jejich právech	MV	Policie ČR 30.6. 2004
17.	Navrhnout opatření k zajištění adekvátní sociální péče a sociálních dávek pro oběti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování - cizinky	MPSV	31.12. 2003
18.	Zahrnout pomoc obětem obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování do právní normy, upravující problematiku hmotné nouze a sociálního vyloučení	MPSV	1. 1. 2006

Opatření	Gestor	Spolugestor	Termín
19.	Věnovat zvýšenou péči obětem obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování-cizincům v souvislosti s možnostmi jejich přístupu na trh práce	MPSV	31.12. 2004
20.	Vytvořit standardní postup při podezření na obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování pro praktické lékaře a gynekology	MZ	1. 3. 2004

II.

Předkládací zpráva

Materiál je předkládán na základě usnesení ze dne 8. ledna 2003 č. 9 o plánu nelegislativních úkolů vlády na 1. pololetí roku 2003 a výhledu na 2. pololetí 2003 a na základě usnesení vlády č. 117 ze dne 28. ledna 2002 k podnětu Rady vlády České republiky pro lidská práva, týkající se opatření směřujících ke zkvalitnění možností trestního stíhání osob podezřelých z páčání trestné činnosti související s obchodem s lidmi a ke zlepšení ochrany obětí této trestné činnosti.

Materiál reaguje také na skutečnost, že Česká republika se stala významnou zdrojovou, tranzitní i cílovou zemí obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Řada českých dívek je pod falešnými sliby či násilím dopravována do ciziny a nucena k prostituci, stejně tak řada cizinek je stejným způsobem a za stejným účelem dopravována do České republiky. Obchod s lidmi a na něj navazující nucená prostituce jsou do značné míry ovládnuty organizovaným zločinem a jsou pro něj zdrojem značných zisků.

Česká republika je v zahraničí vnímána jako země, která obchod se ženami toleruje a přispívá tak k porušování lidských práv. Přímá zmínka o nutnosti přijmout opatření proti obchodování se ženami je obsažena v závěrech prakticky všech monitorovacích orgánů lidskoprávních úmluv OSN.

V neposlední řadě materiál reaguje na řadu mezinárodních iniciativ a závazků, které Česká republika převzala, či které vyplývají z jejího členství v mezinárodních organizacích. Zejména se jedná o dokumenty EU, ale i OSN, OBSE a Rady Evropy.

Materiál se skládá ze Zprávy o obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice, Modelu ochrany a podpory obětem obchodu s lidmi, Souboru opatření a příloh.

Materiál si klade za cíl zmapovat dostupné informace o problematice obchodu s lidmi České republiky, zhodnotit legislativní a administrativní podmínky pro trestně právní postih pachatelů obchodu s lidmi a řešení postavení obětí a navrhnout efektivní opatření ke zlepšení situace. Navržená opatření směřují do oblasti prevence a informovanosti potenciálních obětí, do oblasti represe, zejména se však, v souladu se zmíněnými mezinárodními dokumenty, věnuje postavení obětí obchodu se ženami a navrhuje model péče o tyto oběti. Systematická péče o oběti obchodu s lidmi v České republice dosud chyběla. Navržený model zohledňuje jak ochranu a asistenci obětem, tak i zájmy orgánů činných v trestním řízení. V materiálu jsou také navrženy nezbytné mechanismy pro koordinaci aktivit vlády proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování.

Při tvorbě materiálu byly využity poznatky získané při realizaci projektu OSN „Prevence, potlačování a trestání obchodu s lidmi“, jehož je Ministerstvo vnitra realizátorem. Tvorbě materiálu předcházela úzká vnitřoresortní i meziresortní spolupráce, jakož i spolupráce předkladatele s nevládními a mezivládními organizacemi.

Materiál prošel standardním meziresortním připomínkovým řízením.

OBSAH

NÁRODNÍ STRATEGIE BOJE PROTI OBCHODOVÁNÍ S LIDMI ZA ÚČELEM SEXUÁLNÍHO VYKOŘIŠŤOVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

A ZPRÁVA O OBCHODOVÁNÍ S LIDMI ZA ÚČELEM SEXUÁLNÍHO VYKOŘIŠŤOVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	
I.	Vymezení pojmu pro účely tohoto materiálu
II.	Obchod se ženami v evropském kontextu
III.	Mezinárodní aktivity a dokumenty k obchodování s lidmi
IV.	Koncepční a analytické materiály České republiky vztahující se k problematice obchodování s lidmi
V.	Klíčové aspekty Národní strategie boje proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice <ol style="list-style-type: none">1. Prevence2. Represivní opatření3. Pomoc obětem a jejich rehabilitace4. Mezinárodní spolupráce
VI.	Závěr
B MODEL PODPORY A OCHRANY OBĚTÍ OBCHODOVÁNÍ S LIDMI ZA ÚČELEM SEXUÁLNÍHO VYKOŘIŠŤOVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	
I.	Podpora a ochrana obětí – vymezení pojmu
II.	Základní principy modelu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování
III.	Popis modelu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice <ol style="list-style-type: none">1. Model a jeho fáze2. Pilotní odzkoušení modelu3. Zainteresované instituce
IV.	Podmínky fungování modelu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice
V.	Postupné kroky k zajištění podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování

A

ZPRÁVA O OBCHODOVÁNÍ S LIDMI ZA ÚČELEM SEXUÁLNÍHO VYKOŘISŤOVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Předkládaný materiál se zabývá problematikou obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Jeho cílem je přispět k řešení některých praktických otázek boje s touto formou organizovaného zločinu, k řešení postavení obětí, případně svědků v trestním řízení proti pachatelům. Všechna navrhovaná opatření se vztahují na všechny oběti bez rozdílu pohlaví. V praktických aspektech, zejména v oblasti podpory a ochrany obětí, se materiál soustřeďuje na ženy – oběti obchodování za účelem sexuálního vykořisťování, které doposud tvoří výhradní klientelu podpůrných organizací.¹

Materiál nepojednává o dalších formách obchodování s lidmi, například za účelem nucené práce. Obchodování s lidmi za jiným účelem než za účelem pohlavního styku není uvedeno v platném znění § 246 trestního zákona a poznatky o jeho rozšíření v České republice i jinde v Evropě jsou jen velmi omezené. Úkol analyzovat tento jev a navrhnout potřebná opatření je obsažen v Akčním plánu.

I. Vymezení pojmu pro účely tohoto materiálu

Obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování je chápáno jako nábor, přechovávání, přeprava, poskytnutí nebo získání osoby za účelem jejího využití v sexuálním průmyslu (při nucené prostituci, tvorbě pornografických materiálů, provozování některých forem striptýzu apod.).

Na základě přijatých mezinárodních dokumentů je za oběť obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování obecně považována každá žena, která byla podvodem zlákána, svedena nebo zjednána k prostituci. Toto chápání zahrnuje pod kategorií obětí kromě výše uvedených případů i ženu, která zpočátku souhlasila s tím, že bude zapojena do prostituce, avšak podmínky vzniklé později ji postavily do pozice oběti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, tj. nemá možnost tuto činnost dobrovolně ukončit, je držena pod neustálým dohledem, musí obsloužit neúnosně vysoký počet zákazníků denně, je fyzicky napadána, má falešné nebo žádné doklady apod. Přitom nezáleží na tom, zda v jejím postavení hrají hlavní úlohu ekonomické faktory (domnělé či skutečné zadlužení), zastrasování, jiný psychický nátlak nebo fyzické násilí.

V praxi se většinou vyskytují tři typy obětí: a) oběti, které vědomě a dobrovolně vstoupily do světa sex-businessu, ale setkaly se zde s otrockými podmínkami, b) oběti, které byly oklamány a podvodem, například pod záminkou legální práce v zábavním průmyslu, byly prodány za účelem

¹ Problematika komerčního sexuálního vykořisťování dětí je řešena v jiném materiálu – viz str. 8.

provozování prostituce, c) oběti, které byly uneseny a poté prodány do sexuálního otroctví. V posledním případě se jedná o obchodování s lidmi v nejdrastičtější podobě.

Obchodování s lidmi má některé společné znaky s ilegální migrací, přesto nelze tyto jevy zaměňovat. Různé definice obchodování s lidmi akcentují jeho různé aspekty, jako např. vykořisťování, překračování hranic, nucená prostituce, domnělé nebo skutečné zadlužení, otrokářství apod. Obchodování s lidmi prakticky vždy začíná náborem v zemi původu a pokračuje vykořisťováním v zemi tranzitní či cílové. Mnohdy znamená překročení alespoň jedné mezinárodní hranice, ale stále častěji se vyskytuje i na území jednoho státu. Některé z obětí obchodování s lidmi sice využívají nabídek převaděčů, aby se dostaly do ciziny, případně samy překračují státní hranice nelegálním způsobem, ale fakt, že jsou poté zbavovány osobní svobody a vystaveny podmínkám připomínajícím otroctví, je odlišuje od ostatních ilegálních migrantů. Obchodování s lidmi je vždy spojeno se závažným porušováním lidských práv obětí. Ve stručnosti lze obchodování s lidmi a nelegální migraci odlišit následujícím způsobem: **kontrakt mezi převaděčem a nelegálním migrantem bývá ukončen okamžikem nelegálního překročení hranice země, do níž měl migrant v úmyslu se dostat.** Naproti tomu pro oběť obchodování s lidmi okamžikem **překročení hranic cílové země začíná její zneužívání a vykořisťování.** Toto tvrzení však neplatí absolutně, protože se v praxi vyskytují případy, kdy je migrant po příjezdu do cílové země převaděči dále vydírán a vykořisťován.

II. Obchod se ženami v evropském kontextu

Obchodování s lidmi, které je nazýváno novodobým otroctvím, představuje celosvětově rozšířený jev. Počty obětí uváděné v této souvislosti se do značné míry liší, ale mají vždy alarmující rozměr.² Obchodování s lidmi generuje obrovské nezákonné zisky. Zpráva CIA z roku 1999 odhaduje, že zisky obchodníků s lidmi se každoročně pohybují v rozmezí 7 až 12 miliard dolarů³. Obchodování s lidmi se tak stalo třetím nejvýnosnějším odvětvím kriminální činnosti, hned vedle obchodování s drogami a nelegálního obchodování se zbraněmi. Poslední informace dokonce hovoří o tom, že obchodování s lidmi předstihlo obchod s drogami. Trestní sankce hrozící pachatelům, kteří se podílejí na organizování obchodování s lidmi, jsou ve srovnání s potenciálními zisky poměrně nízké.

V západní Evropě se obchodování se ženami začalo výrazněji rozmáhat v 70. letech 20. století. Skutečného rozkvětu však dosáhlo po pádu tzv. „železné opony“. V druhé polovině 70. let byla jako hlavní zdrojový region z hlediska obchodování se ženami uváděna Latinská Amerika, poté nastoupila vlna obchodovaných žen z Filipín, které začátkem 80. let vytlačil příliv obchodovaných žen z Afriky a Thajska. O deset let později příliv žen z tradičních zdrojových zemí rychle začal zaostávat za přílivem žen ze zemí východní Evropy, včetně zemí bývalého Sovětského svazu. Přestože mnohé z těchto žen již od počátku tuší, jaká budoucnost je v zahraničí čeká, využívají všech dostupných možností k řešení své složité ekonomické a sociální situace. Tvrdé podmínky nucené

² Např. Mezinárodní organizace pro migraci IOM odhaduje, že na celém světě se každoročně stane obětmi obchodování s lidmi 700 tisíc až 2 miliony žen a dětí, přičemž 300 - 500 tisíc žen a dětí je každoročně obchodováno v rámci Evropy a do Evropy.

³ Cena za nákup jedné ženy představuje 1250 - 1500 EURO a cena služeb poskytovaných klientům se pohybuje kolem 250 - 300 EURO za hodinu.

prostituce se pro ně zdají být nezdědká akceptovatelnější, než bezperspektivní sociální realita v zemích původu⁴.

Příčiny obchodování s lidmi mají komplexní charakter. Hlavní příčinou v celosvětovém měřítku je bezesporu chudoba, jíž jsou vystaveny především ženy, které se v mnoha zemích daleko obtížněji uplatňují na trhu práce. Patří sem ale i „genderová“ nerovnost a společensky tolerované násilí na ženách jak v zemích původu, tak i v zemích cílových. Nelze ale podceňovat ani úlohu poptávky, bez níž by nabídka sexuálních služeb neměla smysl. Obchodování s lidmi využívá rozvoje sexuální turistiky.

Mezinárodní trasy obchodníků s lidmi jsou v podstatě identické jako trasy využívané pro ilegální migraci nebo trasy využívané pro pašování drog. Migranti z Dálného a Středního východu a ze zemí bývalého Sovětského svazu jsou nejčastěji přepravováni přes Ukrajinu, Slovenskou republiku, Českou republiku nebo Maďarsko do zemí západní Evropy.⁵

Obchodování s lidmi řídí zločinecké skupiny cizího i domácího původu, které jsou volně seskupeny a propojeny s domácím kriminálním prostředím působícím v sexuálním průmyslu. Informace z policejních zdrojů potvrzují, že zločinecké organizace mají rozdělené jednotlivé regiony Evropy a specializují se na různé fáze obchodování se ženami (nábor žen v zemích původu, transfer žen ze zemí původu do zemí cílových a organizování prostituce v těchto cílových zemích).

Česká republika zaznamenala v oblasti obchodování se ženami specifický vývoj. V důsledku společenských změn po roce 1989, geografického umístění státu a ekonomických podmínek, se Česká republika transformovala z původně zdrojové země na zemi tranzitní a cílovou. To se týká zejména žen pocházejících z Ruska, Ukrajiny, Moldavska, Bulharska, Rumunska, Číny a Vietnamu. Samostatnou skupinu tvoří ženy převážně romské národnosti ze Slovenska, které se zatím výrazněji neobjevují v policejních statistikách, ale nevládní organizace je registrují jako výrazně rizikovou skupinu.⁶ V podmínkách České republiky nejčastěji působí ruskojazyčná kriminální seskupení, ke kterým se přidávají i naturalizovaní cizinci, kteří zde žijí a působí. Pokud jde o vývoz českých občanů (zejména žen) do zahraničí, destinací jsou obvykle země západní Evropy, ale v poslední době se objevují i tak exotické destinace, jako je Japonsko nebo Mexiko. Podle získaných poznatků je násilí

⁴ Zpráva UNICEF/OHCHR/OBSE/ODIHR o obchodování s lidmi v jihovýchodní Evropě z června 2002 například uvádí, že v Moldavsku se vyskytují vesnice, v nichž více než polovina obyvatel emigrovala do zahraničí. V některých vesnicích se již vůbec nevyskytují ženy. Ti obyvatelé, kteří mají nějaké peníze, využívají služeb převaděčů. Ostatní uzavírají smlouvy s obchodníky s lidmi, aby získali prostředky na živobytí. Tuto částku pak musí ženy „odpracovat“ v zahraničí. Vyskytují se případy, kdy ženu, která své dluhy již splatila, její majitelé nahlásí policii a ona je deportována. Majitelé ženy jsou předem domluveni s pohraniční policií, která jí při návratu prohledá a zabaví její úspory. O zisky se pak pohraniční policie dělí s obchodníky s lidmi.

⁵ Europol odhaduje, že každoročně ilegálně přicestuje do členských států EU okolo 500 000 osob, z nichž zhruba polovinu pomáhají při překročení státní hranice organizované kriminální skupiny. Ilegální migranti platí za cestu do zemí EU velké částky, které se průměrně pohybují kolem 5 000 EURO. Metody využívané obchodníky s lidmi pro přepravu obětí přes hranice jsou stejné jako metody používané převaděči ilegálních migrantů (padělané nebo nelegálně získané cestovní doklady – pasy, víza, pracovní nabídky, studentské stáže apod.). Převáděné osoby u sebe mívají pro jistotu dva doklady na stejné (nepravé jméno) – například pas a řidičský průkaz.

⁶ Předpokládáme, že této rizikové skupině bude věnována pozornost v rámci výzkumné části projektu OSN proti obchodování s lidmi na Slovensku, který v současné době probíhá. Intenzivnější spolupráce se Slovenskem byla zahájena v loňském roce, kdy byl v rámci slovenského policejního sboru vytvořen specializovaný útvar pro boj proti obchodování s lidmi.

na ženách v souvislosti s organizováním prostituce uplatňováno především v zemích jako je Španělsko a Itálie. Detailněji je tato problematika rozebírána v přílohách č.1 a 2.

III. Mezinárodní aktivity a dokumenty k obchodování s lidmi

Obchodování s lidmi je závažným porušením lidských práv obětí. Dotýká se lidské důstojnosti, svobody pohybu, práva na soukromí a sebeurčení a odporuje zásadám uvedeným ve všech významných mezinárodních lidsko-právních dokumentech. Jedná se zejména o Všeobecnou deklaraci lidských práv (1948), Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (1950), Mezinárodní úmluvu o občanských a politických právech (1966), Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen (1979), Úmluvu o právech dítěte (1989) a 2. Opční protokol k Úmluvě o právech dítěte proti obchodování s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii (2000). Proto prakticky všechny mezinárodní organizace a instituce věnují problematice obchodování s lidmi velkou pozornost.

Rada Evropy například uspořádala první seminář věnovaný obchodování s lidmi ve Štrasburku v roce 1991; v letech 1992-1993 vznikla expertní skupina pro boj proti obchodování s lidmi; v roce 1996 vznikl Akční plán boje proti obchodování s lidmi; v roce 2000 Výbor ministrů přijal Doporučení č.11 o postupu proti obchodování s lidmi; v roce 2001 bylo přijato Doporučení č. 16 o prevenci sexuálního vykořisťování dětí a v roce 2002 vznikla studie o vlivu informačních technologií na obchodování s lidmi. V současné době Rada Evropy rozhodla o přijetí závazného právního dokumentu - Evropské úmluvy o obchodování s lidmi, jejímž hlavním cílem má být lidsko-právní aspekt boje proti obchodování s lidmi a genderová perspektiva tohoto jevu.

V roce 1996 byla reakcí EU na znepokojivou situaci v oblasti obchodování s lidmi příprava globální a multidisciplinární strategie boje proti obchodování s lidmi, která kladla důraz na pomoc obětem a nutnost zapojení všech institucí a organizací do boje proti této trestné činnosti. V tomtéž roce byl rozšířen mandát Europolu o problematiku obchodování s lidmi a zahájen první program STOP, jehož smyslem bylo iniciovat, podporovat a posilovat praktickou spolupráci mezi různými subjekty v členských zemích a zdokonalovat formou školení profesní dovednosti orgánů činných v trestním řízení. Program byl ukončen v prosinci 2000, v roce 2001 na něj navázal program STOP II. V únoru 1997 Rada EU schválila Společný postup boje proti obchodování s lidmi a sexuálnímu zneužívání dětí, ve kterém vyzvala členské státy k revizi trestní legislativy, soudní spolupráci a ochraně obětí při soudním procesu. V roce 1997 byla zahájena iniciativa DAPHNE proti násilí na dětech, mládeži a ženách, která v prosinci 2000 přešla ve čtyřletý program DAPHNE. V dubnu 1997 Ministerská konference pod patronací EU přijala **Haagskou ministerskou deklaraci** o evropských pravidlech pro efektivní opatření v oblasti prevence a boje proti obchodování se ženami za účelem sexuálního vykořisťování (např. jmenování národního reportéra a umožnění dočasného pobytu pro oběti). V prosinci 1998 Evropská komise vyhodnotila dosažené výsledky a naplánovala další aktivity, jako například posílení spolupráce mezi vládními institucemi a nevládním sektorem v zemích zdrojových, tranzitních a cílových, multidisciplinární přístup apod. Kandidátské země byly vyzvány k tomu, aby v rámci přístupového partnerství bojovaly proti obchodování s lidmi na národní úrovni i v rámci prohloubení spolupráce s EU.

Od května 1999 jsou aktivity EU v oblasti boje proti obchodování s lidmi explicitně vyjádřeny v kapitole VI. Amsterodamské dohody (policejní a soudní spolupráce). Na zasedání Evropské rady v Tampere v říjnu 1999 zazněla další výzva k úpravě legislativy a sjednocení postihu pachatelů v členských zemích EU. V letech 1999 - 2001 byl pro účely boje proti obchodování s lidmi využíván program PHARE. V září 2001 se v Bruselu konala porada ministrů spravedlnosti a vnitra členských a kandidátských států, na níž bylo přijato 12 závazků pro boj proti obchodování s lidmi. Rovněž Evropský parlament vždy považoval za nutné se v dané oblasti aktivně angažovat.

K nejdůležitějším evropským dokumentům vztahujícím se k obchodování s lidmi patří **Rámcové usnesení k boji proti obchodu s lidmi** přijaté Radou Evropské unie 19. července 2002 a **Legislativní návrh Evropské komise o povolení krátkodobého pobytu pro oběti obchodování s lidmi** z 11. února 2002. Rámcové usnesení, vycházející z široké definice obchodování s lidmi, mimo jiné požaduje zavedení trestní odpovědnosti právnických osob a sjednocení trestních sazeb za účelem usnadnění mezinárodní soudní i policejní spolupráce na úseku boje proti obchodování s lidmi. Materiál je závazný pro členské země EU, které mají do 1. srpna 2004 modifikovat svoji trestní legislativu a uvést ji do souladu s požadavky obsaženými v tomto dokumentu. Na základě výše uvedeného Legislativního návrhu se připravuje Směrnice EU o povolení krátkodobého pobytu obětí, které jsou ochotny podílet se na vyšetřování trestné činnosti pachatelů a trestním řízením proti nim, jež se má stát součástí přijímaného „acquis“.

Evropská komise ve spolupráci s Mezinárodní organizací pro migraci uspořádala v listopadu 2002 v Bruselu Evropskou konferenci o prevenci a boji proti obchodování s lidmi. Na této konferenci byla přijata **Bruselská deklarace**, která má ambice stát se hlavním nástrojem pro budoucí politickou linii Evropského parlamentu, Evropské komise i Rady.

Je třeba zdůraznit, že i další mezinárodní instituce se věnují problematice obchodování s lidmi. Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) se bojem proti obchodování s lidmi zabývá od roku 1991 (Moskevský dokument - 1991, Charta Evropské bezpečnosti - Istanbul 1999, vytvoření „Task Force“ pro otázky boje proti obchodování s lidmi v rámci Paktu Stability pro Jihovýchodní Evropu - Oslo 1999, Usnesení Ministerské rady č.1 - Vídeň 2000, Usnesení Stálé rady č. 426 a Usnesení Ministerské rady č. 6 - Bukurešť 2001). Posledním významným dokumentem OBSE na tomto úseku je Deklarace o obchodování s lidmi přijatá na zasedání Ministerské rady OBSE v prosinci 2002 v Portu. V současné době je v návaznosti na tuto Deklaraci připravován Akční plán OBSE proti obchodování s lidmi. Rovněž Ekonomické fórum OBSE, které se konalo v květnu 2003 v Praze, bylo věnováno tomuto tématu.

Také Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva v létě roku 2002 předložil Mezinárodní zásady a směrnice pro lidská práva a obchodování s lidmi.

Za důležitý dokument s mezinárodní platností lze považovat i **Zákon na ochranu obětí obchodování s lidmi, který byl přijat v USA v roce 2000**. Zákon se věnuje úpravě pobytu obětí obchodování s lidmi na území USA a upravuje rovněž jejich nárok na sociální dávky. Zároveň hodnotí pokrok, kterého bylo dosaženo v různých zemích světa v oblasti boje proti obchodování s lidmi. Toto hodnocení je periodicky obnovováno a vytváří tak politický tlak na státní instituce, aby se daným

jevem náležitě zabývaly. Česká republika byla již podruhé vyhodnocena jako země, která splňuje stanovená kritéria a je zařazena do první skupiny.

Zásadním mezníkem v boji proti obchodování s lidmi byla mezinárodní **Úmluva o nadnárodním organizovaném zločinu** přijatá v italském Palermu 13. prosince roku 2000. Tuto úmluvu doprovázel **Protokol OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi**, který Česká republika podepsala dne 10. prosince 2002. Ratifikace obou dokumentů se v současné době připravuje. Protokol definuje obchodování s lidmi následujícím způsobem:

- a) *„obchodování s lidmi“ znamená najímání, přepravu, převoz, přechovávání nebo přijetí osob za účelem zneužívání za pomoci hrozby, použití síly nebo jiných forem donucení, za pomoci únosu, podvodu, uvedení v omyl nebo zneužití moci či stavu bezbrannosti nebo za pomoci předání nebo přijetí plateb či výhod, a to za účelem získání souhlasu osoby mající kontrolu nad jinou osobou. Zneužívání zahrnuje přinejmenším zneužívání prostituce jiných, jiné formy sexuálního zneužívání, nucenou práci nebo poskytování služeb, otroctví, nebo podobné praktiky jako otroctví, nevolnictví nebo odnětí orgánů;*
- b) *souhlas oběti obchodování s lidmi se zamýšleným zneužíváním uvedeným v pododstavci a) tohoto článku, nebude brán v úvahu, jestliže byl použit jakýkoliv způsob uvedený v pododstavci (a);*
- c) *najímání, přeprava, převoz, přechovávání nebo přijetí dítěte pro účely zneužívání bude považováno za „obchodování s lidmi“, i když nezahrnuje některý ze způsobů uvedených v pododstavci (a) tohoto článku;*
- d) *„dítě“ znamená jakoukoliv osobu mladší osmnácti let.*

Protokol obsahuje první všeobecně přijatou definici obchodování s lidmi, která zahrnuje všechny aspekty tohoto kriminálního jevu. Z této definice dodnes vycházejí všechny mezinárodní organizace i dokumenty. Zároveň však přetrvává i užívané pojetí obchodování se ženami, jak o tom svědčí např. **Rezoluce Obchod se ženami a dívkami** přijatá na Valném shromáždění OSN dne 18. prosince 2002 (č. A/RES/57/176).

Evropské instituce pocítují, že je třeba v tomto úsilí pokračovat. Z jedné strany volají po jednotném přístupu trestního práva k obchodování s lidmi ve všech členských státech, který bude zajišťovat uplatňování efektivních, adekvátních a odstrašujících sankcí za tento trestný čin. Na druhou stranu však upozorňují na to, že palermský Protokol i novější Rámcové usnesení k boji proti obchodu s lidmi se zaměřují hlavně na postih pachatelů. Proto požadují výraznější podporu a ochranu obětí této trestné činnosti. Shodují se na tom, že obětem by měl být umožněn pobyt v zemi, kde se zdržují, a to minimálně po dobu jednoho měsíce, než se jejich psychický a zdravotní stav natolik konsoliduje, aby se mohly svobodně rozhodnout, jak dále naložit se svým životem.

IV. Koncepční a analytické materiály České republiky vztahující se k problematice obchodování s lidmi

a) Koncepce boje s organizovaným zločinem

Ministerstvo vnitra v roce 1996 zpracovalo koncepční materiál Problematika organizovaného zločinu a účinného postupu proti tomuto typu trestné činnosti (usnesení vlády č. 296/1996). Materiál byl v roce 1997 aktualizován pod názvem Aktualizace koncepce boje proti organizovanému zločinu (usnesení vlády č. 673/1997). Další aktualizace se uskutečnila v roce 2000 v materiálu Informace o stavu organizovaného zločinu na území České republiky v roce 2000, jejíž součástí byla Aktualizovaná Koncepce boje proti organizovanému zločinu (usnesení vlády č. 1044/2000). V tomto dokumentu je část věnována obchodování s lidmi a nelegální migraci.

b) Zprávy o bezpečnostní situaci

Již od roku 1994 jsou každoročně zpracovávány zprávy o bezpečnostní situaci, které jsou základním analytickým a koncepčním materiálem vlády v oblasti vnitřního pořádku a bezpečnosti. Poslední zprávy se zabývají také problematikou obchodování s lidmi.

c) Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí

S problematikou obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování úzce souvisí problematika komerčního sexuálního zneužívání dětí, která zahrnuje obchodování s dětmi, dětskou prostituci a dětskou pornografií. V roce 2000 byl Ministerstvem vnitra zpracován a usnesením vlády č. 698 ze dne 12. července 2000 přijat Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí. Jedná se o dlouhodobou strategii koordinující postup odpovědných státních orgánů. Pravidelná a systematická spolupráce s nevládním sektorem je součástí strategie. Plán předpokládá vyhodnocení a aktualizaci v dvouletých periodách. Zpráva o plnění Národního plánu boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí a jeho aktualizace byla schválena usnesením vlády č. 716 ze dne 10. července 2002.

Opatření Národního plánu boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí směřují do následujících oblastí: právní - zejména vytvoření legislativních podmínek pro omezení dostupnosti a distribuce dětské pornografie; osvěty a prevence - zkvalitnění práce policie a orgánů sociálně-právní ochrany dětí zejména v oblasti pružného a včasného předávání informací; zvýšení efektivity stíhání trestných činů - dosažení vyšší efektivity při vyšetřování pornografie na Internetu a včasnější odhalování jednotlivých případů; ochrany obětí a svědků a jejich resocializace - snížení možnosti sekundární viktimizace obětí. Pozornost bude zaměřena na zřizování specializovaných výslechových místností pro oběti trestné činnosti.

d) Iniciativa Rady vlády České republiky pro lidská práva

Rada vlády České republiky pro lidská práva schválila podnět připravený Výborem pro odstranění všech forem diskriminace žen, který byl schválen usnesením vlády č. 117 ze dne 28. ledna 2002. Usnesení se zabývá příslušnou legislativou (zohlednění Protokolu OSN při návrhu rekodifikace trestního práva hmotného), ochranou obětí obchodování s lidmi/cizinek a jejich sociálním zabezpečením. Usnesení také požadovalo předložení Protokolu OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi vládě k podpisu. To se uskutečnilo usnesením vlády č. 1119 ze dne 13. listopadu 2002. Otázka ochrany obětí cizinek a jejich zdravotní, sociální a další zabezpečení je předmětem Modelu podpory a ochrany obětí obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, který tvoří část tohoto materiálu.

e) Materiály pro jednání vlády zabývající se problematikou prostituce

Problematika obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování je bezprostředně spojena s problematikou prostituce. Zvláště, je-li situace v oblasti prostituce a podnikání v sexuálním businessu nepřehledná, postrádá-li zákonná pravidla a účinné možnosti kontroly, pak se riziko zneužívání obchodovaných žen k nucené prostituci rasantně zvyšuje. V České republice došlo během minulých let k enormnímu rozšíření všech forem prostituce. To se týká jak prostituce pouliční a prostituce provozované v erotických klubech, tak i prostituce bytové, eskortní, či prostřednictvím inzerce v tisku nebo na Internetu. Mezi ženami, které poskytují sexuální služby, je vysoký počet cizinek, u nichž lze předpokládat, že do České republiky přicestovaly legálně jako turistky, ale po překročení státních hranic byly donuceny k prostituci. Přesné údaje o tomto jevu nejsou k dispozici, jeho objem však lze odhadnout na základě analýzy vývoje české prostituční scény (viz Příloha č. 2).

Vymezením pojmu prostituce se žádné mezinárodní dokumenty nezabývají, lze ale konstatovat, že pojem *prostituce zahrnuje uspokojování sexuálních potřeb nejen prostřednictvím pohlavního styku, ale i jejich uspokojování jiným způsobem za účelem dosažení zisku. Jiným způsobem může být např. uspokojování sexuálních potřeb prostřednictvím přímého užití předmětů či nástrojů.*⁷

Ministerstvo vnitra se problémem prostituce zabývá dlouhodobě. Výsledkem jeho práce bylo zpracování dvou materiálů pro jednání vlády. Jedná se o *"Rozbor problémů souvisejících s prostitucí a vymezení podmínek jejího systémového řešení"* (schválen usnesením vlády č. 331/1999) a *Návrh opatření k řešení problémů souvisejících s prostitucí* (schválen usnesením vlády č. 1145/2000). Z předložených materiálů vzešel jednoznačný poznatek, že současný právní systém a jeho uplatňování v praxi neumožňuje efektivní kontrolu prostituční scény. Některé problémy sice lze řešit dílčími opatřeními, účinné řešení neustále se zhoršující situace v oblasti prostituce v České republice je však možné jen za předpokladu přijetí speciálního zákona, jehož

⁷ Takto definovaný pojem prostituce vychází z české soudní praxe (viz definice uvedená v rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích – 4 - To518/1994 (č. 22/1995 Sb., soudních rozhodnutí a stanovisek) – „...prostitucí se rozumí pohlavní styk s jinými osobami za úplatu. Pojem „pohlavní styk“ znamená jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby. Nemusí tedy jít jen o soulož, tedy o přímý styk pohlavních orgánů, ale může jít též o dotyky na jakékoli části těla, onanii nebo vzájemnou onanii. Pojmy „pohlavní styk“ a „soulož“ nelze tedy považovat za synonyma...”.

prostřednictvím bude možné prostituci regulovat (věcný záměr zákona je v současné době připravován k předložení vládě v září 2003). Prioritou tohoto zákona bude oddělení prostituce dobrovolné od prostituce nucené, vykonávané pod psychickým nebo fyzickým nátlakem, na níž kořistí jiné osoby.

f) Akční plán boje proti nelegální migraci

V současné době je v gesci Ministerstva vnitra připravován Akční plán boje proti nelegální migraci, který by měl být předložen vládě k projednání do konce roku 2003. Chystaný materiál bude do praxe implementovat moderní mezinárodní definice těchto jevů v návaznosti na zásady migrační politiky vlády přijaté v lednu 2003⁸.

g) Doporučení orgánů kontrolujících naplňování mezinárodních úmluv v oblasti lidských práv

- Usnesení vlády č.363 ze dne 14. dubna 2003 k Závěrečným doporučením Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva – kontrolního orgánu Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Doporučení mimo jiné vyzývají k přijetí opatření proti obchodování se ženami, jakož i proti sexuálnímu zneužívání dětí.
- Usnesení vlády č. 478 ze dne 19. května 2003 K závěrečným doporučením Výboru pro odstranění diskriminace žen – kontrolního orgánu Úmluvy pro odstranění všech forem diskriminace žen. Doporučení přímo vyzývají k vypracování komplexní strategie boje proti obchodu se ženami a dívkami a k zajištění potřebné podpory pro ženy a dívky, které se staly oběťmi obchodu, aby mohly svědčit proti obchodníkům.
- Usnesení vlády č. 1362 z 19.12.2001 k Závěrečným doporučením Výboru pro lidská práva – kontrolního orgánu Mezinárodní úmluvy o občanských a politických právech.

Ve všech výše uvedených případech vláda uložila uvedenými usneseními příslušným ministrům zajistit plnění doporučení.

⁸ Tato politika přispěje k redukci a prevenci nelegální migrace a zejména jejích kriminálních aspektů, mezi něž patří i obchodování s lidmi. Materiál navrhne změny v relevantní, zejména trestní legislativě, vymezí koordinovanost a kompetence jednotlivých policejních útvarů a dalších příslušných orgánů státní správy v postupu proti obchodování s lidmi, navrhne řadu opatření v oblasti udělování víz, povolování pobytů a kontroly pobytu cizinců v České republice, bude se zabývat i problematikou obětí a jejich role v trestním řízení, vzděláváním policejních orgánů i pracovníků státní správy a preventivními aktivitami. V tomto materiálu bude upravena ta část obchodování s lidmi, která souvisí s migrací (obchod s lidmi směrem do České republiky). Akční plán boje s nelegální migrací obsahuje i významné preventivní prvky a jedním z jeho hlavních cílů je to, aby cizinci přijížděli do České republiky legálně, protože to pro ně bude výhodnější než překračovat státní hranice ilegálně, případně využívat služeb převaděčských organizací.

V. Klíčové aspekty národní strategie boje proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice

Národní strategie i její klíčové aspekty vycházejí z požadavků kladených na vlády účastnických států na základě výše uvedených mezinárodních dokumentů, zejména však Protokolu OSN. Protokol požaduje, aby byly podniknuty rozhodné kroky vedoucí k:

1. rozvíjení a provádění preventivních, informačních a vzdělávacích akcí,
2. kriminalizaci obchodu s lidmi a jeho důslednému trestání,
3. vytvoření systému pomoci obětem,
4. rozvíjení mezinárodní spolupráce.

Ad 1) Prevence

Prevence zahrnuje všechny ofenzivní metody vedoucí k minimalizaci počtu obětí trestných činů i příležitostí trestné činy páchat.

a) Právní úprava

Protokol OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi v článku 9 zavazuje signatářské státy k přijetí řady opatření směřujících k prevenci a potlačování obchodu s lidmi. Odstavec 2 konkrétně zmiňuje výzkum, informační a mediální kampaně a také sociální a ekonomická opatření.

b) Informační působení

• Preventivně informační kampaň Mezinárodní organizace pro migraci IOM v roce 1999

Mezinárodní organizace pro migraci Praha ve spolupráci s La Stradou a za podpory orgánů státní správy (zejména Ministerstva vnitra a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy) realizovala v letech 1999 - 2000 velkou informační kampaň proti obchodování s lidmi, zejména ženami a dětmi, které předcházela výzkumná část. Zdrojem informací byly takové instituce jako Institut pro výzkum veřejného mínění, Agentura pro průzkum veřejného mínění a sdělovací prostředky. Získané informace posloužily k vytvoření ucelené představy o situaci v obchodování s lidmi v České republice a poskytly základ pro vytvoření co nejefektivnějších protiopatření. Výzkumná studie i celá kampaň byly financovány vládou USA.

Informační kampaň byla reakcí na prudký nárůst výskytu českých žen obchodovaných do zahraničí a na poměrně malou informovanost veřejnosti. Cílem kampaně bylo informovat odbornou i laickou veřejnost, včetně zájemců o práci v zahraničí, o možných rizicích a důsledcích spojených s obchodováním s lidmi. Projekt se skládal z výzkumu, přípravné fáze a fáze vlastního šíření informací vybraným cílovým skupinám obyvatelstva cestou sdělovacích prostředků a dalších komunikačních kanálů. Projekt také přispěl k vytvoření celkového mechanismu spolupráce mezi vládními institucemi, nevládními organizacemi a příslušnými zastupitelskými úřady.

Výsledkem informační kampaně bylo rovněž vytvoření výukové videokazety a manuálu pro učitele a školitele. Ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvem vnitra byly kopie těchto videokazet distribuovány do škol

a dalších vzdělávacích zařízení. Vzdělávání v oblasti obchodování s lidmi se stalo součástí učebních osnov.

- **Informační působení českých zastupitelských úřadů ve zdrojových zemích**

Na základě podnětu Ministerstva vnitra zajistilo Ministerstvo zahraničních věcí počátkem roku 2002 zprostředkování spolupráce na úseku boje proti obchodování s lidmi mezi zastupitelskými úřady České republiky v Rumunsku, Bulharsku, Ruské federaci, na Ukrajině a v Kazachstánu a příslušnými misemi Mezinárodní organizace pro migraci. Smyslem této aktivity bylo informovat osoby, které se na naše zastupitelské úřady v zahraničí obracely s žádostmi o informace či o některý typ víza, o rizicích obchodu s lidmi. (Další plánované aktivity viz akční plán).

- **Aktivity La Strady**

Jedinou specializovanou nevládní organizací, která se v podmínkách České republiky výlučně zabývá problematikou obchodování s lidmi, je La Strada ČR. La Strada se kromě přímé pomoci obětem zaměřuje na rozšiřování informací o obchodu se ženami v rámci cílových skupin.

Vzhledem k tomu, že v případě obchodu se ženami se jedná o porušování lidských práv, je akcent kladen na podporu žen, jejich sebedůvěry a schopnosti činit informovaná rozhodnutí. Prevence se zaměřuje na následující cílové skupiny: ohrožené ženy a dívky, ženy pracující v sexuálním průmyslu, rodiče a příbuzní, odborná veřejnost. K dosažení těchto skupin La Strada využívá následující nástroje: přednášky, brožury a letáky, informační linku, sdělovací prostředky a Internet.

La Strada při prevenci obchodování s lidmi spolupracuje rovněž s Ministerstvem práce a sociálních věcí a Ministerstvem vnitra. Ve spolupráci s oběma institucemi byly distribuovány na okresní úřady informační letáky organizace La Strada. Další distribuci těchto materiálů zajistilo Ministerstvo práce a sociálních věcí prostřednictvím sítě sociálních asistentů působících na řadě okresních, městských či magistrátních úřadů nebo v nevládních neziskových organizacích.

La Strada uspořádala v období od ledna do prosince 2002 sedm regionálních setkání odborníků z řad státních i nestátních institucí k problematice obchodu s lidmi v různých krajích České republiky. Cílem těchto setkání bylo zajištění větší provázanosti při řešení problematiky obchodu s lidmi, vytvoření možné spolupráce s regiony, prohloubení informovanosti o problematice a distribuce propagačních materiálů. Diskutovanými tématy byly: situace v regionu, hodnocení situace v regionu z hlediska spolupráce státních a nestátních institucí a přetrvávající problémy.

- **Aktivity Správy uprchlických zařízení MV**

Správa uprchlických zařízení v roce 2002 zahájila své informační působení na žadatelky o udělení azylu na území ČR v rámci projektu ANNA (další informace o projektu ANNA viz str. 28).

Ad 2) Represivní opatření

a) Platná legislativa

Pro tvorbu příslušné trestně právní legislativy jsou nejdůležitější následující dva mezinárodní nástroje:

- Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu včetně doprovodného Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi (dále jen „Protokol“). Protokol v článku 5 zavazuje signatářské státy ke kriminalizaci (zavedení trestnosti) obchodování s lidmi, jak je definováno v článku 3 Protokolu.
- Úmluva o potlačování obchodu s lidmi a vykořisťování prostitutek druhých osob, New York, 2. prosince 1949 (úmluva nebyla vyhlášena ve Sbírce zákonů, pro Československou republiku vstoupila v platnost dne 12. června 1958) a konečný protokol k této úmluvě, New York, 21. března 1950 (ČSR přistoupila k Protokolu dne 14. března 1958).

Problematika obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice je v rámci zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, řešena zejména ustanovením § 246. Zákonem č. 134/2002 Sb. byla provedena jeho novelizace. Novela nabyla účinnosti 1. července 2002 a promítá se mimo jiné ve změně ustanovení § 246 obchodování se ženami, které se nyní vztahuje na obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku bez ohledu na to, zda jde o dítě, ženu nebo muže. Změnil se i název tohoto trestného činu na obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku.⁹ Skutková podstata se rozšířila v tom směru, že za trestné je považováno zlákáni, najmutí nebo dopravení jiného v úmyslu, aby ho bylo užito k pohlavnímu styku, nejen do ciziny, ale též z ciziny. Vzhledem k tomu, že v souvislosti s touto trestnou činností dochází i k závažným následkům, projevuje se to ve zmíněném ustanovení v přísnějším postihu v závislosti na okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby (odst. 3 TZ).

Obchodování s lidmi pro sexuální účely na území České republiky, které není výslovně uvedeno v § 246 trestního zákona, lze trestně stíhat jako trestný čin kuplířství podle § 204 trestního zákona. Trestného činu kuplířství se dopouští ten, kdo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostitutek, nebo kdo kořistí z prostitutek provozované jiným.

Jako okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby jsou potom v zákoně stanoveny např. použití násilí nebo pohrůžky násilí nebo pohrůžky jiné vážné újmy nebo zneužití tísně nebo závislosti jiné osoby (trest odnětí svobody od jednoho roku do pěti let), nebo získání značného prospěchu, spáchání činu v organizované skupině nebo na osobě mladší osmnácti let (trest odnětí svobody od dvou do osmi let). V případě osoby mladší patnácti let je trestní sazba od pěti do dvanácti let.

Další skutkové podstaty, pod které lze případně podřadit jednání uvedené v článku 3 a 5 Protokolu mohou být např. trestné činy omezování osobní svobody podle § 231 trestního zákona,

⁹ § 246 Obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku (1) *Kdo do ciziny nebo z ciziny zláká, najme nebo dopraví jiného v úmyslu, aby ho bylo užito k pohlavnímu styku, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.*

zbavení osobní svobody podle § 232 trestního zákona, vydírání podle § 235 trestního zákona – zejména jako člen organizované skupiny nebo nejméně se dvěma osobami podle odst. 2 písm. a), b) nebo trestný čin útisku podle § 237 trestního zákona.

V případech přepravování či předávání osob do ciziny nebo z ciziny lze případně aplikovat skutkovou podstatu trestného činu nedovoleného překročení státní hranice podle § 171a trestního zákona, zejména odst. 2 písm. a) – spáchaný v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin či jako člen organizované skupiny podle písmene c). Organizovaná trestná činnost může být posouzena i jako zločinné spolčení podle § 89 odst. 17 trestního zákona. Podle ustanovení § 163a trestního zákona je trestným založení zločinného spolčení, účast na jeho činnosti nebo jeho podpora.

Pokud je předmětem obchodu dítě, lze použít ustanovení o trestném činu obchodování s dětmi podle § 216a trestního zákona, a to nejen na případy obchodování pro sexuální účely, ale i pro další účely definované Protokolem. Trestně odpovědný je ten, kdo za odměnu svěřil dítě do moci jiného za účelem adopce, využívání dětské práce nebo pro jiný účel. Okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby jsou: spáchaní činu v organizované skupině, získání značného prospěchu či způsobení těžké újmy na zdraví nebo smrti. Euronovela trestního zákona provedla změnu ustanovení § 216b trestního zákona, kterým je nyní pojem „dítě“ definován stejně jako v Protokolu. Dítětem se tedy rozumí osoba mladší osmnácti let (zrušena byla slova „pokud nedosáhla zletilosti již dříve“). Dále je možné aplikovat ustanovení o trestném činu únosu podle § 216 trestního zákona či úmyslnou formu trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 trestního zákona („kdo vydá osobu mladší osmnácti let nebezpečí zpusnutí tím, že jí umožní vést zahálčivý nebo nemravný život nebo ji svádí k zahálčivému nebo nemravnému životu“). Ustanovení § 246 je při obchodování s dětmi speciální ve vztahu k trestnému činu obchodování s dětmi.

V současné době probíhají legislativní práce směřující k úpravě trestního postihu obchodování s lidmi v souladu se závazky a doporučeními v mezinárodních dokumentech. Probíhá připomínkové řízení k návrhu nového trestního zákoníku a některých zákonů s ním souvisejících. V návrhu trestního zákoníku je zařazeno ustanovení § 146, obchodování s lidmi. Jde o nový trestný čin koncipovaný zcela v souladu s mezinárodními dokumenty zavazujícími Českou republiku, zejména Úmluvou OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu včetně doprovodného Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi. V návrhu tohoto ustanovení je zpřísněn trestní postih pachatele. Okolnostmi podmiňující použití přísnější trestní sazby je v navrženém odst. 3 písm. d) i skutečnost, že pachatel „spáchá takový čin v úmyslu, aby jiného bylo použito k prostituci“, a v tom případě činí trestní sazba pět až dvanáct let odnětí svobody a je tedy vyloučeno podmíněné odsouzení. Podobně jako platný trestní zákon počítá návrh nového trestního zákoníku i s možnostmi postihu některých jednání v souvislosti s obchodováním s lidmi podle dalších ustanovení. Jde zejména o trestné činy zbavení osobní svobody, omezování osobní svobody a zavlečení (§ 148, § 149, § 150 návrhu). Návrh nového trestního zákoníku upravuje i trestní odpovědnost právnických osob a vedle toho je připomínkovému řízení předložen i návrh zákona o trestním soudnictví nad právnickými osobami obsahující hmotně-právní i procesní ustanovení upravující tuto zcela novou oblast soudního

rozhodování.¹⁰ Tyto navržené legislativní změny by mohly významně ovlivnit boj proti činnosti národních i nadnárodních organizací angažovaných v obchodování s lidmi. Návrh nových a novelizovaných zákonů počítá s jejich účinností ode dne 1. ledna 2005.¹¹

Statistické údaje o obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku (dříve obchodování se ženami) podle § 246 trestního zákona

Policie ČR - skutky

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Zjištěno trestných činů	15	13	34	23	13	27	15
Objasněno trestných činů	14	11	34	22	13	25	10
Počty vyšetřovaných a stíhaných osob	25	15	49	38	21	26	12

Ministerstvo spravedlnosti - pachatelé

Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Odsouzeno celkem	9	5	25	16	15	20
Odsouzeno žen	2	1	4	2	3	6
Odsouzeno mladistvých	1	-	-	-	-	-
Uloženo trestů nepodmíněně	7	3	17	6	7	5
Uloženo trestů podmíněně	2	2	8	10	8	15

Pozn.: Výsledky kriminální statistiky v určitém roce nejsou přímo srovnatelné se statistikou vedenou resortem spravedlnosti, který je gestorem statistiky státních zastupitelství a soudů. Důvodem je zejména časový odstup, někdy i víceletý, mezi ukončením konkrétní trestní věci v jednotlivých fázích trestního řízení. Policejní statistika jednotlivé případy zachytí na počátku trestního řízení, statistika soudní naopak až na jeho konci. Dalším důvodem je skutečnost, že v kriminálních statistikách jsou evidovány trestné činy i s neznámým pachatelem.

¹⁰ V České republice doposud nelze trestně postihovat právnickou osobu. To se týká například nekorektních zprostředkovatelen práce, které získávají ženy pro prostituci pod záminkou nejrůznějších nevinných zaměstnání, nebo cestovních kanceláří, které přímo či nepřímo spolupracují s organizátory obchodování s lidmi a zajišťují přepravu obětí ze země původu do země tranzitní či cílové..

¹¹ Vzhledem k tomu, že obchodování s lidmi je trestná činnost přesahující hranice státu, považuje státní zastupitelství za nutné provést základní změny v hlavě dvacáté páté trestního řádu, pojednávající o právním styku s cizinou. Nejvyšší státní zastupitelství na žádost Ministerstva spravedlnosti zpracovalo návrh těchto změn a předložilo do vnitřního připomínkového řízení Ministerstva spravedlnosti návrh komplexní úpravy této hlavy trestního řádu. Jedná se hlavně o změny plynoucí z povinnosti implementovat do českého právního řádu instrumenty založené evropskou legislativou (zejména institut evropského zatýkacího rozkazu a příslušná ustanovení o společných vyšetřovacích týmech).

Údaje uvedené v obou tabulkách nelze považovat za odraz objektivního vývoje situace v obchodování s lidmi. Je to dáno zejména vysokou latencí této trestné činnosti a také tím, že se policie snaží stíhat obchodování s lidmi podle celé řady dalších ustanovení trestního zákona.

b) Policie ČR

Specializovaným útvarem Policie ČR, který se zabývá obchodem s lidmi, je odbor obchodu s lidmi Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu Služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen „ÚOOZ“). Na základě Závazného pokynu Policejního prezidenta č.17/1998 (k systému sledování neobjasněných závažných trestných činů kriminální povahy a koordinaci postupu specializovaných útvarů Policie ČR a Ředitelství služby kriminální policie Policejního prezidia České republiky při odhalování těchto činů a zjišťování jejich pachatelů) ÚOOZ sleduje, metodicky ovlivňuje, odborně usměrňuje, kontroluje a odpovídá za objasňování případů obchodování s lidmi a zjišťování jejich pachatelů. Jedná se hlavně o případy, kde jde prokazatelně o zapojení organizovaného zločinu a případy obchodování s lidmi s mezinárodním prvkem. Ostatní útvary Policie ČR jsou povinny ÚOOZ okamžitě informovat, vyskytne-li se případ obchodování s lidmi nebo podezření na něj.

ÚOOZ aktivně spolupracuje na úseku boje proti obchodování s lidmi s partnerskými institucemi v SRN, Rakousku, Nizozemí, Velké Británii, Itálii, na Slovensku, v Polsku a Maďarsku. Při vyšetřování několika případů ÚOOZ rovněž pomáhaly americké instituce jako je US Immigration Service a FBI. Tento specializovaný policejní útvar je členěn teritoriálně, má ústředí a expozitury, které prakticky pokrývají celé území České republiky. Detektivové i vyšetřovatelé útvaru jsou velmi dobře vyškoleni, rozpracovávají jednotlivé případy do hloubky, přičemž využívají rovněž poznatků jiných policejních útvarů. Jsou vedeni snahou odhalit co nejširší síť pachatelů a dostat se až ke špičkám organizovaných zločineckých skupin. Tento přístup je časově náročný a vyžaduje trpělivou práci, jejíž výsledky lze snadno zmařit při snaze o dosažení dílčích úspěchů. Útvar neustále zápasí s nedostatkem tabulkových míst.

Od založení Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu dne 1. ledna 1995 bylo druhé oddělení odboru systemizováno na tabulkový počet 9 + 1 policista.¹² Za uplynulých 8 let však tato problematika prošla značným vývojem. Zvyšoval se počet případů, ve kterých byla dokumentována trestná činnost organizovaných skupin pachatelů s mezinárodním složením, stále častěji zde byly zjišťovány znaky skutkové podstaty trestného činu zločinného spolčení dle ustanovení § 163a trestního zákona, zvyšovaly se finanční zisky z organizování prostituce i společenská nebezpečnost páchaných trestných činů.

V průběhu roku 2001 byla situace analyzována a na základě této analýzy byl podán návrh na zvýšení systemizace tabulkových míst. S účinností od 1. února 2003 byla systemizace navýšena o 7 tabulkových míst. Toto navýšení tabulek však nebylo dostatečné vzhledem k tomu, že toto

¹² Pro srovnání : v Belgii, která počtem obyvatel odpovídá velikosti České republiky, působí na ústředním policejním pracovišti specializovaném na obchodování s lidmi 31 operativních pracovníků a 8 analytiků a administrativních pracovníků.

pracoviště je garantem za problematiku obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, sexuálního a komerčního zneužívání dětí a mladistvých a obchodování s lidskými orgány v celorepublikovém měřítku. Pro navýšení tabulek hovoří také fakt, že chystané změny trestního zákona („obchodování s lidmi“ bude zahrnovat i další formy vykořisťování, jako například nucenou práci apod.) stejně jako aplikace navrhovaného Modelu podpory a ochrany obětí budou klást na policisty tohoto útvaru zvýšené nároky.

Kromě policistů z ÚOOZ se s oběťmi obchodování s lidmi může setkat prakticky každý policista (kriminální policie, pořádková policie, cizinecká a pohraniční policie) na různých úrovních řízení. Do kontaktu s oběťmi mohou přijít i policisté ze základních útvarů a strážníci městské policie. Děje se tak při kontrolách míst, kde se provozuje prostituce za úplatu, nebo během předem připravených policejních akcí či akcí podnikaných ve spolupráci s dalšími státními orgány (živnostenský úřad, finanční úřad, hygienická stanice, hasičský záchranný sbor, stavební úřad), na policejních stanicích při kontrolách totožnosti osob nebo když zde tato osoba podává trestní oznámení. Policista ze základního útvaru je povinen cestou svých nadřízených informovat o výskytu případů obchodování s lidmi specialistu Služby kriminální policie a vyšetřování nebo ÚOOZ. To však může učinit pouze tehdy, jestliže bude oběť schopna identifikovat. Policisté sehrávají v přístupu k obětem obchodu s lidmi klíčovou úlohu. Setkávají se s nimi jako první kontakt „zvenku“ a právě na jejich přístupu k oběti záleží, jak se oběť bude dále chovat, zda k nim získá důvěru nebo s nimi odmítne komunikovat, zda bude poskytovat cenné informace nebo uvádět nepravdivé údaje.

Ad 3) Pomoc obětem a jejich rehabilitace

a) Legislativa

Protokol OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi v článku 6 zavazuje signatářské státy k ochraně a pomoci obětem obchodování s lidmi. Opatření se mají týkat jak ochrany v rámci trestního řízení (odstavec 1 a 2), tak i psycho-sociální podpory (odstavec 3). Protokol nebyl doposud Českou republikou ratifikován.

Základním dokumentem českého práva, který má vztah k problematice obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, je Ústava České republiky a zvláště Listina základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky. Jedná se hlavně o ustanovení obsažená v druhé hlavě Základní lidská práva a svobody. Zde jsou vymezena základní práva a svobody, jako např.: osobní svoboda, svoboda pohybu a pobytu, zákaz mučení či krutého, nelidského zacházení, právo na zachování lidské důstojnosti.

Právní ochrana obětí obchodování s lidmi v České republice

Oběti obchodování s lidmi mohou v rámci trestního řízení vystupovat v postavení osoby poškozené nebo v postavení svědka. Platná právní úprava umožňuje ochranu svědků a dalších osob zúčastněných na trestním řízení prostřednictvím zákona č.283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č.141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní

řád), ve znění pozdějších předpisů a s účinností od 1. července 2001 rovněž prostřednictvím zákona č.137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

- **Postavení oběti obchodování v rámci trestního řízení**

Za poškozeného je dle § 43 odst. 1 trestního řádu považován ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Trestní řád přiznává poškozenému v trestním řízení postavení strany (§ 12 odst. 6). To umožňuje poškozenému aktivně se účastnit trestního řízení a napomáhat svými návrhy a zásahy ke správnému zjištění skutkového stavu a správnému rozhodnutí.

Poškozený má právo v rámci trestního řízení činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů v rozsahu stanoveném § 65 trestního řádu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit. Kromě výše uvedených práv umožňuje § 158 odst. 4 poškozenému právní pomoc advokáta při podání vysvětlení. Podstatným právem poškozeného je také možnost zastoupení zmocněncem (§ 50). Paragraf 51a trestního řádu uvádí, že osvědčí-li poškozený, který uplatnil v souladu se zákonem nárok na náhradu škody, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklé s přibráním zmocněnce, rozhodne na jeho návrh předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni, a v přípravném řízení soudce, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění.

Významným krokem vpřed ve vztahu k právům poškozeného byla novela trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb. Tato novela vychází z faktu, že při objasňování a dokazování trestné činnosti je výsledek do značné míry závislý na přístupu poškozené osoby. V případě obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování se jedná o specifickou skupinu poškozených, kteří s ohledem na tento typ kriminality a následky na psychickém a fyzickém zdraví obvykle odmítají s orgány činnými v trestním řízení spolupracovat.

Možnost poškozeného podávat opravné prostředky, která se doposud v podstatě omezovala na právo podat stížnost proti odložení věci (§ 159a odst. 6), právo podat odvolání ohledně výroku o náhradě škody (§ 246 odst. 1 písm. d) a právo podat stížnost proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 172 odst. 2), se rozšířila novelou č. 265/2001 trestního zákona, kdy poškozený může nově podat stížnost také proti usnesení o zastavení trestního stíhání (§ 172 odst. 3).

- **Ochrana oběti - svědka**

Ochrana totožnosti svědka je upravena např. v § 55, § 101, 101a, § 165, § 183a a § 209 trestního řádu. Jedná se především o možnost anonymního svědectví a možnost výpovědi prostřednictvím audiovizuálního spojení. V případech, kdy obětí obchodování s lidmi bude dítě, lze použít ustanovení § 102 trestního řádu o výslechu svědka, či ustanovení o vyloučení veřejnosti při hlavním líčení či veřejném zasedání (§ 200 a § 238 trestního řádu).

K boji proti organizovanému zločinu obecně byl přijat **zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením**, který v závažných důvodech

může být využit i pro svědky v případech obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování.

Pro ohrožené osoby byl vytvořen zvláštní program ochrany, v jehož rámci jim je poskytována osobní ochrana, přestěhování v rámci České republiky nebo do zahraničí, pomoc při hledání zaměstnání, sociální pomoc a v nejzávažnějších případech také zastírání totožnosti. V této souvislosti bylo zřízeno specializované pracoviště na Útvaru speciálních činností policejního prezidia, byly vypracovány a vyhlášeny některé interní řídicí akty policejního prezidenta, které poskytují vnitřní právní rámec pro provádění ochrany. Není ale doposud znám případ, že by tento zákon byl využit v souvislosti se svědectvím oběti obchodování s lidmi za účelem jejich sexuálního vykořisťování. Souvisí to patrně se způsobem odhalování organizované trestné činnosti, který používá ÚOOZ. Důkazy proti obviněným jsou založeny především na výsledcích operativního rozpracování organizovaných skupin pachatelů a méně na svědectvích obětí. Nicméně není vyloučeno, že by tento zvláštní program ochrany mohl být v budoucnu aplikován i v případech zvláště ohrožených obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, které budou ochotny svědčit proti pachatelům. Podmínky zařazení do programu jsou však poměrně náročné a představují značný zásah do osobního života chráněné osoby. Zařazení do programu je až krajní nadstandardní možností a bude aplikováno až tehdy, kdy už nelze použít mírnější formy ochrany. Poskytnutí zvláštní ochrany schvaluje ministr vnitra na návrh policie, soudce nebo státního zástupce. Výjimečně, hrozí-li ohrožené osobě nebezpečí bezprostředně, lze opatření vykonávat ještě před tím, než ministr návrh policie schválí. Ochrana a pomoc se ohrožené osobě, případně osobám jí blízkým, poskytne, pokud pomohla nebo má pomoci k dosažení účelu trestního řízení podle ustanovení trestního řádu (viz Závazný pokyn policejního prezidenta č. 156/2001, kterým se stanoví postup policie při přípravě a poskytování zvláštní ochrany a pomoci svědkům a dalším osobám v souvislosti s trestním řízením).

Z hlediska ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování se jeví jako využitelnější Závazný pokyn policejního prezidenta č. 159/2001, kterým se stanoví postup při poskytování krátkodobé ochrany útvary Policie ČR. Krátkodobou ochranu navrhuje příslušný policejní orgán, který v průběhu trestního řízení dospěje k závěru, že některé z osob v řízení zúčastněné hrozí závažné riziko, k jehož odstranění nebo podstatnému snížení je třeba využít některé z forem krátkodobé ochrany. Krátkodobá ochrana se poskytuje na dobu nepřesahující šedesát kalendářních dnů a lze ji opakovaně prodloužit. O přiznání krátkodobé ochrany rozhoduje krajský ředitel Policie ČR neprodleně po vyhodnocení návrhu na její poskytování podaného službou kriminální policie a vyšetřování správy příslušného kraje. Tyto návrhy se vyřizují prioritně a urgentně. V případě potřeby je kontaktován ředitel ochranné služby Policie ČR. Krátkodobou ochranu lze v odůvodněných případech poskytnout nejen osobě, která o ni požádala nebo která s návrhem na poskytování krátkodobé ochrany souhlasí, ale i osobám jí blízkým. Rovněž krátkodobá ochrana bezpečnosti osoby v rámci trestního řízení předpokládá její participaci na opatřeních směřujících k tomuto účelu. Formy krátkodobé ochrany jsou: fyzická ochrana, dočasná změna pobytu osoby, zabezpečovací technika, sledování osob a věcí nebo poradensko-preventivní činnost. Jednotlivé formy krátkodobé ochrany lze poskytovat samostatně nebo v kombinaci.

To však neznamená zánik práva osoby, tedy ani oběti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, na bezpečnost a tomu odpovídající povinnost státu ji zajistit - viz § 2 odst. 1 písm. a) zákona o policii. Jedná se o povinnost policie chránit bezpečnost osob a majetku, kterou je nutno uplatňovat bez ohledu na to, zda se jedná o občany České republiky nebo cizince. Proto i v případech, kdy osoba neprojeví vůli podílet se na opatřeních směřujících k zajištění její bezpečnosti, je žádoucí ze strany policie uplatnit alespoň poradensko-preventivní činnost s cílem eliminovat případná další rizika.

- **Náhrada škody oběti obchodování**

Poškozený se může v rámci trestního řízení připojit se svým nárokem na náhradu škody proti obviněnému a navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu (§ 43 odst. 3 trestního řádu).

Nově byla do trestního řádu zavedena možnost vyjádřit výrok o náhradě škody v cizí měně (§ 228/3). Podmínky pro přiznání nároku na náhradu škody v cizí měně jsou: návrh poškozeného, nárok neodporuje okolnostem případu, škoda byla způsobena na peněžních prostředcích v cizí měně nebo na věcech zakoupených za takové peněžní prostředky a obžalovaný nebo poškozený je cizinec.

Pokud soud z důvodů uvedených v ust. § 229 nepřizná celý, nebo částečný nárok na náhradu škody, odkáže poškozeného na občanskoprávní řízení. Poškozený pak uplatňuje nárok na náhradu škody podle ust. § 444 a § 449 odst. 1 *zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů*. Procesní způsobilost (§ 20 *zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád*) znamená, že před soudem může účastník jednat v tom rozsahu, v jakém má způsobilost vlastními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti.

Samostatnou možností je postup na základě *zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších předpisů*, kde v ust. § 2 odst. 1 a 2 je řečeno, že oběti se rozumí fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví, případně i osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela a vůči které zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Pomoc spočívá v jednorázovém poskytnutí peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené oběti trestným činem (odst. 3). Peněžité pomoci je poskytována maximálně do výše 150 000 Kč. Oběť je však povinna prokázat částku ztráty na výdělků a prokázané náklady spojené s léčením, případně prokázané náklady spojené s pohřbem a náklady na výživu. Nelze však souběžně získat peněžitou pomoc od státu a zároveň náhradu škody od pachatele trestného činu.

Možnost využít odškodnění oběti podle zákona č. 209/1997 Sb. je dostupná pouze pro české občanky. Cizinky, které se staly oběťmi obchodování s lidmi na území České republiky, nespĺňují podmínku uvedenou v § 3 odst. 1, podle něhož se „pomoc poskytne občanu ČR nebo osobě bez státní příslušnosti, která má na území ČR povolený trvalý nebo dlouhodobý pobyt“. Případná novela by musela redefinovat oběť tak, aby zahrnovala i občanky cizího státu. Bylo by rovněž žádoucí rozšířit oblast vzniklé újmy zejména o psychickou a morální, protože současné definování újmy jako „škody na zdraví“ (§ 2 odst. 1) umožňuje zužující výklad.

- **Specifická právní úprava týkající se postavení obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování - cizinek**

Z hlediska postavení obětí obchodování s lidmi - cizinek je důležitý zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, který vymezuje podmínky vstupu, pobytu a vycestování cizince na a z území České republiky. Cizinecký zákon sice výslovně neupravuje postavení cizích státních příslušníků, kteří se na území České republiky stali oběťmi obchodování s lidmi a kteří vzhledem k charakteristickému průběhu této trestné činnosti pobývají na našem území převážně nelegálně, ale pro legalizaci pobytu takovýchto obětí v ČR je možná aplikace ustanovení § 35 odstavce 1, písmena a) - **udělení víza za účelem strpění pobytu**. Toto vízum uděluje policie cizinci, jemuž při vycestování z území brání překážka na jeho vůli nezávislá. V souladu s ustanovením § 36 zákona o pobytu cizinců policie stanoví dobu platnosti víza za účelem strpění pobytu na dobu nezbytně nutnou, nejdéle však na 365 dnů. Doba platnosti lze opakovaně prodloužit. Podle ustanovení § 37 zákona o pobytu cizinců je cizinec, kterému bylo uděleno vízum podle ustanovení § 35 odst.1 písm.a), povinen na požádání prokázat, že překážka vycestování z území trvá, brání-li tomuto prokázání překážka na vůli cizince nezávislá, lze prokázání nahradit čestným prohlášením. V ustanovení § 38 zákona o pobytu cizinců jsou uvedeny náležitosti, které je cizinec povinen předložit k žádosti o udělení víza za účelem strpění pobytu. Těmi jsou fotografie, cestovní doklad, je-li jeho držitelem a neuplyne-li doba platnosti cestovního dokladu, dále ověřená kopie dokladu potvrzujícího existenci důvodu podle § 35 odst.1 písm.a). Nemůže-li cizinec takový doklad z důvodů na jeho vůli nezávislých předložit, lze tento doklad nahradit čestným prohlášením. V ustanovení § 39 zákona o pobytu cizinců jsou stanoveny podmínky zrušení platnosti víza za účelem strpění pobytu. Ustanovení § 179 odst.1 zákona o pobytu cizinců stanoví překážky vycestování.

Oběť obchodování s lidmi může také teoreticky požádat o udělení trvalého pobytu z humanitárních důvodů.

b) Zdravotní a sociální zabezpečení

- **Zdravotní péče**

Zdravotní péče by měla být standardně poskytována všem obětem před jejich nástupem do azylového ubytování nevládní organizace. Jedná se o základní komplexní vyšetření včetně vyšetření gynekologického a laboratorního (zvláště k vyloučení infekčních nemocí apod.).

Úhrada zdravotní péče osob, kterým bylo uděleno vízum za účelem strpění pobytu, je primárně realizována z vlastních zdrojů těchto osob, například smluvním zdravotním pojištěním. Pokud si cizinec není schopen zajistit úhradu zdravotní péče sám, je postupováno jako v případě cizince, kterému bylo uděleno vízum za účelem dočasné ochrany. V takovém případě je zdravotní péče hrazena z prostředků Ministerstva vnitra. Momentem udělení víza za účelem strpění pobytu je tedy zdravotní situace obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování pokryta.

Ministerstvo zdravotnictví navrhlo vytvoření standardního postupu praktických lékařů a gynekologů při podezření na obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Tento postup definuje diagnostický a léčebný postup včetně rehabilitace obětí a spolupráci s Policií ČR a ostatními orgány zapojenými do modelu podpory a ochrany obětí.

- **Přetrvávající problémy se sociálním zabezpečením**

Problémem zůstává systém sociální ochrany, který je obětím obchodování s lidmi většinou nedostupný. Proto patří oběti obchodování s lidmi mezi osoby, které zažívají důsledky sociálního vyloučení. Ministerstvo práce a sociálních věcí proto navrhlo, aby oblast obchodování s lidmi byla řešena jako součást Národní strategie boje proti sociálnímu vyloučení.

Toto ministerstvo podporuje svojí dotační politikou nestátní neziskové subjekty, které poskytují služby obětem. Samostatné projekty zaměřené na pomoc osobám ohroženým prostitucí byly v roce 2000 podpořeny ve výši 121 600 Kč, v roce 2001 ve výši 481 000 Kč, v roce 2002 ve výši 410 300 Kč. Výše dotací poskytnutých organizaci La Strada, jejíž činnost je primárně zaměřena na oběti obchodování se ženami, činila v roce 2001 celkem 550 400 Kč a v roce 2002 celkem 467 800 Kč. V roce 2003 La Strada podala do programu podpory sociálních služeb na celostátní úrovni projekt Sociální podpora obětí obchodu se ženami, na který byla přidělena dotace 609 000 Kč. Pro rok 2003 byl vyhlášen Sub-program 1 - podpora prioritních úkolů Ministerstva práce a sociálních věcí, v jehož rámci hodlá tento resort finančně podpořit projekty zaměřené na podporu obětí trestné činnosti. I když má sub-program na mysli zejména oběti domácího násilí, je otevřen i cílové skupině obětí obchodu s lidmi.

- **Relevantní právní úprava sociálního zabezpečení**

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů garantuje pomoc prostřednictvím dávek těm, kteří bez pomoci společnosti nemohou překonat obtížnou životní situaci. Zákon stanoví, že na dávky a služby sociální péče nemají nárok občané, kteří nemají trvalý pobyt v České republice. Také je zde uvedeno, že se tohoto pravidla neužije, stanoví-li tak mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. V případě obětí obchodování s lidmi, které nemají trvalý pobyt na území České republiky, lze v přiměřené míře využít žádosti o odstranění tvrdosti, která by se při provádění sociální péče vyskytla.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, garantuje pokrytí základních osobních potřeb dětí a rodiny. Pro účely poskytování dávek sociální podpory se podle tohoto zákona rozumí trvalým pobytem i pobyt cizince na území ČR delší než 365 dnů. Dále zákon stanoví případy, kdy se k trvalému pobytu nepřihlíží. Zákonem je také dána v přenesené působnosti pravomoc krajským úřadům prominout v odůvodněných případech podmínku trvalého pobytu. Tím je umožněno v určitých případech využití dávek sociální podpory pro oběti obchodu s lidmi.

Zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů upravuje dávky a služby, které jsou poskytovány osobám, které mají trvalý pobyt na území České republiky. Pomoc v nezbytném rozsahu lze poskytnout i nezletilému občanovi, který nemá trvalý pobyt na území České republiky následovně: podmínkou pro udělení tohoto práva je skutečnost, že této osobě nelze poskytnout pomoc podle zvláštních zákonů (např. zákon č. 325/1999 Sb., o

azyly, ve znění pozdějších předpisů). V případě zletilých obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování však zákon nelze uplatnit.

Z výše uvedeného vyplývá, že situace obětí obchodování s lidmi v oblasti sociální péče a sociálních dávek není systémově ošetřena. ***Navrhuje se, aby se Ministerstvo práce a sociálních věcí zabývalo přijetím opatření k zajištění adekvátní sociální péče a sociálních dávek pro oběti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování – cizinky.*** V současné době je připravován návrh zákona o hmotné nouzi a sociálním vyloučení, který zahrne problematiku osob, které se dostávají do hmotné nouze a jsou ohroženy sociálním vyloučením. ***V rámci koncepčních prací na tomto zákoně bude třeba vzít skupinu obětí obchodování s lidmi v úvahu.***

Ministerstvo práce a sociálních věcí uvádí, že v předpisech o zaměstnanosti, včetně nového návrhu zákona o zaměstnanosti, je umožněn přístup na trh práce prostřednictvím úřadu práce každému, kdo má trvalý pobyt na území ČR. Rovněž cizinec, kterému byl udělen azyl, může v ČR bez problémů pracovat. Ani jedna z těchto variant však neřeší situaci obětí obchodování s lidmi, které se na území České republiky zdržují za účelem spolupráce s orgány činnými v trestním řízení a na základě víza za účelem strpění. ***Navrhuje se, aby se Ministerstvo práce a sociálních věcí touto otázkou zabývalo a prozkoumalo možnosti zařazení obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování na trh práce.***

c) Asistence obětem

• Správa uprchlických zařízení MV

Správa uprchlických zařízení vytvořila Strategii vnitřní bezpečnosti v azylových zařízeních Ministerstva vnitra. Záměrem této strategie je mimo jiné věnovat zvýšenou pozornost ohroženým skupinám žadatelů o azyl, mezi které patří také samotné ženy nebo samotné ženy s dětmi. Mezi hlavní cíle strategie patří:

- a) identifikace potenciálních obětí zneužívání,
- b) preventivní aktivity, které mají zneužívání předcházet,
- c) efektivní spolupráce s partnerskými organizacemi,
- d) zvyšování kvalifikace zaměstnanců, kteří s ohroženými skupinami pracují.

Strategie vnitřní bezpečnosti v azylových zařízeních upravuje následující soubor opatření, která mají definovat způsob práce s těmito osobami:

- technická opatření: vytvoření chráněných zón v azylových zařízeních - vyčlenění a následné úpravy vyhrazených prostor a technická ostraha - například vnitřní a vnější kamerový monitoring,
- organizační opatření : fyzická ochrana azylového zařízení soukromou bezpečnostní službou, režimové využití společných prostor – výdej stravy, hygienických potřeb aj.,
- personální opatření: specializace jednotlivých zaměstnanců azylových zařízení na jednotlivé ohrožené skupiny a jejich další vzdělávání,

- preventivní aktivity: předávání informací žadatelům o azyl o možných rizikách, možnostech pomoci a dalších institucích činných v oblasti – ústně nebo formou letáků, monitoring ohrožených skupin, které dlouhodobě opouštějí azylová zařízení, sociální práce s ohroženými skupinami – jejich identifikace a následná práce specializovaných sociálních pracovníků.

Systematická péče je žadatelům o azyl věnována od jejich příchodu do přijímacího střediska, které je členěno na dvě části: standardní a chráněnou. Z přijímacího střediska odcházejí žadatelé o azyl do pobytových středisek, která svojí strukturou navazují na práci přijímacího střediska. V možnostech Správy uprchlických zařízení je poskytnout oběti psychologickou pomoc a umožnit její umístění v chráněné zóně uvnitř azylového zařízení, která ji chrání před nežádoucím kontaktem s ostatními skupinami žadatelů o azyl. Je-li bezprostředně ohrožena bezpečnost žadatelky o udělení azylu, je tato žadatelka na základě svého souhlasu svěřena ve spolupráci s ÚOOZ do péče specializovaných institucí, jako je například La Strada nebo Katolická charita. Veškerá opatření, která souvisejí s realizací Strategie vnitřní bezpečnosti v azylových zařízeních, jsou realizována z finančních prostředků rozpočtu Správy uprchlických zařízení MV.

Součástí Strategie vnitřní bezpečnosti v azylových zařízeních Ministerstva vnitra je projekt ANNA. Cílem projektu je poskytovat pomoc ženám ve složité životní situaci, naučit je zvládat situace, s nimiž se v určitých fázích svého života setkají. Předpokládaným výsledkem projektu je postupné vyčlenění potenciálních i skutečných obětí ze společensky patologického prostředí a jejich ochrana před násilím a zneužíváním.

Projekt ANNA se soustředí na následující skupiny obětí:

- a) ženy, které se prostřednictvím inzerce nabízející práci v zahraničí ocitly v azylových zařízeních Ministerstva vnitra a po opuštění zařízení chtějí získat původně přislíbená pracovní místa,
- b) ženy nucené k prostituci pod zástěrkou inzerce nabízející práci v zahraničí, kterým se podařilo utéci, zažádaly v ČR o azyl a přebývají v azylových zařízeních Ministerstva vnitra,
- c) ženy, které provozují prostituci na území ČR, svůj pobyt zde chtějí nebo jsou donuceny legalizovat prostřednictvím žádosti o azyl a ocitnou se v přijímacím středisku Ministerstva vnitra,
- d) ženy, které přišly do České republiky za účelem získání azylu a mohly by následně přijmout neověřenou nabídku na ubytování v soukromí nebo pracovní nabídku, a tak se stát obětí organizované prostituce,
- e) ženy, které jsou přímo v azylovém zařízení zneužívány rodinným příslušníkem či jiným žadatelem o azyl.

Žadatelky jsou specialistkou na ohrožené skupiny již v přijímacím středisku informovány o možném zneužití jejich osoby pro účely sexuálního vykořisťování. Pokud nechtějí využít možnosti osobního rozhovoru se sociálním pracovníkem, mají k dispozici letáky, které obsahují telefonické kontakty na instituce zabývající se touto problematikou.

- **Mezinárodní organizace pro migraci (IOM)**

Mise IOM v jednotlivých zemích se podílejí na vyhledávání českých občanek, které se staly oběťmi obchodování s lidmi v zahraničí a cestou zastupitelských úřadů distribuují dotazníky určené těmto obětem.

V roce 2001 byl mezi Ministerstvem vnitra a IOM podepsán Protokol o provádění programu asistence dobrovolných návratů neúspěšných žadatelů o azyl v České republice a cizinců, kteří jsou povinni vycestovat z území České republiky. Tento Protokol se bezprostředně netýká obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování.

- **La Strada – nevládní organizace**

La Strada ČR poskytuje pomoc všem obětem obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, tj. cizinkám nacházejícím se na území ČR i českým občankám navracejícím se do vlasti. Zajišťuje pro ně bezpečné ubytování, stravu, lékařské ošetření, psychologickou a psychiatrickou péči, právní konzultaci, další kontakt s policií (pokud s ní chce oběť spolupracovat) a cestou IOM a policie podniká kroky k získání osobních a cestovních dokladů. Téměř polovinu klientek La Strady v letech 1998 - 2000 tvořily cizí státní příslušnice.

La Strada disponuje azylovým bytem, ve kterém se může zdržovat pouze omezený počet obětí obchodování s lidmi (4 osoby). V tomto místě není zajištěna fyzická bezpečnost obětí ani personálu. Personál sem pouze dochází, služby v azylovém domě jsou denně od 10.00 do 17.00 hodin. Azylové ubytování La Strady čelí nedostatku prostředků nutných k financování provozu, k uspokojení základních životních potřeb klientů, k zajištění psychologické, zdravotní a další péče o oběti, k uhrazení cestovních nákladů atd.

La Strada poskytuje sociální pomoc i matkám s dětmi, ale jen formou poradenství. Organizace na péči o matky s dětmi nemá podmínky, a proto jsou tyto případy obvykle odkázány do péče jiné organizace, která je schopna se o ně adekvátně postarat. Sociální pracovnice La Strady však v případě souhlasu této organizace i samotné ženy zůstává s klientkou v kontaktu. La Strada poskytuje standardní péči i těhotným ženám s výjimkou případů pokročilého těhotenství.

Klientela La Strady	2001	2002
Klientky, které na La Stradu odkázala PČR	4	4
Klientky, které učinily výpověď na policii	5	7
České občanky obchodované do zahraničí	2	3
Cizinky obchodované do ČR	0	4
České občanky obchodované na území ČR (kuplířství)	2	2
Cizinky obchodované na území ČR (kuplířství)	14	7
Cizinky celkem	14	11
České občanky celkem	4	5
Klientky celkem	18	16

Poznámky:

V tabulce jsou uvedeny pouze ty klientky, které byly v La Stradě ubytovány. Kromě toho La Strada v roce 2001 poskytla sociální poradenství čtyřem českým občankám (tři obchodovány do zahraničí a jedna na území České republiky) a dvěma cizinkám (obchodovány do České republiky a dále na území České republiky). V roce 2002 bylo sociální poradenství poskytnuto šesti českým občankám (čtyři obchodovány do zahraničí a dvě na území České republiky) a jedné cizince (obchodována do České republiky). Žádná z těchto klientek nevyprávěla na polici ani nebyla odkázána na La Stradu policií.

La Strada poskytuje služby rovněž dětem klientek a sociální poradenství dalším subjektům (rodiče, přátelé, odborníci z jiných organizací, ženy v nouzi volající ze zahraničí apod.). V roce 2001 bylo sociální poradenství poskytnuto 38 osobám, v roce 2002 – 67 osobám.

La Strada poskytuje informace prostřednictvím informační linky (bezpečnostní informace před odjezdem do zahraničí). V roce 2001 linku využilo 443 klientů.

• **Sdružení Česká katolická charita**

Sdružení Česká katolická charita (dále jen „Katolická charita“) je nejvýznamnější nestátní organizací působící v sociální a zdravotní oblasti. Její koordinační centrum pomoci obětem obchodování s lidmi a nucené prostituce zabezpečuje předávání klientů do péče ve vhodné lokalitě na území České republiky, koordinaci činností, metodické vedení a vzdělávání pracovníků, financování péče a kontakty se zahraničními partnery. Katolická charita má k dispozici síť chráněných bydlení usilujících o anonymitu, samostatných bytů a vyčleněných lůžek pro oběti obchodování s lidmi v rámci azylových bytů po celé republice, dále ubytovací kapacitu v rámci far, klášterů a dalších zařízení Katolické charity.

Anonymita je zajištěna tak, že :

- Žena používá po celou dobu pobytu u Katolické charity důsledně krycí jméno. Pracovníci ani ostatní klientky neznají její pravé jméno ani další osobní údaje. Osobní údaje zná pouze pracovnice, která asistuje klientce při vyřizování dokumentace a jednání s úřady.
- Veškerá korespondence klientky je zasílána a předávána klientce prostřednictvím Katolické charity a její přímé asistentky.
- Součástí závazných pravidel utajeného bydlení je přísný zákaz sdělování místa ubytování, sdělování telefonních čísel a veškerých informací, které by mohly vést k prozrazení pobytu klientky nebo adresy utajeného ubytování.

Diecézní charita v Českých Budějovicích má zkušenosti s realizací projektu „Poradna Eva“. Jedná se o poradenskou činnost pro ženy a dívky, které se nacházejí v těžké životní situaci, kdy je ohroženo jejich sociální zajištění, lidská důstojnost, zdraví nebo život. Většinu těchto žen a část dívek představují oběti domácího násilí. Některé z klientek poradny Eva jsou bývalé nebo stávající prostitutky. V každé z osmi diecézí existují obdobné poradny pro ženy v tísní.

Katolická charita v rámci celorepublikové sítě provozuje linku důvěry, kterou obsluhují pracovníci proškolení v problematice domácího násilí a obchodování s lidmi.

Dalším projektem Diecézní charity byl projekt „Lilie“, v jehož rámci byl realizován „street-work“ v klubech v česko-rakouském pohraničí (podél E 55) se zaměřením na prevenci výskytu pohlavních přenosných chorob a HIV/AIDS, na poskytování poradenství ve věcech zdravotních a sociálních (osobní doklady, zdravotní pojištění) a spolupráci s místními lékařskými zařízeními. Diecézní charita může v rámci navazování kontaktů s ženami provozujícími prostituci v regionu přispět k identifikaci obětí obchodu s lidmi.

Řada diecézních i farních charit má již dlouholeté zkušenosti v pomoci ženám pohybujícím se v prostředí dobrovolné i nucené prostituce, které se obrátily na charitní azylové domy ve chvíli, kdy byly těhotné nebo měly u sebe své děti. Těhotenství je často vážnou motivací ke změně života. Klientka touží, aby její dítě vyrůstalo v prostředí bez násilí, zločinu a sexuálního průmyslu. Klientkám je poskytována osobní asistence, lékařská péče a vše potřebné. Jsou doprovázeny po celou dobu těhotenství až k porodu a zpravidla, pokud nemají, kam jít, přicházejí po porodu i s dítětem zpět do zařízení Katolické charity. Kromě veškerých služeb, které jsou běžně poskytovány všem klientkám, které se rozhodly pro zásadní změnu a návrat k samostatnému životu, je matkám tohoto typu poskytováno poradenství a podpora v péči o dítě, je jim umožněna rekvalifikace a jsou posilovány tak, aby jejich samostatnost, vedení vlastní domácnosti a vhodná výchova dítěte byly co nejdříve možné.

Arcidiecézní charita Olomouc realizuje díky podpoře Evropské unie projekt Koordinačního střediska pro vybudování sociální sítě na střední Moravě. Cílem tohoto i dalších podobných projektů je vybudování a dlouhodobé rozvíjení zdravotně sociálních služeb, které odpovídají potřebám cílových skupin a přispívají rozvoji občanské společnosti. Jednou z těchto skupin jsou ženy-oběti obchodování s lidmi nebo nucené prostituce. Nabídkou pomoci je krizová intervence zaměřená na zlepšení jejich zdravotního a psychického stavu, poskytnutí chráněného ubytování v azylovém domě za asistence odborného pracovníka a následná péče o ženy, které se aktivně zapojí do procesu reintegrace (motivace k běžnému způsobu života, prevence recidivy, pomoc při hledání zaměstnání a vlastního bydlení, doprovod, společenská podpora a zázemí).

V Katolické charitě bylo do dlouhodobých reintegračních programů v rámci azylových center pro ženy a matky s dětmi v roce 2001 zařazeno patnáct obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a v roce 2002 šestnáct obětí (z toho byla jedna občanka ruské národnosti v těžkém psychickém stavu za asistence Katolické charity převezena do vlasti). Informace a poradenství v rámci poraden a linky důvěry bylo poskytnuto 300 x v roce 2001 a 450 x v roce 2002.

Ad 4) Mezinárodní spolupráce

a) Účast v Globálním programu OSN pro boj proti obchodu s lidmi

Česká republika realizuje projekt OSN Prevence, potlačování a trestání obchodu s lidmi, zvláště se ženami a dětmi. Uvedený projekt zároveň probíhá také v Polsku a je součástí

Globálního programu pro boj proti obchodu s lidmi navrženého Centrem pro mezinárodní prevenci zločinu při Úřadu OSN pro drogy a kriminalitu. Cílovými zeměmi projektu jsou Česká republika a Polsko, partnerskými zeměmi jsou Rakousko, Německo, Holandsko a Finsko.

Projekt se skládá ze čtyř částí, které odpovídají následujícím cílům:

- posoudit připravenost ČR k ratifikaci doprovodného Protokolu OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi k Úmluvě OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, kterou Česká republika podepsala v Palermu dne 12. prosince 2000 – **realizováno**;
- shromáždit údaje o obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice, identifikovat aktuální trendy, vyhodnotit efektivnost přijímaných protipatření a posoudit úroveň institucionální spolupráce v zemích původu, zemích tranzitních a cílových - odpovídá Institut pro kriminologii a sociální prevenci Ministerstva spravedlnosti – **realizace zahájena v červnu 2003, zdržení bylo způsobeno problémy na straně OSN**;
- pomocí přípravy a implementace funkčního systému ochrany obětí/svědků v České republice zkvalitnit prevenci, vyšetřování a stíhání této trestné činnosti – **návrh realizace je součástí tohoto materiálu**,
- posílit mezinárodní spolupráci odborníků v zemích původu, zemích tranzitních a cílových – **bude realizováno formou společného školení v zahraničí - odpovídá OSN**.

Součástí projektu je i nákup hardware a software pro ÚOOZ za účelem vytvoření databáze informací týkajících se obchodování s lidmi v České republice - **realizováno**.

b) PHARE 2003

V rámci programu PHARE se připravuje realizace projektu Posilování boje proti obchodování s lidmi a lidskými orgány, který byl orgány EU schválen v dubnu 2003. Projekt zahrnuje mimo jiné vybavení odboru obchodu s lidmi ÚOOZ moderní vyšetřovací technikou, roční působení twinnera v ČR (předvstupní poradce pro oblast obchodování s lidmi), a řadu vzdělávacích modulů pro policejní a další orgány státní správy. Cílem tohoto projektu je zejména implementace evropských standardů a evropské spolupráce ve vyšetřování a stíhání obchodu s lidmi do českého prostředí. V současné době probíhá výběr twinnerového partnera a specifikace technických požadavků.

c) Spolupráce se SRN

Dne 27. března 2002 se v Praze uskutečnilo jednání náměstků ministrů vnitra ČR a SRN na téma prevence přeshraniční kriminality se zaměřením na sexuální turistiku a prevenci ilegální migrace. Byla ustavena stálá pracovní skupina k uvedené problematice. Na závěr ustavujícího zasedání byl přijat závěrečný dokument, jehož součástí je i společný akční plán. V současné době se v rámci této aktivity realizuje česko-německý regionální projekt Opatření ke snížení nabídky a poptávky po sexuálních službách v Karlovarském kraji. V rámci tohoto projektu se v dubnu 2003 uskutečnilo v Železné Rudě pracovní setkání policistů a dalších odborníků na příhraniční mravnostní kriminalitu. V rámci projektu se připravuje preventivní působení na klienty

sexuálních služeb i na širokou veřejnost, instalace bezplatné telefonní linky a distribuce informačních letáků nevládních organizací.

d) Spolupráce se Švédským velvyslanectvím v Praze

V rámci spolupráce se Švédským velvyslanectvím v Praze se připravuje v termínu 23. září 2003 u příležitosti návštěvy švédské místopředsedkyně vlády Margarety Winberg v České republice seminář věnovaný prevenci obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Bude určen pro starosty měst a obcí nejvíce postižených prostitucí, zástupce sektoru služeb a odbornou veřejnost. Na semináři bude promítán úspěšný švédský film „Lilya 4-ever“ a proběhne zde výměna zkušeností mezi švédskými a domácími odborníky na danou problematiku.

e) Mezinárodní spolupráce nevládních organizací v oblasti prevence obchodu s lidmi

Sdružení Česká katolická charita zastupuje Českou republiku v mezinárodním projektu Coatnet sdružujícím katolické organizace v zemích západní a východní Evropy, které se zaměřují na pomoc obětem obchodování s lidmi. Od dubna 2003 tento mezinárodní projekt Coatnet přechází v rozšířený projekt CAT (Christian Action and Networking against Trafficking in Human Beings), který je plánován do prosince 2005. Jeho cílem je rozšířit, zkvalitnit a urychlit pohyb informací v dané oblasti a zabezpečit šetrné a bezpečné předávání obětí do péče podpůrné organizace. Dalším cílem je společné vzdělávání pracovníků v přímé péči o oběti, předávání zkušeností a nejlepších postupů péče, tvorba preventivních, propagačních, informačních a studijních materiálů pro oběti, laické pracovníky, spolupracující odborníky a veřejnost. Neméně důležitým cílem je také společná koordinovaná snaha ovlivnit veřejné mínění a přispívat k tvorbě vyhovující legislativy zúčastněných zemí, spolupracovat s policií a státními organizacemi. Účastníky CAT jsou zástupci křesťanských organizací různého typu a různých zemí - Německo, Belgie, Itálie, Řecko, Česká republika, Francie, Rumunsko, Litva, Ukrajina, Caritas Evropa a Konference evropských církví (Conference of European Churches).

La Strada od roku 2001 systematicky podporuje činnost partnerské organizace v Bosně-Hercegovině. Záměrem bylo podpořit vznik silné nevládní organizace, která se bude na území Bosny a Hercegoviny věnovat prevenci obchodu se ženami a pomoci obětem. Zároveň měla tato organizace iniciovat vznik a fungování sítě organizací, které se věnují tomuto tématu. Podpora spočívá zejména v pravidelných bilaterálních trénincích, výměně informací, znalostí a zkušeností.

e) Zahraniční pomoc

Ministerstvo zahraničních věcí schválilo uvolnění finančního příspěvku k realizaci dvou projektů zařazených do Akčního plánu proti obchodování s lidmi pro Jihovýchodní Evropu – 2001 (Stability Pact Task Force on Trafficking in Human Beings - Multi-Year Strategy). Česká strana přispěla částkou 15 000 EURO na vybudování azylového domu v Moldavsku a částkou 10 000 EURO na informační kampaň v Bosně a Hercegovině.

V současné době se pod hlavičkou OSN připravuje realizace česko-švédského projektu zaměřeného na prevenci obchodování s lidmi v Moldavsku, které představuje jednu z hlavních zdrojových zemí obchodování s lidmi.

VI. Závěr

Problematika obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování je v centru pozornosti mezinárodních institucí, domácí i mezinárodní veřejnosti i sdělovacích prostředků.

Rozšířené provozování prostituce v České republice s sebou nese rizika nucené prostituce, obchodování s lidmi a vykořisťování obětí. Relativně nízké počty odhalených případů spíše vypovídají o vysoké latentci problému, než o jeho skutečných rozměrech. Na tuto skutečnost poukazuje Rada vlády pro lidská práva, představitelé mnoha obcí, nevládní organizace i mezinárodní instituce a organizace.

Základní kritéria vládní politiky při řešení problémů obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování jsou určována mezinárodními, právně závaznými i politickými dokumenty. Přijetí účinných opatření v následujících základních oblastech se proto jeví jako nezbytné.

Provádění preventivních, informačních a vzdělávacích opatření: tato opatření sice existují, ale jsou nedostatečná a málo koordinovaná. Proto je potřeba zejména:

- zopakovat preventivně informační kampaň zaměřenou na české dívky uvažující o uplatnění v zahraničí,
- podporovat nevládní organizace působící v této oblasti,
- rozvíjet konkrétní projekty příhraniční spolupráce v oblasti prevence obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování,
- orientovat informační působení i na potenciální klienty sexuálních služeb.

Kriminalizace obchodu s lidmi a jeho důsledné trestání: v České republice existuje funkční reakce orgánů činných v trestním řízení na obchod s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Kapacita těchto orgánů by však měla být posílena. K tomu je třeba zejména:

- při rekonstrukci trestního zákona novelizovat příslušná ustanovení tak, aby bylo dosaženo souladu s Protokolem OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi,
- posílit vzdělávací aktivity směřované na soudce, státní zástupce a policisty (v rámci Policie ČR je třeba se zaměřit zejména na cizineckou a pohraniční policii a kriminální policii),
- posoudit možnosti personálního a materiálního posílení specializovaného policejního pracoviště.

Vybudování systému pomoci obětem : tento systém v České republice dosud neexistuje a aktivity nevládních organizací pokrývají skutečné potřeby jen částečně. Za tímto účelem byl připraven Model podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, který tvoří další část tohoto materiálu. K jeho realizaci je třeba zejména:

- vytvořit legislativní, organizační, personální a finanční podmínky.

Rozvíjení mezinárodní spolupráce : doposud se rozvíjela spolupráce zejména s cílovými zeměmi, do budoucna bude třeba se více zaměřit na rozvíjení vztahů se zdrojovými zeměmi. K tomu je potřeba zejména:

- připravit a prostřednictvím českých zastupitelských úřadů distribuovat informační materiály o problematice obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování do zdrojových zemí,
- iniciovat přímé projekty ve zdrojových zemích,
- využívat všech možností a programů, které nabízí EU.

Veškerá uvedená opatření je nutné koordinovat. Proto je nezbytné určit pracoviště, které bude pověřeno plněním funkce Národního reportéra a koordinací opatření vlády i nevládních organizací v oblasti prevence obchodu s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a pomoci jeho obětem.

B

MODEL PODPORY A OCHRANY OBĚTÍ OBCHODOVÁNÍ S LIDMI ZA ÚČELEM SEXUÁLNÍHO VYKOŘIŠŤOVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

I. Podpora a ochrana obětí – vymezení pojmu

Obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování je závažný kriminální jev a hrubé porušení základních lidských práv obětí. Jeho eliminace představuje složitý problém, který je třeba řešit komplexně, prostřednictvím preventivních a represivních opatření a systematické podpory obětí této trestné činnosti. Z lidského hlediska je podpora a ochrana obětí prioritou, kterou je třeba se zabývat okamžitě.

Podmínkou účinné pomoci je koordinace aktivit všech subjektů, které mohou přispět k řešení komplikované situace obětí. Jednotlivé, navzájem izolované aktivity několika nevládních nebo mezinárodních organizací, nejsou efektivní. Hlavní odpovědnost za řešení problému nese stát. To se týká nejen vytváření efektivního systému pomoci obětem obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, do něhož budou zapojeny všechny státní i nevládní instituce a organizace schopné poskytovat obětem účinnou a kvalifikovanou pomoc, ale i zabezpečení základního financování tohoto systému. Zároveň by stát měl tuto činnost koordinovat, průběžně monitorovat, vyhodnocovat a navrhnout kroky ke zlepšení situace. Tato odpovědnost je umocněna, je-li stát signatářem Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi, který doplňuje Úmluvu OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, a dalších mezinárodně právních či politických dokumentů.

V České republice doposud není vytvořen fungující systém spolupráce mezi subjekty zapojenými do pomoci obětem obchodování s lidmi. Až na azylové ubytování, které poskytuje nevládní organizace La Strada, nejsou zajištěny podmínky pro ochranu a rehabilitaci obětí. Policisté specializovaných policejních útvarů jsou sice vyškoleni natolik, aby byli schopni při policejním zásahu oběť identifikovat, ale pokud s nimi oběť odmítne komunikovat a spolupracovat, pokud nespáchala žádný trestný čin a má v pořádku osobní doklady, je jedinou možností policie nabídnout jí služby nevládní organizace La Strada. Oběť, která policii díky špatným zkušenostem s policií v zemi původu (korupce, spolupráce s převaděči a obchodníky s lidmi) často nedůvěřuje, tuto nabídku odmítá a vrací se zpět do prostředí sexuálního průmyslu - do prostředí, které zná, ve kterém se umí pohybovat a které pro ni představuje určitou jistotu. Díky tomu je počet obětí, které se dostanou do péče nevládních organizací přes kontakt s policií, poměrně nízký.

Kontakuje-li nevládní organizaci oběť či její příbuzní (výjimečně klient nebo zdravotnické zařízení), je oběti nabídnuta krizová intervence, azylové ubytování a nezbytná lékařská péče. Tím jsou možnosti nevládní organizace prakticky vyčerpány. Tyto organizace nemají postačující kapacitu na systematicky prováděnou sociální rehabilitaci obětí, rekvalifikaci, lékařskou péči (pokud oběti nemají zdravotní pojištění), právní poradenství apod. Nejčastějším východiskem z takové situace je přesvědčit oběť o výhodách dobrovolného návratu do země původu.

Z hlediska vyšetřování případů obchodování s lidmi a trestního stíhání pachatelů by však bylo žádoucí získat oběť pro spolupráci. Spolupráce s obětí však bude účinná jen za předpokladu, že jí bude možné něco nabídnout. Musí to být alternativa, která ji přesvědčí o tom, že je pro ni výhodné opustit tvrdý, vykořisťující, ale známý svět sexuálního průmyslu se všemi momentálními sociálními kontakty, začít důvěřovat cizím lidem z řad policistů a pracovníků nevládních organizací a začít s nimi spolupracovat. V rámci této alternativy jí musí být především poskytnuto bezpečné ubytování, musí být zabezpečeny její základní potřeby a hlavně musí získat další perspektivu. Tyto služby jí mohou za finanční podpory státu poskytnout nevládní organizace.

V prvé řadě se bude jednat o měsíční krizovou intervenci. Dlouhodobější perspektivu, přesahující rámec měsíční krizové intervence, bude možné poskytovat těm obětem, které projeví ochotu spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení a pomáhat jim při vyšetřování a objasňování trestné činnosti kuplířů a obchodníků s lidmi. Zařazení do programu podpory a ochrany obětí musí být založeno na principu dobrovolnosti a musí vycházet z předpokladu, že oběť přeruší styky s kriminálním prostředím. Informace, které oběť poskytne orgánům činným v trestním řízení, by měly být alespoň přiměřeně relevantní.

Cílem modelu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, je vybudovat systém, ve kterém bude každá instituce zapojená do pomoci obětem znát své místo a bude vědět, co má v daném okamžiku dělat a na koho se obrátit. Všechny instituce musí jednat v nejlepším zájmu obětí, což nevyklučuje, že od nich mohou požadovat dodržování určitých pravidel. Model je vytvořen zároveň tak, aby minimalizoval jeho případné zneužití ze strany obětí nebo kriminálního prostředí.

Cílovou skupinou z hlediska nastavení modelu jsou oběti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Tato forma obchodování s lidmi je v České republice prozatím nejvíce zmapována. Model bude nutné nejprve v praxi ověřit, poté modifikovat a případně rozšířit o další skupiny obětí obchodování s lidmi (oběti nucené práce, služeb, otroctví, nevolnictví nebo odstraňování orgánů). Do tohoto širšího modelu by měly být zahrnuty i oběti mužského pohlaví a děti.

II. Základní principy modelu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování

Cíl modelu

- zabezpečit základní ochranu lidských práv a důstojnosti obětí;
- motivovat oběti ke svědecké výpovědi, a tak napomoci orgánům činným v trestním řízení při odhalování, stíhání, usvědčení a potrestání pachatelů ;

Cílová skupina modelu

- vstup do programu bude umožněn všem Češkám i cizinkám, které důvodně uvedou, že se staly oběťmi obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování;

Nabídka obětem

1. fáze

- po vstupu do programu bude oběti poskytnuto 30 dní na základní krizovou intervenci a psychosociální pomoc;¹³
- v případě cizinky s nelegálním pobytem, bude vstup do programu doprovázen žádostí o udělení výjezdního víza na 40 dní;
- do 30 dní se oběť-cizinka musí rozhodnout, zda bude spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení;
- v případě, že se oběť-cizinka rozhodne pro spolupráci, má Policie ČR dalších 10 dní na ověření, zda oběť splňuje podmínky pro udělení víza za účelem strpění pobytu;
- nespolupracující oběti-cizince bude nabídnut program dobrovolného návratu - odmítne-li dobrovolný návrat, bude po vypršení platnosti výjezdního víza následovat její vyhoštění - dobrovolný návrat bude možný na základě žádosti kdykoli.

2. fáze

- spolupracující oběť-cizinka požádá po měsíční krizové intervenci o vízum za účelem strpění pobytu na dobu 3 měsíců, po dobu trvání trestního řízení je možné tento postup opakovat;
- po skončení trestního řízení bude oběti-cizince nabídnut dobrovolný návrat do země původu.

3. fáze

- v případech hodných zvláštního zřetele a na žádost oběti může cizinecká policie oběti-cizince udělit trvalý pobyt z humanitárních důvodů.

Subjekty modelu

- přijímající organizací bude v 1. fázi modelu vždy La Strada;
- po třech měsících oběť-cizinka přejde z péče La Strady do péče Katolické charity (dále jen Katolická charita), česká oběť přechází do péče Katolické charity po jednom měsíci pobytu u La Strady;
- program dobrovolných návratů bude realizovat Mezinárodní organizace pro migraci IOM.

Tato struktura spolupráce bude zachována po dobu trvání projektu OSN, tj. do konce května 2004. Se zavedením nového způsobu financování bude na základě výběrového řízení umožněn vstup do systému i dalším nevládním organizacím a patrně i dojde ke změně dělby práce mezi nimi.

Organizační zabezpečení

- zúčastněné instituce budou postupovat ve své činnosti v souladu s modelem - to se týká nejen zacházení s klientem, ale i jejich vzájemné spolupráce;

¹³ Tuto lhůtu bude možné ve výjimečných případech prodloužit (viz str. 42). Posuzování těchto skutečností bude koordinovat národní reportér (viz str. 60-62).

- ministři vnitra bude usnesením vlády uloženo jmenovat útvar vykonávající funkci národního reportéra;
- útvar, do jehož působnosti bude spadat funkce národního reportéra, bude kromě koordinace podpory a ochrany obětí pravidelně připravovat zprávu o obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice, spolupracovat se zahraničím, vyhodnocovat model a iniciovat jeho aktualizaci;
- Ministerstvo práce a sociálních věcí navrhne opatření, která umožní rozšířit okruh osob příjemců dávek sociální péče o oběti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování – cizinky, a posoudí možnost jejich přístupu na trh práce.

Financování

- od schválení modelu do konce května 2004 (ukončení projektu OSN) budou aktivity spojené s jeho aplikací hrazeny z rozpočtu projektu OSN;
- v dalším období budou náklady na péči o oběti financovány z prostředků vyčleněných v kapitole státního rozpočtu Všeobecná pokladní správa na Strategii prevence kriminality na léta 2004 – 2007. Akční plán zahrnuje úkol zařadit problematiku obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování mezi priority připravované Strategie prevence kriminality na léta 2004-2007.

III. Popis modelu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice

1. Model a jeho fáze

Podpora a ochrana obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování musí být pojímána jako důležitý úkol státní politiky. Programy pomoci obětem jsou v mnohých státech orientovány pouze na zájmy orgánů činných v trestním řízení. Pouze několik evropských zemí (např. Itálie nebo Belgie) zohledňuje zájmy obětí, nabízí jim možnost smysluplně využít čas, během kterého jsou k dispozici orgánům činným v trestním řízení, a po ukončení trestního řízení jim umožňuje důstojný návrat do země původu, případně podání žádosti o získání trvalého pobytu na svém území.

V navrhovaném modelu jsou zohledněny zájmy orgánů činných v trestním řízení (do druhé fáze modelu jsou zahrnuty pouze oběti, které se po uplynutí stanoveného časového limitu 30 dnů rozhodnou pro spolupráci s orgány činnými v trestním řízení), ale i zájmy obětí.

Přijetí modelu umožní předejít situacím, kdy nevládní organizace identifikují oběť, ale nejsou schopny se o ni adekvátně postarat nebo pro ni zajistit legalizaci pobytu na území České republiky, a proto ji urychleně vracejí do země původu. Policie se o těchto případech většinou nedozví a oběti nemají možnost ani čas si rozmyslet, zda chtějí s policií spolupracovat.

Struktura navrhovaného modelu vychází ze dvou základních skupin obětí: oběti-cizinky obchodované do České republiky a oběti – české občanky obchodované do zahraničí. Model se u cizinek skládá ze tří fází, u českých občanek ze dvou fází.

Cizinky

1.fáze – krizová intervence - výjezdní vízum

Program pomoci obětem bude zahájen v okamžiku, kdy se policie nebo jakákoliv jiná státní, nevládní nebo mezinárodní organizace či instituce kontaktuje s **osobou, která prohlásí, že se stala obětí obchodu s lidmi a žádá o pomoc**. To by mělo být v první fázi *jedinou podmínkou* zařazení oběti do programu krizové intervence. **Krizová intervence bude potenciální oběti poskytována po dobu jednoho měsíce**. V komplikovaných případech, kdy se u oběti vyskytnou fyzické nebo psychické problémy, bude možné délku krizové intervence prodloužit. Krizová intervence nebude podmíněna bezprostředním rozhodnutím oběti pro spolupráci s orgány činnými v trestním řízení ani tím, jak důkladná je její znalost zločineckého prostředí. Návrh na zařazení do programu krizové intervence je v kompetenci organizace, která naváže s obchodovanou ženou první kontakt, ať již je to policie nebo nevládní organizace.

Oběť bude v zájmu své bezpečnosti po dobu krizové intervence ubytována v azylovém bytě nevládní organizace La Strada, která má největší zkušenosti s poskytováním péče obětem obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Na La Stradu bude oběti odkazovat nejen policie, ale i ostatní nevládní organizace, pokud se s nimi setkají nebo se o nich dovědí. **Do budoucna bude žádoucí vytvořit v České republice síť několika nevládních organizací, které budou schopny poskytovat obětem adekvátní péči a pomoc**. Organizace, u kterých si stát služby spojené s podporou a ochranou obětí objedná, projdou výběrovým řízením. V jeho rámci budou muset vyhovět stanoveným kritériím, což bude zárukou požadovaného standardu poskytovaných služeb.

Během krizové intervence se oběť rozhodne, zda bude spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení či nikoli. Nevládní organizace jí vysvětlí, že její setrvání v programu přesahující dobu jednoho měsíce bude záviset na tom, zda bude ochotna spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Policie i nevládní organizace se společnými silami *pokusí oběť přesvědčit, že je v jejím zájmu i v zájmu dalších potenciálních obětí pomáhat orgánům činným v trestním řízení při vyšetřování případů obchodování s lidmi a usvědčení pachatelů*. Se zavedením modelu vzniká situace, kdy nevládní organizace, které jsou součástí systému, budou policii informovat o každé oběti, která bude zařazena do programu¹⁴. V zájmu všech zúčastněných je, aby byla policie informována o oběti, která má zájem vstoupit do programu, co nejdříve. Je to nezbytné proto, aby mohla policie legalizovat pobyt oběti na území České republiky, aby mohla co nejdříve prošetřit všechny okolnosti případu a potvrdit nebo vyloučit, zda jde skutečně o oběť obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Jedná se i o preventivní opatření, které má zabránit zneužívání programu nepovolanými osobami, případně osobami nasazenými do prostředí zločineckou organizací.

¹⁴ Povinnost nevládní organizace ohlásit spáchání trestného činu není v trestní legislativě stanovena – viz ustanovení §8 (1) trestního řádu a §168 trestního zákona. §168 trestního zákona zavádí trestnost neoznámení spáchání některých trestných činů, mezi něž obchodování s lidmi podle §246 trestního zákona nepatří. Nevládní organizace doposud policii informovaly o obětech pouze tehdy, jestliže s tím oběti souhlasily.

Pokud oběť nemá v pořádku osobní doklady (nemá cestovní pas nebo má propadlé vízum), bude La Strada ve spolupráci s policií usilovat o urychlené legalizování pobytu cizinky na území České republiky. Jako nejvhodnější se jeví aplikace výjezdního víza, ve kterém bude uvedeno, že cizinka musí do 40 dnů opustit území České republiky. Podle § 56 odst. 1 zákona č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky, Policie České republiky nebo zastupitelský úřad České republiky neudělí cizinci výjezdní vízum, pokud nesplní podmínky uvedené v písm. a) až g). § 56 odst. 3 stanoví, kdy se nepřihlédne k důvodům pro neudělení víza z titulu zájmu České republiky nebo plnění mezinárodních závazků. Tuto výjimku by bylo vhodné uplatňovat vůči obětem zařazeným do modelu.

Všechny obchodované osoby tak budou mít možnost legalizovat svůj pobyt na území České republiky bez ohledu na to, zda se rozhodnou pro další spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. Předejde se tak případům, kdy je osoba bez dokladů vyhoštěna, přestože je u ní důvodné podezření, že se stala obětí obchodování s lidmi. **Jestliže se jednoznačně prokáže, že jde o oběť obchodování s lidmi, ukončí cizinecká policie přestupkové řízení o nezákonném vstupu dané osoby na území České republiky, pokud k takovému jednání ze strany oběti v minulosti došlo.**

V případě, že se oběť rozhodne, že nebude spolupracovat, bude jí po uplynutí 30 dnů poskytnuta pomoc při návratu do vlasti, tzv. „**dobrovolný návrat**“ **prostřednictvím Mezinárodní organizace pro migraci IOM**. Jestliže se oběť nechce nebo nemůže ze závažných důvodů vrátit do země původu, obrátí se na cizineckou policii s žádostí o přezkoumání, zda neexistuje důvod pro případné prodloužení jejího pobytu na území České republiky. Stejný postup bude aplikován v případě, kdy bude oběť ochotna s orgány činnými v trestním řízení spolupracovat, avšak nemá již další informace, které by byly využitelné v trestním řízení proti pachatelům, není-li její přítomnost u soudu nutná nebo jestliže bylo trestní stíhání pachatele pro nedostatek důkazů zastaveno.

Oběti, které během pobytu v azylovém ubytování spáchají trestný čin nebo pokračují v provozování prostituce, pozbývají nárok na podporu a ochranu poskytovanou v rámci programu.

Ty oběti, které mají hlubší znalost zločineckého prostředí, jsou bezprostředně ohroženy na životě a jsou ochotny spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, mohou být zařazeny do **programu ochrany svědků** (podle zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením).

2. fáze – vízum za účelem strpění pobytu

Pokud se oběť po uplynutí jednoho měsíce určeného pro krizovou intervenci nebo kdykoliv během této lhůty rozhodne spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení a splňuje **podmínky dalšího setrvání v programu**, tj. prokáže se, že je obětí obchodování s lidmi, přerušila kontakty s kriminálním prostředím a disponuje relevantními informacemi, udělí jí cizinecká policie **vízum za účelem strpění na dobu tří měsíců** na základě § 35 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky. Vízum za účelem strpění uděluje policie na žádost cizince a) brání-li jeho vycestování z území překážka na jeho vůli nezávislá, b) cizinci, jehož vycestování není možné (§ 179).

Udělení víza za účelem strpění pobytu je pro oběť jasným signálem zájmu ze strany státních orgánů. Zároveň se jedná o důležitý nástroj prevence opětovného zapojení oběti do nucené prostituce.¹⁵

Oběť se po celou dobu, kdy je v péči La Strady, bude zdržovat v azylovém bytě této organizace. Absolvuje krizovou intervenci, bude se účastnit dalšího sociálního programu, v případě potřeby jí bude poskytnuta lékařská, psychologická a jiná pomoc. Oběť bude mít po celou dobu účasti na sociálním programu nárok na právního zástupce bez ohledu na svoji finanční situaci. Pokud bude mít potíže s komunikací v jazycích, kterými La Strada disponuje, zajistí pro ni La Strada tlumočení. Realizace povolení pobytu bude všemi zapojenými subjekty pečlivě monitorována a vyhodnocována, aby se předešlo situacím, které by mohly zpochybnit celý systém.

Udělení víza za účelem strpění pobytu podle zákona č. 326/1999 o pobytu cizinců na území České republiky poskytuje oběti nárok na bezplatnou zdravotní péči: *cizinec se pro účely úhrady poskytování zdravotní péče považuje za cizince, kterému bylo poskytnuto vízum za účelem dočasné ochrany za podmínky, že není schopen si úhradu této péče zajistit sám, např. zdravotním pojištěním.*

Výše uvedené vízum však pro oběť nezajišťuje sociální péči ani sociální dávky. Oběti obchodování s lidmi jsou při strpění pobytu podle cizineckého zákona znevýhodněny například ve srovnání s cizinci, kterým bylo podle § 40 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, uděleno vízum za účelem dočasné ochrany.¹⁶ *Současné zákony poskytují jen velmi okleštěné možnosti pro poskytování sociálních dávek a služeb obětem obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování – cizinkám (viz str. 25-26).*

Maximální délka pobytu oběti-cizinky v azylovém bytě La Strady bude 3 měsíce (ve výjimečných případech až 6 měsíců). Poté bude oběť, jejíž další přítomnost na území České republiky je z hlediska trestního řízení vedeného proti pachatelům žádoucí nebo která se nechce nebo nemůže ze závažných důvodů vrátit do země původu a má platné vízum umožňující jí další pobyt na území České republiky, předána do péče Katolické charity.

Měsíc před vypršením tříměsíční lhůty pro strpění pobytu, se cizinecká policie dotáže státního zástupce na stav trestního řízení a v případě potřeby oběti prodlouží vízum za účelem strpění pobytu o další 3 měsíce.

Katolická charita zajistí oběti další azylové ubytování a poskytne jí asistenci při sociální reintegraci. Oběť by měla v této fázi získat sociální dovednosti a návyky nezbytné pro její následnou

¹⁵ Obecně se uvádí, že 50% repatriovaných žen se dostává zpět do prostředí sexuálního průmyslu.

¹⁶ *Ti mají mimo jiné právo na finanční příspěvek až do výše životního minima, který zahrnuje příspěvek na zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb, příspěvek na dietní stravování a příspěvek na zajištění nezbytných nákladů na domácnost. Lépe jsou na tom i neúspěšní žadatelé o azyl, kteří mají podle § 73 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, definujícího podmínky pro udělení víza za účelem strpění pobytu pro neúspěšné žadatele o azyl, srovnatelný nárok na poskytnutí finančního příspěvku jako u § 40 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR.*

integraci do společnosti. Azylové ubytování je jenom dočasné řešení, oběti se budou postupně připravovat na samostatný život.

3. fáze – žádost o povolení k trvalému pobytu z humanitárních důvodů

Obětem, které spolupracují s orgány činnými v trestním řízení, nezávisle na tom, zda jejich svědectví mělo zásadní význam pro usvědčení pachatelů, a u kterých úspěšně probíhá sociální reintegrace, může cizinecká policie po ukončení soudního řízení udělit povolení k trvalému pobytu z humanitárních důvodů, pokud se ze závažných důvodů nechtějí nebo nemohou vrátit do země původu (ohrožení jejich života, rodin...).

V případě, že oběť obchodování s lidmi-cizinka získá v České republice trvalý pobyt a v zemi původu má přímé příbuzné, zejména pak nezletilé potomky nebo manžela, měl by jim rovněž být umožněn trvalý pobyt na území České republiky.

Pokud oběť nezíská povolení k trvalému pobytu z humanitárních důvodů, bude cestou IOM organizován její dobrovolný návrat do země původu.

Česky

1. fáze – měsíční pobyt v azylovém bytě La Strady

Zastupitelské úřady České republiky v zahraničí, mise IOM, případně kdokoliv další, kdo bude zajišťovat přepravu obětí-českých občerek do vlasti, bude informovat o jejich návratu ÚOOZ. Příslušníci ÚOOZ tak získají možnost oběť vyslechnout a seznámit ji s možností zařazení do programu podpory a ochrany. Pracovník ÚOOZ společně s pracovníci nevládní organizace budou čekat na oběť na letišti nebo na nádraží a převezmou ji od pracovníků IOM. Nevládní organizace jí okamžitě nabídne své služby, přičemž ÚOOZ se bude snažit zůstat s ní v kontaktu a vyslechnout ji v souvislosti s jejím případem.

Obětem, které se nemohou nebo nechtějí vrátit do svého původního prostředí, nevládní organizace La Strada poskytne ihned po návratu do vlasti azylové ubytování. České občanky vracející se do vlasti mají kromě absence platných cestovních dokladů často problémy i s dalšími chybějícími dokumenty. Proto jim La Strada v první řadě poskytne pomoc při vyřizování a získávání nových dokladů. Po měsíčním (ve výjimečných případech delším) pobytu v azylovém bytě La Strady, kde jim bude poskytována obdobná krizová intervence jako cizinkám obchodovaným na území České republiky, budou předány do péče Katolické charity.

2. fáze – příprava pro sociální reintegraci v péči Katolické charity

Katolická charita obětem poskytne ubytování a pomůže jim integrovat se do společnosti v místě předem dojednaném s La Stradou. Mělo by se jednat o klidnější lokality, vzdálené od přímého kontaktu se světem sexuálního průmyslu, ze kterého unikly. Katolická charita je bude postupně připravovat na samostatný život, hledat pro ně vhodné samostatné bydlení a pracovní uplatnění, aby se postupně sociálně i ekonomicky osamostatnily. Spolupráce s nimi bude přerušena až na základě vzájemné dohody.

Největším problémem týkajícím se této skupiny obětí je fakt, že informace o českých občankách, které se staly oběťmi obchodu s lidmi v zahraničí, prakticky nejsou k dispozici. Odhalování případů Češek obchodovaných v zahraničí by prospělo, kdyby byl vytvořen systém výměny informací mezi všemi zainteresovanými subjekty (Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo vnitra, INTERPOL Praha, Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie, Ředitelství služby kriminální policie a vyšetřování). ***Ministerstvo zahraničních věcí v této souvislosti doporučuje, aby Ministerstvo vnitra určilo kontaktní pracoviště, kam se tyto informace budou předávat a které bude odpovídat za jejich další distribuci.***

Na základě tohoto opatření by pak mohla být na ÚOOZ zadána žádost o provedení prověrky za účelem zjištění důvodu repatriace. Při provádění prověrky nelze vyloučit, že by v některých případech musela být vytěžena repatriovaná osoba. Toto vytěžení by však muselo být prováděno maximálně citlivým způsobem. S ním souvisí i ochrana osobních údajů a předcházení případné stigmatizaci obětí.

2. Pilotní odzkoušení modelu

Mezinárodní organizace pro migraci IOM ve spolupráci s La Stradou a Katolickou charitou pilotně odzkouší model na deseti cizinkách, které se staly oběťmi obchodování s lidmi v České republice. Do programu budou přednostně zařazovány ženy, u kterých je předpoklad, že budou spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. Bude legalizován jejich pobyt na území České republiky, absolvují měsíční krizovou intervenci v azylovém bytě La Strady, a pokud se rozhodnou pro výše uvedenou spolupráci, bude jim uděleno vízum za účelem strpění pobytu podle cizineckého zákona a budou jim poskytovány veškeré potřebné služby. Po třech měsících je La Strada předá do péče Katolické charity. Pokud se po měsíční rekonvalescenci nebo kdykoli v průběhu programu oběti rozhodnou pro návrat do země původu, zajistí IOM logistiku jejich návratu a ve spolupráci s dalšími nevládními organizacemi působícími v České republice se bude podílet na jejich reintegraci v zemi původu.

Uvedený pilotní model bude rozšířen o pomoc poskytnutou deseti českým občankám, které se staly oběťmi obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v cizině. Bude se jednat o zajištění jejich důstojného a bezpečného návratu do České republiky a poskytnutí pomoci při jejich následné reintegraci. IOM pro ně nejprve ve spolupráci s příslušným zastupitelským úřadem zprostředkuje vystavení potřebných cestovních dokladů a poté ve spolupráci s misí IOM v dané zemi zajistí jejich bezpečný návrat do České republiky. Předem poskytne oběti informace o možnostech asistence po návratu do země původu a o možnosti jejího zařazení do programu podpory a ochrany obětí. Pokud bude mít oběť o zařazení do programu zájem, poskytne jí La Strada měsíční krizovou intervenci a poté ji předá do péče Katolické charity.

Uvedené počty obětí zahrnutých do pilotního odzkoušení modelu, stejně jako poměr Češky - cizinky, lze operativně měnit podle finanční nákladnosti jednotlivých případů a podle momentální

situace. Financování pilotního odzkoušení modelu je zabezpečeno prostřednictvím projektu OSN. V současné době se aplikace modelu zkouší na prvních případech obchodovaných žen.

3. Zainterесované instituce

a) Policie ČR

Policie přepraví potenciální oběti z místa, kde byly nalezeny, ubytovány nebo zajištěny, do Prahy a za účasti psychologa je vyslechne. Oběť musí být již při prvním kontaktu s policií informována o možnostech ochrany ze strany policie (tajný svědek) a poučena o svých právech, pravidlech vedení trestního řízení proti pachatelům a o možnosti pomoci ze strany nevládních a mezinárodních organizací. Poučení by nemělo probíhat pouze formou tiskopisu, který se dá oběti přečíst, protože oběti jsou v této situaci dezorientované, neuvědomují si plně své postavení nebo neovládají češtinu natolik, aby byly schopny pochopit smysl čteného textu. Pokud žena prohlásí, že se stala obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, policie ji dle možností izoluje od ostatních zadržených, aby se zabránilo jejímu zastrahování, ovlivňování apod. Zajištění dostatečných prostor umožňujících tento postup je jednou z nejdůležitějších faktorů při každé realizaci ÚOOZ. Ženám bude nabídnuta možnost zúčastnit se programu pomoci obětem obchodování s lidmi a budou jim vysvětleny podmínky zařazení do programu. Bezprostředně po tomto výsledku policie umožní pracovnícím La Strady, aby se se zadrženými ženami sešly a informovaly je o možnostech programu pomoci. O místě a čase konání této schůzky policie informuje La Stradu pokud možno s 24 hodinovým předstihem. Při aplikaci modelu bude policie vždy co nejdříve informovat nevládní organizaci La Strada o potenciálních obětech zadržených během zásahu. Tím umožní La Stradě, aby se připravila na možné přijetí nových klientek. Předem bude policie La Stradu informovat pouze v těch případech, jestliže tím neohrozí účinnost zásahu.

Pokud oběť přijme nabídku účastnit se programu podpory a ochrany, zajistí policie její přepravu do místa azylového ubytování (případně její předání pracovnícím La Strady). Pokud klientka nemá v pořádku doklady, informuje ÚOOZ cizineckou policií o tom, že se v péči La Strady nachází klientka bez dokladů a požádá o legalizaci jejího pobytu. Policie má 30 dnů na to, aby zjistila, zda tato žena je skutečnou obětí a 10 dalších dnů, aby prověřila, zda žena splňuje podmínky pro udělení víza za účelem strpení pobytu. Toto prověřování provede ÚOOZ ve spolupráci s cizineckou policií.

Navrhuje se připravit interní nařízení policejního prezidenta okresním ředitelům Policie ČR, na jehož základě bude místně příslušný policejní útvar povinen spolupracovat v případě potřeby s azylovým domem/bytem, kde se oběť zdržuje, a poskytovat oběti, případně pracovníkům nevládní organizace zajišťujícím azylové ubytování, tzv. krátkodobou ochranu po dobu 60 dnů nebo i déle. Tento útvar bude zasahovat, dojde-li k ohrožení bezpečnosti klientek nebo personálu, a v případě potřeby bude radit pracovníkům azylového ubytování, jak zvýšit bezpečnost objektu a snížit riziko ohrožení všech osob zdržujících se v něm. Pokud nebude z důvodů omezené kapacity v silách místně příslušného policejního útvaru tuto službu zajistit, obrátí se s žádostí o pomoc na příslušného ředitele krajského ředitelství Policie ČR, který využije svých rezerv v rámci kraje a posílí na dobu nezbytně nutnou daný útvar.

Doporučuje se, aby bylo na úrovni krajských ředitelství Policie ČR vytvořeno jedno tabulkové místo pro specialistu na obchod s lidmi. Tento člověk by měl na starosti kontakt s nevládními organizacemi, informování sdělovacích prostředků a preventivní působení mezi občany. Nebyl by přímo zapojován do akcí, ale ihned by kontaktoval centrálu ÚOOZ nebo teritoriálně příslušnou expozituru, pokud by se k němu cestou nevládních organizací nebo občanů dostala informace o výskytu případů obchodování s lidmi.

Pro běžného policistu, který se nespécializuje na boj proti organizovanému zločinu, je obtížné odlišit problém prostituce, kuplířství a obchodu s lidmi. Navrhuje se proto vytvořit speciální výukový modul, který bude možné přizpůsobovat potřebám různých forem vzdělávání policie (základní odborná příprava na středních policejních školách MV, výuka na Policejní akademii, školení při výkonu služby apod). Cílem výukového modulu bude naučit policisty identifikovat případy obchodu s lidmi, posílit spolupráci mezi různými policejními útvary, zkvalitnit spolupráci s nevládními a mezivládními organizacemi a posílit kontakt s veřejností. Podobné kurzy by bylo možné koncipovat i pro další orgány činné v trestním řízení. Na tvorbě výukových programů i na jejich realizaci by se měly významnou měrou podílet nevládní a mezivládní organizace.

Pro praktický výkon policejní práce navrhujeme vytvořit přehledný manuál obsahující hlavní kritéria boje proti obchodování s lidmi (národní legislativa, resortní nařízení, seznam azylových domů, základní kritéria odlišující dobrovolnou prostituci od prostituce nucené apod.).

Při vyšetřování každého případu obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování by mělo být realizováno souběžné šetření zaměřené na vyhledávání, dokumentaci a zajišťování výnosů z vyšetřované trestné činnosti. Jeho smyslem je získat potřebné informace o finančních tocích a získat přístup k prostředkům pachatelů. Pokud se podaří zmrazit jejich účty nebo zabavit jejich majetek, lze tím účinně předcházet páchání další trestné činnosti. Česká republika již v této oblasti dosáhla určitého pokroku. V této souvislosti je třeba zmínit novelu trestního zákona č. 134/2002 Sb., která zavádí novou skutkovou podstatu trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti v § 252a).¹⁷

Zabavené zisky z trestné činnosti spojené s obchodováním s lidmi by mohly být v budoucnu účelně využívány pro usnadnění sociální reintegrace obětí nebo jako kompenzace pro ně.

b) Mezinárodní organizace pro migraci (dále „IOM“)

IOM bude spolupracovat s La Stradou, Katolickou charitou, případně dalšími nevládními organizacemi při přípravě společných akcí zaměřených na prevenci obchodu s lidmi a zvyšování povědomí odborné i široké veřejnosti o tomto jevu, např. ve sdělovacích prostředcích, působením ve školách, organizováním seminářů apod. Zaměří se zvláště na snížení poptávky po sexuálních službách,

¹⁷ Odbor bezpečnostní politiky MV zpracovává v současné době koncepční materiál k problematice výnosů z trestné činnosti, který se zabývá otázkami zajišťovacích institutů, možnostmi a způsoby odčerpávání výnosů, spoluprací Policie ČR s finančními orgány a legislativním ošetřením této problematiky. Byla vytvořena meziresortní pracovní skupina (zástupci Policie ČR, Ministerstva vnitra, Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva financí, Nejvyššího státního zastupitelství, Bezpečnostní informační služby a České národní banky), která funguje jako širší platforma pro řešení dané problematiky. V průběhu roku 2002 připravilo Ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s ostatními resorty návrh zákona o zajištění majetku a věcí v trestním řízení, který by měl odstranit některé problémy se správou zajištěných věcí.

působení na klienty a upozorňování na skutečnost, že mezi dobrovolnými prostitutkami se mohou vyskytovat oběti obchodování s lidmi.

IOM ve spolupráci s La Stradou a Katolickou charitou připraví seznam nevládních organizací poskytujících na území České republiky azylové ubytování včetně jejich adres a dalších kontaktních informací (telefon, fax, e-mail). Součástí seznamu budou i informace, zda jsou uvedené subjekty schopny a připraveny poskytovat služby obětem obchodu s lidmi a zda s těmito oběťmi již mají nějaké zkušenosti. Každá z uvedených organizací poskytne své kontakty do jednotné databáze, kterou může v budoucnu spravovat a průběžně aktualizovat institut národního reportéra.

V rámci svého zapojení do modelu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování IOM využije svých zkušeností z poskytování komplexních migračních služeb a možností spolupráce se svými misemi operujícími po celém světě (celkem 150 misí). Hlavní úloha IOM bude spočívat v zajišťování dobrovolného, organizovaného, bezpečného, důstojného a úspěšného návratu cizinek obchodovaných na území České republiky i českých občanek obchodovaných v zahraničí do země původu. Konkrétně se jedná o asistenci před cestou, v jejím průběhu i po ukončení, včetně poskytování informací o možnostech pomoci v zemi původu. IOM má možnost výrazně snížit cestovní náklady na základě dohody s přepravními společnostmi. Tato sleva může činit až 50%.

Náklady IOM na jednu klientku:

- náhradní cestovní doklad oběti vystavený zastupitelským úřadem (cca 70 USD) nebo cestovní průkaz totožnosti vystavený cizineckou policií (200 Kč),
- výjezdní vízum, které vystaví cizinecká policie (200 Kč),
- asistence IOM při převozu na letiště - cca 50 USD,
- IOM dále zajišťuje na vyžádání svačinový balíček (100 Kč), asistenci mimo Prahu (1km - 5Kč), lékařský doprovod v nutných případech (na základě požadavku až do cílové země) a asistenci na tranzitním letišti a po příjezdu.

IOM bude v rámci programu pomáhat obětem - cizinkám vracějícím se do země původu se sociální reintegrací. K tomu využije svých misí v zahraničí a jejich kontaktů na místní nevládní organizace (případně ve spolupráci s La Stradou a Katolickou charitou). V případě repatriací se jeví jako optimální řešení poskytování „kapesného“ navracějící se oběti, a to minimálně ve výši 50 USD. Tyto finanční prostředky usnadní oběti situaci v prvních dnech, pokud odmítne asistenci jakékoli nevládní organizace či mise IOM v zemi původu.

IOM využije své zkušenosti z organizování informačních kampaní zaměřených na rizika vyplývající z ilegální migrace, včetně nebezpečí obchodu s lidmi. IOM v této činnosti bude spolupracovat s českými zastupitelskými úřady v zemích původu cizinek nejčastěji obchodovaných do České republiky a zastupitelskými úřady těchto zemí v České republice.

c) La Strada

Při přijetí do azylového ubytování vyplňuje klientka La Strady dotazník, organizace s ní uzavře dohodu o spolupráci a dohodu o poskytování finanční podpory ve výši 100 Kč na den. La Strada přebírá oběť od policie, je kontaktována obětí, jejími příbuznými, zdravotnickým zařízením nebo výjimečně klienty. Jakmile je oběť umístěna do azylového ubytování, provede s ní La Strada úplný pohovor. La Strada zajišťuje každodenní fungování azylového ubytování. Prioritou je zajištění základních životních potřeb oběti (oděv, strava, terapie, léčba a kapesné). Pracovnice La Strady první měsíc pobytu oběť každý den navštěvuje, v případě potřeby zajistí odbornou lékařskou a psychologickou pomoc. Zdravotní péče navazuje na standardní péči poskytnutou oběti před nástupem do azylového bydlení La Strady (základní komplexní vyšetření včetně vyšetření gynekologického a laboratorního). Zvláště úloha psychologa je velmi významná. Měl by po celou dobu sledovat vývoj psychického stavu oběti a podle situace volit nejúčinnější psychologickou pomoc. V případě potřeby La Strada oběti zajistí také bezplatnou pomoc právního zástupce. La Strada se rovněž pokusí navázat kontakt s rodinou oběti a zjistit, jaký je postoj rodiny k případnému návratu oběti do rodinného prostředí.

Do budoucna bude třeba rozšířit možnosti azylového ubytování a vyškolit další nevládní organizace tak, aby se mohly specializovat na pomoc obětem obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. La Strada ve spolupráci s Katolickou charitou vypracuje na základě standardů MPSV minimální standardy pro všechny poskytované služby a pro využívané azylové byty. Bude třeba rovněž vytvořit systém dohledu nad dodržováním těchto standardů, kvalitou poskytovaných služeb i kompetencí personálu, a v případě potřeby zajistit jeho proškolení.

Oběti se při přijetí do programu zaváže k plnění pravidel pobytu v azylovém bytě. V případě závažného porušení těchto pravidel a zejména, dojde-li k ohrožení bezpečnosti azylového ubytování, bude třeba, aby klientka okamžitě azylový byt opustila. La Strada jí i v této situaci může pomáhat hledat alternativní řešení (veřejná ubytovna, poskytování konzultací apod.), avšak již mimo rámec modelu.

Ihned po zařazení do programu podpory a ochrany La Strada ve spolupráci s policií vyřídí legalizaci pobytu cizinky na území České republiky (výjezdní vízum). Po ukončení platnosti výjezdního víza La Strada oběti pomůže při vyřizování žádosti o strpění pobytu.

Během strpění pobytu se bude La Strada snažit vyplnit volný čas oběti vhodným sociálním programem. La Strada bude poskytovat oběti-cizince pomoc maximálně po dobu tří (ve výjimečných případech šesti) měsíců. Po třech měsících předá La Strada oběť-cizinku do péče Katolické charity, která se bude snažit oběť maximálně integrovat do společnosti. U českých občanek navracejících se do vlasti se navrhuje, aby po měsíčním (v případě potřeby delším) pobytu v zařízení La Strady byly předány do péče Katolické charity, případně do rodiny.

La Strada povede údaje o každé oběti a v moment jejího předání Katolické charitě jí poskytne veškeré informace nutné pro další vedení případu. Katolická charita bude zpětně informovat La Stradu o pokračování případu.

Jestliže se oběť po měsíčním pobytu v péči nevládní organizace rozhodne, že nebude spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, chce se vrátit domů nebo pominuly důvody pro prodloužení jejího pobytu v ČR, informuje La Strada o této skutečnosti IOM a požádá o realizaci dobrovolného návratu oběti do země původu. IOM obstará potřebné doklady totožnosti a další doklady nutné pro vycestování (v dokladech oběti se nebude uvádět důvod repatriace, aby se zabránilo její možné sociální stigmatizaci). La Strada využije všech svých kontaktů v zemi původu oběti a ve spolupráci s IOM požádá své partnerské organizace o pomoc při návratu oběti a její reintegraci do společnosti.

Důležitou součástí práce La Strady, kromě poskytování přímé pomoci obětem obchodu s lidmi a lobbingu v rámci státních institucí, je osvětová činnost. La Strada bude pokračovat v tištění a distribuci informačních brožurek, ve své přednáškové činnosti na školách, při vzdělávání pedagogů a policistů a bude rozvíjet spolupráci s organizacemi působícími v terénu (např. kluby) při prevenci HIV/AIDS a pohlavních přenosných chorob.

La Strada bude také pokračovat v provozování své informační a krizové linky, a pokud to bude možné, rozšíří její provoz. V současné době je linka provozována tři dny v týdnu. Cílem by mělo být vytvoření bezplatné tísňové linky s nepřetržitým provozem.

Finanční plán podpory jedné klientky La Strady

Krizová a stabilizační péče : 1. - 3. měsíc

Položka	1 měsíc	3 měsíce
Ubytování	6 000	18 000
Lékařské vyšetření/lékařská péče	700	2 100
Kapesné/stravné	3 100	9 300
Hygienické potřeby	150	450
Právní, psycholog. služby	2 000	6 000
Doprava	200	600
Celkem náklady	12 150 Kč	36 450 Kč

Pro informaci dále uvádíme náklady spojené s pobytem klientky v bytě La Strady po dobu delší než předpokládáme v rámci modelu.

Následná podpora klientky, 4. - 5. měsíc - náklady na péči jsou hrazeny z 50 %. Toto období je určeno k úplné stabilizaci situace klientky. V uplynulém období si měla klientka možnost za pomoci

sociální pracovnice La Strady vyřídí náhradní osobní dokumenty a žádat o finanční pomoc ze strany státu (dávky státní sociální péče).

Položka	1 měsíc	2 měsíce
Ubytování	3 000	6 000
Právní, psycholog. služby	1 000	2 000
Celkové náklady	4 000 Kč	8 000 Kč

Ukončení péče o klientku, 6. měsíc - náklady na péči jsou hrazeny z 25%. V tomto období se hledají možnosti návazné péče o klientku. Předpokládá se, že v období uplynulých pěti měsíců hledala za pomoci sociální pracovnice zaměstnání, popř. podstoupila rekvalifikaci. Klientce je hrazena čtvrtina nákladů na ubytování a náklady na odbornou pomoc a poradenství.

Položka	1 měsíc
Ubytování	1 500
Právní, psycholog. služby	1 000
Celkem náklady	2 500 Kč

d) Katolická charita

Katolická charita převezme péči o české občanky navracející se do vlasti, které se nemohou nebo nechtějí vrátit ke svým rodinám, poté co absolvují měsíční (případně delší) rekonvalescenční pobyt v azylovém bytě La Strady. Převezme starost o zajištění jejich základních životních potřeb (bezpečné ubytování – kláštery, fary, chráněné samostatné byty a azylové domy, strava, zdravotní potřeby, ošacení, poradenství, sociální asistence, lékařská nebo psychologická pomoc, kontakt s policií, La Stradou a IOM, doprovod při jednání na úřadech...). Využije přitom svých znalostí sociálních sítí v daném regionu a zapojí do této formy pomoci úřady práce, Českou správu sociálního zabezpečení, samosprávu, místní úřady apod. Cílem je vytvoření funkčního systému využívání služeb specializovaných odborníků pro potřeby klientek.

Katolická charita bude podporovat své klientky při hledání vhodného zaměstnání, pomůže jim s rekvalifikací, počítačovou gramotností atd. Bude aktivně podporovat jejich zapojení do života v dané komunitě, navazování vhodných sociálních kontaktů a zájem o smysluplné vyplňování jejich volného času, případně volného času jejich dětí. Kvalita služeb poskytovaných Katolickou charitou bude z profesionálního hlediska srovnatelná se službami poskytovanými La Stradou.

Katolická charita převezme péči o cizinky - oběti obchodování s lidmi poté, co absolvují tříměsíční (případně delší) pobyt v azylovém zařízení La Strady. Jedná se o ty oběti, kterým bylo uděleno vízum za účelem strpění pobytu (spolupracují s policií na vyšetřování případů obchodu s lidmi nebo budou svědčit při soudním líčení proti pachatelům), případně jim byl povolen trvalý pobyt na území České republiky z humanitárních důvodů. Kvalita a rozsah poskytovaných služeb bude analogická jako u služeb poskytovaných našim občankám vracejícím se do vlasti.

Dosavadní zkušenosti Katolické charity ze sociální práce lze využít a postupně přenést na ženy nucené k prostituci a oběti obchodu s lidmi všeobecně. Přesto se jeví jako žádoucí proškolit nové pracovníky a kontinuálně dále vzdělávat všechny stávající i nové pracovníky Katolické charity, kteří budou poskytovat služby obětem obchodu s lidmi a věnovat pozornost specifikám této problematiky. Koordinační centrum Katolické charity bude organizovat nejméně čtyřikrát ročně setkání pracovníků, kteří se na této pomoci podílejí.

Katolická charita bude do programu pomoci zapojena vždy, když půjde o dlouhodobou péči, popřípadě o takovou formu péče, kterou není La Strada schopna profesionálně pokrýt. Možnosti Katolické charity budou zohledněny hlavně v místech, kde tato organizace disponuje vhodnou ubytovací kapacitou a odpovídající nabídkou služeb.

Katolická charita má v současné době k dispozici jeden samostatný byt, který lze využívat pro ubytování obětí obchodování s lidmi, dále existují vyčleněná lůžka v rámci charitních zařízení. Vzhledem k tomu, že počet klientek narůstá a z různých důvodů někdy není vhodné pro tento typ klientů dlouhodobé umístění do stávajících charitních zařízení, plánuje Katolická charita zakoupení dalšího bytu. Předpokládané náklady na zakoupení a zařízení bytu činí 1 000 000 Kč (náklady na zakoupení nového bytu budou částečně pokryty z projektu OSN).

Pro hladký průběh spolupráce mezi nevládními organizacemi bude třeba vypracovat detailní postupy předávání informací o klientce, která bude přecházet z péče jedné organizace do druhé. Obě nevládní organizace se budou v rámci každého případu scházet a konzultovat svůj postup.

Předpokládané náklady na služby poskytované v zařízeních Katolické charity:

Občanka ČR

- náklady na ubytování: 80 – 120 Kč/den
- náklady na osobní potřeby a přímou pomoc (klientka bez soc. dávek): 3000 Kč/měsíc
- mimořádné náklady související s nasmlouvanou odbornou péčí: 3000 Kč/měsíc

předpokládané celkové náklady na českou klientku: 9 600 Kč/ měsíc

Cizinka

- náklady na ubytování: 80 – 120 Kč/den
- náklady na osobní potřeby, přímou pomoc, lékařské ošetření, mimořádné výdaje : 9000 Kč

předpokládané celkové náklady na cizinku: 13 600 Kč/ měsíc

V rámci resocializačního programu následné péče lze všem klientkám zajistit různé rekvalifikační kurzy: například tříměsíční kurz obor kuchařka : 7 500 Kč, týdenní kurz práce na počítači: 4 500 Kč, intenzivní kurzy českého jazyka pro cizince v rozsahu 100 hodin: 8 000 Kč. Dále je vhodné podpořit volno-časové aktivity jejich dětí, keramika, flétna, sportovní kroužky, rehabilitace apod. : 500 Kč/měsíc, náklady na MŠ a ZŠ – poplatky a učební pomůcky : cca

800 /měsíc apod. Jedna klientka může navštěvovat během svého pobytu v Katolické charitě dva i tři kurzy podle individuálních potřeb. Pokud je to možné, podílí se na úhradě kurzovního – například formou půjčky, kterou později splácí.

e) Další zainteresované instituce (nezařazené bezprostředně do modelu)

Státní zástupci a soudy

Státní zástupci a soudci by měli dbát na dodržování bezpečnosti obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování po celou dobu trestního řízení. Zejména by měli zamezit jakémukoliv přímému kontaktu oběti s pachatelem. Státní zástupce nebo soudce musí rovněž vždy informovat oběť o možnosti požadovat odškodnění, pokud tak již neučinila policie.

Ke zkvalitnění a zvýšení účinnosti trestního řízení proti pachatelům, ke zvýšení počtu stíhaných, obžalovaných a odsouzených pachatelů by významnou měrou přispělo zavedení specializace státních zástupců a případně i soudců. Tato specializace zahrnující výcvik a školení v problematice obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování by tak byla realizována nejen v rámci policie, ale i v řadách ostatních orgánů činných v trestním řízení. V této souvislosti Ministerstvo spravedlnosti uvažuje o proškolení státních zástupců a soudců specializovaných ve věcech mládeže i v užší problematice obchodování s lidmi, což by mohlo přispět ke zkvalitnění a zvýšení účinnosti řízení v této oblasti. O obsahu a rozsahu tohoto školení by mělo rozhodnout Ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s Ministerstvem vnitra. Optimální formou se jeví společné školení všech orgánů činných v trestním řízení, na němž by jako školitelé participovali odborníci z řad nevládních organizací.

Z analýzy soudních statistik vyplývá, že tak závažný trestný čin, jako je obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, je doposud často sankcionován pouze podmíněným trestem. Do budoucna by bylo vhodné uvažovat o vytvoření specializovaného pracoviště v rámci státního zastupitelství, které by bylo věcně příslušným rozhodovacím orgánem v případech vyšetřovaných útvarů Policie ČR s celostátní působností, kde je dáno důvodné podezření z trestné činnosti organizovaných nebo mezinárodně propojených zločineckých skupin. Současná úprava podle které je dodržována místní a věcná příslušnost, přináší organizační problémy a zvyšuje náklady vynaložené na vedení trestního řízení.

Za účinný prostředek boje proti obchodování s lidmi lze považovat možnost soudu uložit pachateli trest propadnutí majetku podle § 51 (1) a § 52 trestního zákona. Tento postup zamezuje přístupu pachatele k prostředkům využitelným pro páchání další trestné činnosti.

Zastupitelské úřady

Zastupitelské úřady působící ve státech, kde se vyskytují případy obchodovaných českých občanek, budou i nadále v rámci výkonu příslušných konzulárních funkcí napomáhat obětem, které o to požádají, zejména prostřednictvím jednotlivých forem pomoci v nouzi, vystavování cestovních průkazů a poradenské činnosti. Za podmínky předchozího souhlasu oběti mohou zastupitelské úřady

v rámci svých kompetencí poskytovat místním úřadovněm IOM součinnost při realizaci pomoci obětem obchodování s lidmi z řad občanek České republiky.

Zastupitelské úřady se v současné době řídí oběžníkem konzulárního odboru Ministerstva zahraničních věcí O postupu ZÚ ČR v případech trestné činnosti spáchané v cizině státními občany České republiky nebo na státních občanech České republiky a při diskriminačních opatřeních vůči nim. Zastupitelské úřady mají povinnost informovat o uvedených případech konzulární odbor Ministerstva zahraničních věcí, odbor mezinárodní spolupráce a evropské integrace Ministerstva vnitra a Národní ústřednu Interpolu. Tato činnost zastupitelských úřadů se omezuje výhradně na trestnou činnost, tedy skutky upravené trestním právem ve státě, kde k nim došlo. Ve vztahu k problematice obchodování s lidmi se jedná pouze o ty případy, kdy je zastupitelský úřad vyrozuměn o tom, že český občan je trestně stíhán, resp. je v procesním postavení svědka nebo poškozeného.

Zastupitelské úřady mohou oběť vždy informovat o existenci programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi a předat jí informační letáky s kontakty na příslušné subjekty, které se touto činností zabývají, a dát doporučení k jejich kontaktování nebo spojení s nimi přímo zprostředkovat.

Zastupitelské úřady působící v zemích, které jsou zeměmi původu žen nejčastěji obchodovaných do České republiky, budou intenzivněji informovat o rizicích ilegální migrace a nebezpečích obchodu s lidmi (informační brožurky...). V rámci této kampaně budou informovat žadatele o vízum, mezi nimiž mohou být potenciální oběti obchodu s lidmi, jejich rodinné příslušníky i nejširší veřejnost o možných alternativách nelegální migrace, o možnostech získání povolení pobytu v České republice a pracovního povolení, o ženských krizových centrech a zdravotní péči.

IV. Podmínky fungování modelu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice

a) Ekonomické podmínky

Navržený model bude v průběhu roku 2003 a v první polovině roku 2004 pilotně odzkoušen s využitím prostředků projektu OSN. V rámci projektu je na odzkoušení modelu vyhrazeno 13 000 USD, které budou rozděleny mezi zúčastněné nevládní a mezivládní organizace a uvolněny na základě dohody mezi nimi a OSN. Po ukončení projektu OSN (předpokládá se v květnu 2004) bude fungování modelu vyhodnoceno a budou odstraněny zjištěné nedostatky.

Nevládní organizace budou čerpat prostředky z projektu OSN pouze za podmínek popsaných v modelu. Pomoc obětem, kterým se z nejrůznějších důvodů rozhodnou věnovat samy a v jejichž případech nebude postupováno podle modelu, budou jednotlivé organizace zajišťovat ze svých vlastních prostředků. Tato praxe by se do budoucna měla minimalizovat.

Do programu by i do budoucna mělo být zařazeno pouze několik organizací vybraných na základě výběrového řízení a splňujících stanovené standardy. Jen tak může být zachována transparentnost celého systému a zajištěna kontrola kvality.

Navrhuje se, aby program podpory a ochrany obětem obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování byl po ukončení projektu OSN dále hrazen z prostředků vyčleněných do kapitoly Všeobecná pokladní správa na Strategii prevence kriminality na léta 2004-2007. Tento způsob financování umožní aktivní zapojení všech resortů zastoupených v Republikovém výboru pro prevenci kriminality a flexibilní stanovení priorit v rámci Strategie.

Ministerstvo vnitra, jako gestor finančních prostředků vyčleněných na Strategii prevence kriminality, sepíše smlouvu s organizacemi které budou na základě výběrového řízení vybrány k poskytování služeb obětem obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Tato smlouva vymezí závazky obou stran a bude obsahovat minimální standardy, které musí organizace při podpoře a ochraně obětí splňovat. Smlouva rovněž definuje normy chování všech zúčastněných subjektů vůči obětem a podmínky, za kterých budou mít policisté přístup k obětem umístěným v azylových bytech nevládních organizací.

Kalkulace předpokládaných nákladů spojených s péčí o 20 cizinek a 20 českých občanek během roku 2004¹⁸

1) Základní péče

a) cizinky :

- 1.- 3. měsíc La Strada
náklady na cizinku/měsíc : 12 150 Kč
náklady na 20 cizinek/3 měsíce : 729 000 Kč
- 4.- 6. měsíc Katolická charita
náklady na cizinku/měsíc : 13 600 Kč
náklady na 20 cizinek/3 měsíce: 816 000 Kč
- návratový program zprostředkovaný IOM (letenka, letištní poplatky, náhradní cestovní doklad vystavený konzulem nebo cestovní průkaz totožnosti vystavený cizineckou policií, výjezdní vízum, asistence při převozu a letišťě) :
náklady na jednu cizinku v průměru : 10.000 Kč
náklady na 20 cizinek : 200.000 Kč

b) české občanky:

- 1. měsíc La Strada
náklady na klientku/ měsíc : 12 150 Kč
náklady na 20 klientek/měsíc: 243 000 Kč
- 2.– 6. měsíc Katolická charita

¹⁸ Tento počet obětí je pouze orientační. V souvislosti se zavedením modelu do praxe předpokládáme přibližně dvojnásobný tento nárůst počtu obětí zahrnutých do modelu ve srovnání s rokem 2003 (pilotní ověřování modelu).

náklady na klientku/měsíc:	9 600 Kč
náklady na 20 klientek/5 měsíců:	960 000 Kč
Základní péče celkem :	2 705 000 Kč

2) Další péče

a) La Strada : odborná péče o klientky, případně tlumočení :	425 000 Kč
b) IOM : zajištění doprovodu cizinek při návratu do cílové země :	50 000 Kč
asistence po návratu formou kapesného ve výši 50 USD :	30 000 Kč
c) Katolická charita: rekvalifikační kurzy / kurzy českého jazyka :	390 000 Kč
Další náklady celkem :	895 000 Kč.
Předpokládané náklady na základní i další péči celkem:	<u>3 600 000 Kč</u>

b) Koordinace činností a pravidla shromažďování a předávání informací

Všechny instituce zařazené do modelu v něm mají své přesně vymezené místo. Koordinátorem činností bude institut národního reportéra pro otázky obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, který bude zřízen v rámci Ministerstva vnitra.

La Strada bude pokračovat v provozování své informační a krizové linky, a pokud to bude možné, rozšíří její provoz. Cílem je vytvoření bezplatné tísňové linky La Strady s nepřetržitým provozem.

Mezinárodní organizace pro migraci IOM, La Strada i Katolická charita budou nadále přijímat oznámení o podezření na obchodování s lidmi, třídit je, poskytovat obětem servis a v rámci modelu se navzájem kontaktovat i s dalšími zapojenými subjekty. IOM k tomu bude využívat informací od svých misí v zahraničí a konzulárních úřadů u nás i v zahraničí.

Mezinárodní organizace pro migraci IOM, La Strada i Katolická charita si povedou evidenci o svých klientkách a na počátku každého čtvrtletí podají informaci o obětech (bez udání osobních údajů) a službách jim poskytnutých národnímu reportérovi.

ÚOOZ bude pokračovat ve shromažďování údajů, které získá při policejních zákrocích, které mu poskytne služba cizinecké a pohraniční policie, služba kriminální policie a vyšetřování, které se dozví přímo od obětí, jejich příbuzných nebo veřejnosti (na základě Závazného pokynu Policejního prezidenta č. 17/1998). ÚOOZ povede svoji databázi obsahující informace o pachatelích i obětech obchodování s lidmi (vytvořenou na základě projektu OSN) a na konci každého kalendářního roku tyto údaje přehledně zpracuje a poskytne informace, které již neohrozí průběh vyšetřování, národnímu reportérovi.

Z přehledu budou vyřazeny informace operativního charakteru.

c) Vytvoření pracoviště plnicího funkci analytického a koordinačního centra

V České republice doposud neexistuje místo, kam by se sbíhaly veškeré informace o obětech obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, kde by se koordinovala pomoc jim poskytovaná a kde by se vyhodnocovala účinnost podnikaných protiopatření. Dílčími informacemi disponují podpůrné instituce jako IOM, La Strada nebo Katolická charita.

Rovněž informace o pachatelích a spáchaných skutcích jsou roztržité a nejednoznačné. Policie eviduje jednotlivé případy ve svých statistikách a Ministerstvo spravedlnosti ve své ročence. Evidence orgánů činných v trestním řízení se více orientuje na pachatele než na oběti.

Vzhledem k dosavadní absenci jednotného systému evidence skutků, obětí i pachatelů, jakož i absence koordinace a evidence pomoci poskytované obětem, se navrhuje vytvořit jedno centrální pracoviště, kam by se sbíhaly informace o obětech a službách jim poskytovaných, informace o azylovém ubytování, informace o specializovaných pracovištích a jednotlivcích, kteří mohou být najímáni La Stradou a Katolickou charitou pro poskytování služeb klientům. Zároveň se zde budou shromažďovat informace o pachatelích a obecných trendech vývoje této trestné činnosti (doposud se touto činností zabývá Institut pro kriminologii a sociální prevenci). Databáze bude mít charakter registru a obecné údaje v ní obsažené budou porovnávány se zahraničím.

Na základě informací získaných o obětech obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování bude možné vytvořit relevantní typizaci obětí (jejich psychologický a osobnostní profil) využitelnou zejména pro preventivní působení na potenciální oběti a jejich okolí.

V této souvislosti se jeví jako účelné zřídit funkci národního reportéra pro otázky obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování. Česká republika by tak splnila doporučení Haagské ministerské deklarace o evropských pravidlech pro efektivní opatření v rámci prevence a boje proti obchodování se ženami za účelem sexuálního vykořisťování (1977). Tato deklarace doporučuje vytvoření funkce národního reportéra, který bude pro potřeby vlády připravovat pravidelné výroční zprávy o rozsahu obchodování s lidmi v dané zemi, principech jeho fungování a účinnosti přijímaných protiopatření.

Národní reportér si kromě informací, které bude automaticky čtyřikrát ročně dostávat od IOM, La Strady a Katolické charity a jednou ročně od ÚOOZ, koncem každého kalendářního roku vyžádá informace o případech obchodu s lidmi od Ministerstva spravedlnosti (soudy a Nejvyšší státní zastupitelství). Na základě všech získaných informací vytvoří celkový přehled. Souhrnná informace by měla obsahovat údaje o počtu zjištěných případů, obětí i pachatelů, o jejich věku, pohlaví a národnosti, o počtu dobrovolných návratů, povoleních pobytu, využití azylového ubytování a druhu pomoci poskytnuté obětem, o výsledcích práce orgánů činných v trestním řízení (počet stíhaných, obviněných, usvědčených a odsouzených pachatelů) apod.

Realizace výše uvedených úkolů a zejména nastartování implementace modelu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice vyžaduje efektivní a operativní výkon funkcí národního reportéra. To je možné zajistit pouze v rámci ústředního orgánu státní správy. Navrhuje se, aby výkonem funkce národního reportéra bylo pověřeno Ministerstvo vnitra vzhledem k jeho dosavadním aktivitám v této oblasti. Po zaběhnutí systému lze uvažovat i o jiných variantách.

Koordinační úlohu by národní reportér plnil také při formulování jednotné reakce státní správy i zainteresovaných nevládních a mezivládních organizací na aktuální problémy v této oblasti (například aktuální nárůst výskytu obětí-českých občanek v určité oblasti).

V. Postupné kroky k zajištění podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování:

- a) vytvoření mechanismu spolupráce mezi všemi subjekty zapojenými do modelu (pravidelné porady, plán činnosti, jeho vyhodnocování, aktualizace akčního plánu vycházející z odzkoušeného modelu),
- b) vytvoření fungujícího systému výměny informací o obětech této trestné činnosti mezi všemi zúčastněnými institucemi a stanovení jednoho kontaktního pracoviště, kde budou všechny informace shromažďovány a vyhodnocovány,
- c) vytvoření sítě azylových bytů, které odpovídají minimálním standardům, kde jsou obětem obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování poskytovány adekvátní služby a ve kterých je zajištěna bezpečnost obětí i personálu,
- d) průběžné společně prováděné školení všech zapojených subjektů.

Typologie a profil obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování v České republice a faktické postavení těchto obětí

A. Typologie a profil obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování

V praxi se setkáváme se třemi hlavními typy obchodování se ženami za účelem jejich sexuálního vykořisťování:

- a) obchodování s cizinkami do České republiky,
- b) obchodování s českými občankami do zahraničí,
- c) obchodování s oběma skupinami žen na území České republiky – včetně případů, kdy jsou opětovně přeprodávány do dalších erotických zařízení poté, co se již „okoukaly“ místním klientům, nepřinášejí očekávané zisky nebo jsou s nimi jiné problémy.

V této souvislosti je třeba podotknout, že o obchodování žen na území České republiky máme minimum informací. Ani § 246 trestního zákona nedefinuje obchodování s lidmi pro sexuální účely na území České republiky. Podobné jednání lze stíhat jako trestný čin kuplířství případně jako další trestné činy, např. vydírání, zbavení osobní svobody apod. Proto se obchodováním se ženami na území ČR v rámci tohoto dokumentu nemůžeme hlouběji zabývat.

a) Profil cizinek - obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování do České republiky

Následující charakteristika vychází z Výzkumné zprávy Etnologického ústavu Akademie věd České republiky zpracované pro potřeby Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky v roce 2002, informací nevládních organizací, Mezinárodní organizace pro migraci a policejních zdrojů.

Ekonomické migrantky směřující do České republiky

Jedná se o ekonomickou migraci ze zemí jako je Ukrajina, Rusko, Moldavsko, Litva, Slovensko, Rumunsko, Bulharsko, Vietnam nebo Čína. Cílem žen je zvýšit si životní standard, případně zvýšit životní standard své rodiny. Pro mnohé z nich je obtížné si samostatně vyřídit cestovní doklady, víza, pracovní povolení a ubytování v České republice. Proto v 90. letech 20. století začaly ve zdrojových zemích vznikat celé sítě zprostředkovatelem práce, jejichž zaměstnanci obcházejí města a vesnice a lákají zájemkyně o práci v zahraničí. Ženy jim svěřují peníze a pasy, aniž vědí, co budou v zahraničí přesně dělat a aniž znají místo, kde budou budoucí zaměstnání vykonávat. Odpovídají na inzerát nabízející „lukrativní“ zaměstnání barmanky, au-pair, uklízečky apod. a zprostředkovatel jim

vyřizuje dopravu do cílové země. Jsou k tomu zneužívány kontakty na konzulárních úřadech, které ženám vystavují cestovní doklady hromadně, aniž by se musely na úřad osobně dostavit, jsou využívány služby různých cestovních kanceláří a jednou z nejnovějších metod je zneužívání tzv. „pojištění na cestu do zahraničí“ (bývalé země Sovětského svazu).

Ilegální migrantky tranzitující v České republice při své cestě do západní Evropy

Jedná se o ženy, které se snaží dostat do západní Evropy a zaplatí za převoz do zahraničí převaděčům v zemi původu (minimální uváděná cena představuje 130 USD). Hodlají v členských zemích Evropské Unie požádat o azyl nebo přijmout zaměstnání. Když se však při své cestě na Západ dostanou do České republiky, jsou již často ve velmi špatném fyzickém i psychickém stavu v důsledku špatného zacházení ze strany převaděčů. Převaděči jim někdy také namluví, že již dorazily do SRN a zanechají je v Čechách. Tyto ženy se stávají snadnou kořistí obchodníků s lidmi, kterým je převaděči bez jakéhokoliv navýšení nákladů či rizika prodají.

Individuální turistika

Tyto ženy, které individuálně přicestují do České republiky, mají zpravidla platné doklady. V případě bezvízového styku přicestují pouze na platný cestovní doklad, v případě vízové povinnosti mají obvykle potřebné vízum ke krátkodobému pobytu. Rozhodnou se zde setrvat, ale nejsou schopné si samy zajistit ubytování a stálý příjem. Jako jediné východisko vidí přijetí nabídky obchodníků s lidmi. Sem patří i případy, kdy ženy pobývají po určitou dobu na našem území legálně a mají někdy i pracovní povolení. Když však platnost jejich dokladů vyprší, hledají řešení, které by jim pomohlo si pobyt prodloužit. Nabídka obchodníků s lidmi jim zdánlivě pomáhá řešit situaci.

Žadatelky o azyl v České republice

Existují opodstatněné domněnky, že mezi žadatelkami o azyl v České republice se vyskytují oběti obchodování se ženami. Jedná se o poměrně ohroženou skupinu žen a ze zahraničních zkušeností víme, že se v praxi vyskytují následující scénáře:

- Ženě, jejíž majitel byl zatčen a je vyšetřován hrozí, že bude jako ilegální migrant vyhoštěna. Proto požádá o azyl, protože návrat do země původu by pro ni byl společensky neúnosný.
- Žena se sama z vlastní iniciativy vyváže ze zločineckého prostředí a požádá o udělení azylu. Hledá bezpečné útočiště před obchodníky s lidmi. Ne vždy se ale dokáže od zločineckého prostředí natrvalo izolovat. Vyskytují se i případy, kdy se žena rozhodne vrátit do původního prostředí.
- Žena požádá o azyl na pokyn obchodníků s lidmi. Majitelé nočních klubů vědí, že při policejních zákrocích o ženy nelegálně pobývající na území daného státu pravděpodobně přijdou. Proto je v jejich zájmu, aby ženy svůj pobyt legalizovaly.

- Žena obchodovaná v západní Evropě je vrácena do České republiky jako do bezpečné třetí země a požádá zde o azyl.

Žadatelky o udělení azylu jsou na území České republiky ubytovány v pobytových střediscích. Mají možnost odchodu do tzv. „privátu“, kde vyčkávají na výsledek azylového řízení. Dle zjištěných poznatků jsou často v privátech i pobytových střediscích kontrolovány osobami z kriminálního prostředí, které je odvázejí do erotických klubů za účelem vykonávání prostituce. V případě nepřiznání azylu ženy v souladu s platným právním systémem využívají opravné prostředky, na jejichž základě se jejich pobyt u nás prodlužuje, a tím se i zvyšují zisky majitelů erotických klubů. O tyto ženy se zajímají také zahraniční sexuální turisté, kteří si pro ně často přijíždějí až před bránu pobytového střediska.

Rozsah výskytu obětí obchodování s lidmi mezi žadatelkami o azyl v České republice je obtížně definovatelný. Nejsnáze lze identifikovat oběti, které požádaly o azylové řízení poté, co byly zadrženy policií a dostaly se do pobytového střediska. Obchodované ženy se uchylují „do azylu“ právě z důvodů, že doposud neexistuje jiná forma ochrany. Navrhovaný model ochrany obětí si mimo jiné klade za cíl eliminovat zneužívání azylové procedury.

b) Profil českých obětí obchodovaných do zahraničí

Podle údajů La Strady tvoří tuto skupinu obětí mladé až velmi mladé ženy s malými životními zkušenostmi. Nejpočetnější skupinou jsou ženy ve věku od 18 do 22 let. Převažují zde ženy s nižším vzděláním (základní vzdělání, učební obor, případně středoškolské vzdělání). Oběti obchodování často pocházejí z nefunkčních, rozvrácených nebo neúplných rodin a mají zkušenost s některou z forem domácího násilí (alkoholismus, týrání). Závislost na alkoholu, případně drogová závislost, zvyšuje zranitelnost potenciálních obětí. V důsledku těchto závislostí mladé dívky volí prostituci jako způsob získání prostředků k uspokojení svých potřeb souvisejících s konzumací návykových látek. Současně závislost na návykových látkách posiluje celkovou závislost dívek na kuplíři. Často bývá v této souvislosti zmiňována problematika dívek žijících v dětských domovech, které po dovršení 18ti let opouští tuto instituci a ve většině případů nemají, kam se vracet. Tyto dívky jsou nedostatečně připraveny na reálný život, chybí jim základní sociální a jiné dovednosti. Stává se, že překupníci mají vyhlídnuté dětské domovy a čekají na dívky přímo tam.

Výrazným rizikovým faktorem je kromě sociálních faktorů rovněž nízká ekonomická úroveň. Problematická ekonomická situace nutí ženy hledat si práci v zahraničí nebo přistoupit na nabídku práce, která není chráněna pracovními předpisy. Toto riziko se vyskytuje hlavně v oblastech s vyšší mírou nezaměstnanosti a týká se hlavně žen v méně kvalifikovaných profesích. Pro takové ženy je často nemožné získat práci za mzdu, která by stačila na jejich obživu, případně na obživu jejich

rodiny. Problematická situace je nutí hledat si zdroj obživy jinde a zařazovat se mezi migranty směřující do západní Evropy.

Mezi oběťmi obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování se často vyskytují romské ženy. V romské komunitě je vysoká nezaměstnanost, celkově nižší sociální úroveň a vysoký počet romských žen je zapojen do prostituce. Pro romské ženy jsou charakteristické i další rizikové faktory, které vycházejí z reality socio-kulturního prostředí, ve kterém vyrůstají a žijí. Je to především odlišný postoj k ženským právům vyplývající z dominantní postavení muže v rodině. Dále sem patří orientace na přítomnost, která vede k tomu, že se často rozhodují na základě momentálního rozpoložení nebo potřeby. Tyto ženy bývají obchodovány svými příbuznými nebo známými z romské komunity. Obvykle jsou nesamostatné a závislé na osobách, které je prodaly, a dobrovolně se do původní komunity vrací. Je třeba se také zmínit o vzrůstajícím trendu romské emigrace, která je způsobená ekonomickými příčinami i strachem z rasové diskriminace. Důležitým faktorem je i skutečnost, že romské ženy jsou pro mnohé klienty velmi exotické a je po nich velká poptávka.

O neinformovanosti obětí lze hovořit hned v několika rovinách. Ze zkušeností nevládních organizací vyplývá, že oběti nedisponují prakticky žádnými informacemi o základních lidských právech a o právním systému v České republice. Ženám, které byly obchodovány v zahraničí, chyběly základní informace o rizicích práce v zahraničí, o legislativě cílové země a o možnostech případné pomoci ze strany pomáhajících organizací.

B. Faktické postavení obětí obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování

a) cizinky obchodované do České republiky

Cizinkám, které často ani nevědí, kde se nalézají, jsou po příjezdu do České republiky odebrány doklady a jsou prodány do erotického klubu nebo jiného zařízení, kde se provozuje prostituce. Majitel podniku za takovou ženu zaplatí zprostředkovatelům obvykle kolem 3000 EURO (cena obvyklá koncem roku 2001) a žena se stává jeho majetkem. Různými formami nátlaku jsou pak ženy přesvědčovány, že se musí prodávat, aby dluh splatily. Pokud odporují, je na ně vyvíjen psychický i fyzický nátlak, je jim vyhrožováno fyzickou likvidací, likvidací jejich rodin v zemi původu apod. Svědectví některých žen dokazuje, že byly vystaveny působení drog. Majitelé podniků usilují o to, aby se jim zaplacená částka co nejdříve vrátila. Až po splacení této sumy začínají ženy dostávat vyšší provizi a získávají větší volnost. Ale jen tehdy, pokud nejsou udržovány v domnění, že jsou zadlužené, případně, že se zadlužují stále více. Některé výzkumné zprávy uvádějí, že tyto domnělé dluhy dosahují částky až 50 000 EURO. Ženy, které se osvědčí, případně naváží užší kontakt se svými kuplíři, postupují v hierarchii erotického klubu, získávají lepší podmínky, privilegované postavení a postupně začínají plnit funkci dohledu nad novými ženami. Začínají se tak zaplétat do tenkých vazeb obchodníků s lidmi.

Při práci policie s oběťmi je velmi obtížné zjistit, jakou úlohu žena hrála v rámci vnitřní struktury daného erotického zařízení. Výslech obětí se proto provádí vždy odděleně. Stojí tu vedle sebe oběť obchodování, která získala určité svobody a určitou moc, a oběť obchodování, která je zcela bezmocná. Tato situace představuje nejen trestně právní, ale i etický problém. Policie se však při posuzování, zda je obchodovaná žena stále ještě obětí nebo již spolupachatelkou, musí řídit platnými zákony (trestní zákon a trestní řád). Postavení ženy lze pro policejní orgán stanovit pouze v rozsahu termínů svědek, poškozený, spolupachatel, pomocník nebo organizátor. Na základě prováděných šetření policie tyto skutečnosti nepřetržitě vyhodnocuje a posuzuje.

b) České občanky obchodované do zahraničí (nebo v zahraničí) vracející se do země původu

České oběti obchodování s lidmi v zahraničí, které se rozhodnou pro návrat do vlasti, mají omezené možnosti. Jsou většinou ve velmi špatném psychickém stavu, nemají osobní doklady ani finanční prostředky nutné pro návrat. I po návratu mají ztíženou situaci, protože často nemají kvalifikaci potřebnou pro získání nového zaměstnání, jsou traumatizovány a vyčleněny z normálního života.

Informace o českých občankách, které se v zahraničí staly oběťmi obchodování s lidmi, postupují do České republiky nejčastěji naše zastupitelské úřady v zahraničí. Oběť se na zastupitelský úřad obrátí buď sama nebo ji tam předá příslušná policie. Zastupitelský úřad vystaví oběti cestovní průkaz a poskytne jí finanční pomoc, která spočívá zejména v umožnění doplňkového prodeje valut a ve výjimečných případech v poskytnutí půjčky (nelze-li situaci řešit doplňkovým prodejem valut nebo jiným způsobem, jako například zprostředkováním převodu finančních prostředků od rodinného příslušníka/blízké osoby). Převážně českých obětí obchodu s lidmi do vlasti zajišťuje často pražská kancelář Mezinárodní organizace pro migraci ve spolupráci s misí IOM v příslušné zemi.

Zdrojem informací mohou být nejen samotné oběti nebo policie, ale i klienti obětí, náhodní svědci, zahraniční nevládní organizace nebo rodinní příslušníci. Obracují se kromě zastupitelských úřadů také na nevládní a mezinárodní organizace. Všechny tyto informace jsou neprodleně předávány ÚOOZ, který požádá přímo nebo prostřednictvím Interpolu policejní orgány v dané zemi o prošetření celé záležitosti, případně o provedení policejního zásahu a osvobození obětí.

Pokud je zdrojem informací o našich občankách, které se v zahraničí staly oběťmi obchodu s lidmi, policie, je jako první informován Interpol nebo přímou cestou ÚOOZ, kterému je sděleno, že daná osoba bude vyhoštěna. Pokud je jako první informován Interpol, postupuje tuto informaci na ÚOOZ. Jde většinou o případy, kdy oběť byla zapojena do páčání trestné činnosti. Když dojde k vyhoštění oběti, organizuje její návrat domů policie v příslušné zemi, která hradí náklady s tím spojené.

Problémem zůstává skutečnost, že cizinecká policie vpustí osobu vyhoštěnou ze zahraničí na naše území, aniž zkoumá důvod vyhoštění. Ani v dokladech vyhoštěné osoby nebývá nic vyznačeno.

Tudíž oběti vracené touto cestou nelze podchytit, pokud se o nich ÚOOZ nedozví jinak. Před vyhoštěním většinou provádí cizinecká policie daného státu s osobou, kterou hodlá vyhostit, pohovor. Sdílení relevantních informací mezi policejními či imigračními orgány by mohlo napomoci vytvoření možnosti nabídnout oběti určitou formu reintegrace. K tomuto účelu by bylo možné využít komunikačního systému Interpolu a v budoucnu rovněž komunikačního systému Europolu.

Jestliže oběť souhlasí se spoluprací se zahraničními policejními orgány, může být zařazena do programu pomoci obětem v této zemi nebo do policejního programu ochrany svědků.

Závěr:

Přestože do současné doby již proběhlo několik významných výzkumných aktivit věnovaných obchodování s lidmi v České republice (UNHCR, La Strada, IOM atd.), jeví se jako nutné v tomto výzkumu pokračovat a rozšířit jej do budoucna o obchodování s lidmi za účelem dalších forem nucené práce. V červnu 2003 byla zahájena výzkumná část projektu OSN „Prevence, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména ženami a dětmi v České republice“. Výzkum provádí Institut pro kriminologii a sociální prevenci pod metodologickým vedením výzkumného institutu UNICRI (výzkumný kriminologický ústav OSN se sídlem v Turíně). Jedná se o rozsáhlou dotazníkovou akci zaměřenou na oběti obchodování s lidmi – české občanky i cizinky, na orgány činné v trestním řízení, na naše konzulární úřady v zahraničí a konzulární úřady zdrojových zemí v České republice a na nevládní organizace a experty. V rámci výzkumu rovněž proběhne analýza několika typických případových studií. Výzkum vychází ze skutečnosti, že obchodování s lidmi je jednou z forem organizovaného zločinu a hluboce zasahuje do lidských práv obětí. Výzkum je zaměřen na kvalitativní parametry, a proto upřednostňuje menší počet kvalitních respondentů. Do výzkumu budou zapojeny nevládní a mezivládní organizace doma i v zahraničí a konzulární úřady. Výstupy budou k dispozici v dubnu 2004.

Příloha 2

Popis prostituční scény v České republice

V souvislosti s přípravou Národní strategie boje proti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování a k úzkému vztahu této problematiky k prostituci a vývoji prostituční scény v České republice bylo prostřednictvím policejních orgánů provedeno šetření, jehož cílem bylo zjistit dynamiku vývoje prostituce a jevů s ní souvisejících. Situační sonda je zpracována z podkladů krajských správ Policie ČR a Správy Policie ČR hlavního města Prahy. Pozornost byla věnována zejména prostituci pouliční a prostituci nabízené v nočních klubech a erotických podnicích. Všechny ostatní formy prostituce jsou mnohem obtížněji zmapovatelné. *Pozn.: Rozdělení na kraje a okresy vychází ze starého teritoriálního členění republiky, které je do současné doby zachováno v policejní hierarchii krajských a okresních ředitelství Policie ČR.*

Prostituce je v České republice každodenní realitou. Zejména v některých oblastech státu jsou s jejími nejviditelnějšími projevy konfrontováni obyvatelé měst a obcí prakticky neustále. Česká republika je v souvislosti s neřešením situace kritizována jako oblast sexuální turistiky, v níž jsou porušována lidská práva a ponižována důstojnost žen, dětí i nezainteresovaných obyvatel obcí a jejich návštěvníků. Ministerstvo vnitra během minulých let zpracovalo několik analytických materiálů, které se týkaly oblasti prostituce v České republice, takže je kompetentní hodnotit vývoj v této oblasti.

Situace v oblasti prostituce se dále vyvíjí. Z poznatků Policie ČR vyplývá, že do jisté míry klesá počet pouličních prostitutek a jejich aktivity s přesouvají do nočních klubů a erotických podniků (to se týká zejména Severočeského kraje). Zcela novou formou je vznik „oken“ - výloh obchodů, v nichž se spoře oblečené ženy vystavují a nabízejí případným klientům jako zboží. Okna jsou otevírána na hlavních ulicích a silničních tazích.

Sexuální služby jsou inzerovány v celostátních médiích i na reklamních plochách. Na trhu lze zakoupit desítky periodik s tematikou erotika a sex, včetně těch, které nabízejí sexuální služby. Nejznámějším a nejrozšířenějším inzertním periodikem je **Annonce**. Kromě toho existují další tiskoviny, které inzerují převážně erotická seznámení a nabídku erotických služeb. **Alarmující je, že s**

většinou těchto tiskovin se lze setkat na pultech obchodů s denním tiskem, v prodejnách u benzinových pump, ale i obchodech se zbožím denní spotřeby, včetně nápojů a potravin.

Stále se rozšířenější formou je inzerce sexuálních služeb na Internetu. V elektronické verzi je vydáváno 11 specializovaných časopisů, na regionální úrovni pak dalších 20 titulů, www.vyhledavač nabídne pod heslem erotika 190 odkazů a další desítky odkazů na on line erotické časopisy a galerie, kompletní erotické nabídky atp. Pod základními odkazy je další katalogové dělení, které obsahuje stovky inzerátů. Individuální inzeráty nabízejí sexuální služby za úplatu poskytované jednotlivci i skupinou osob ve vlastních bytech, v bytech zákazníka (escort) i v erotických podnicích. Další kategorií inzerátů jsou nabídky zaměstnání v erotických službách včetně formulářů přihlášek. Na Internetu je vedle nabídky sexuálních služeb zobrazován i erotický a pornografický materiál různého zaměření, včetně dětské pornografie. Na tyto nabídky může reagovat každý. Má-li peníze, fantazii, potřebu a chuť něco si užít, může si koupit jakýkoliv sex, v jakékoliv kombinaci a v jakémkoliv prostředí. Ve srovnání s rokem 1997, kdy byl přehled těchto nabídek analyzován, je nárůst sexuálních služeb obrovský.

A. Pouliční prostituce

Pouliční prostituční scéna v České republice je nehomogenní a proměnlivá. Vyskytuje se prakticky ve všech krajích České republiky. Nejvyšší výskyt je v kraji Západočeském (kromě okresu Tachov a Plzeň-jih), Jihomoravském a Severočeském, dále na území hlavního města Prahy. V dalších krajích se prostituce vyskytuje pouze v některých okresech, ve Východočeském kraji se nevyskytuje prakticky vůbec.

Počet pouličních prostitutek se zdvojnásobuje v letním období a v období různých sportovních nebo společenských akcí (závody, veletrhy atd.). Národnostní složení žen provozujících prostituci se v jednotlivých krajích mění. V Západočeském kraji se vyskytují Češky a Slovenky (mezi nimi hlavně Romky) jejichž věk se pohybuje od 15 do 50 let. Tyto ženy pocházejí ze sociálně nejslabších skupin populace, jsou nevyučené, svobodné, rozvedené i vdané, bezdětné i s dětmi, často na útěku z domova nebo z výchovného ústavu. Většina z nich má své kuplíře. Zejména v okrese Sokolov a Cheb se vyskytují ženy a dívky ze zemí bývalého Sovětského svazu (Ukrajina, Moldavsko apod.), z nichž některé dosáhly středoškolského vzdělání.

V Severočeském kraji se věk pouličních prostitutek pohybuje kolem 20 do 55 let. I zde se jedná hlavně o Češky (z celé České republiky) a Slovenky, přibližně 50% jsou Romky. 95% žen je svobodných. V Praze jsou prakticky všechny pouliční prostitutky zletilé, jejich věk se pohybuje od 18 do 45 let, jsou mezi nimi Češky, Ukrajinky, Bělorusky, Bulharky a Asiatky. Vzdělanostní úroveň těchto žen zahrnuje všechny stupně vzdělání až po vysokoškolské. Rovněž škála rodinného stavu

zahrnuje všechny typy. V Jihočeském kraji se vyskytují Romky i cizinky ve věku od 13 do 50 let, vyskytují se i ženy ve vysokém stupni těhotenství. V Severomoravském kraji jsou Češky, Slovenky, Ukrajinky a Polky, ve Středočeském a Jihomoravském kraji pouze Češky a Slovenky (včetně Romek). Mnohé prostitutky užívají drogy (hlavně pervitin), který jim dodávají pasáci. Pouliční prostitutky bývají nemocné pohlavními chorobami, jejich zdravotní stav však není, vyjma Západočeského a Severočeského kraje, zmapován.

Na pouliční prostituci se váže trestná činnost, zejména loupeže, krádeže na osobách, krádeže motorových vozidel a vloupání do motorových vozidel, ohrožování pohlavní nemocí, výtržnictví, vydírání a výjimečně vraždy, ale i znásilnění, kuplířství, pohlavní zneužívání, ohrožování mravní výchovy mládeže atp. Zvláštní kategorií prostitutek jsou tzv. uspávačky, které podávají klientům hypnotika a pak je oloupí (o finanční hotovost, elektroniku, starožitnosti, šperky, mobilní telefony, platební karty, klíče od aut a následně i auta). Výjimkou nejsou ani náhlá úmrtí klientů při sexu.

Pouliční prostituci provází i řada přestupků spadajících do oblasti narušování veřejného pořádku, znečišťování veřejného prostranství, vstupování do jízdní dráhy a ohrožování bezpečnosti silniční dopravy, rušení nočního klidu a jiný hluk způsobený pod vlivem alkoholu a drog, slovní napadání okolodoucích, porušování obecních vyhlášek - např. vyhlášky o zákazu divoké prostituce (200 přestupků za rok v Sokolově), nedovolené parkování atp.

Klienty pouličních prostitutek bývají Češi i cizinci. V Západočeském kraji jde především o německé turisty - náhodné klienty z různých vrstev společnosti ve věku od 18 do 60 let, většinou ženatí. V Severočeském kraji jsou tradičními klienty Němci, ke kterým se dnes přidávají Češi, Slováci, příslušníci národů bývalé Jugoslávie, Bulhaři, Albánci, Turci, Italové, Vietnamci (kromě Němců jde o náhodné turisty nebo řidiče TIR). Ve Středočeském kraji se k Němcům, Turkům, Čechům a Slovákům přidávají občané Rakouska a Maďaři. Počet klientů zde obecně klesá. Vyskytují se všechny věkové kategorie i společenské vrstvy, za prostitutkami dojíždějí ve svých nebo firemních autech, někdy i vozidlech z půjčovny. Více než polovina jich jezdí za stálou prostitutkou. Každá prostitutka má alespoň jednoho stálého klienta. Němečtí muži upřednostňují Romky. Odlišná situace je na severní Moravě, kde v okrese Karviná jsou klienty hlavně řidiči TIR a Poláci. V okrese Přerov pak spořádání otcové rodin a v okrese Vsetín nahodilí návštěvníci restauračních zařízení nižší cenové skupiny. V Jihomoravském kraji pouliční prostituci využívají Češi, Rakušané, Ukrajinci a Rusové. Jedná se o všechny věkové i sociální kategorie.

Pouliční prostituce je v příhraničních okresech provozována na výpadkách směrem k hraničním přechodům (Západočeský kraj: například silnice z Jáchymova na Boží Dar, z Ostrova na Boží Dar, z Karlových Varů do Chebu apod.; Severočeský kraj: Varnsdorf - hraniční přechod,

Chomutov - Hora sv. Šebestiána, Teplice - Dubí-Cínovec, Teplice - Most; Jihočeský kraj: rovněž příjezdové komunikace ke státní hranici; Severomoravský kraj: v oblasti hraničních přechodů Český Těšín a Chotěbuz a na výpadovkách k těmto přechodům; Jihomoravský kraj: výpadovka Znojmo - státní hranice, parkoviště a motoresty u čerpacích stanic, parkoviště u Hypernovy ve Znojmě apod.). Dále je ve všech krajích provozována na autobusových zastávkách, v městských parcích, na parkovištích, v částech měst, kde žijí sociálně slabé romské komunity, ve vchodech do domů kde žijí tyto sociálně slabé romské komunity, v průjezdech, dvorech, zastrčených uličkách a stále častěji na místech nespádajících do katastrů obcí (v okrese Sokolov). Zejména na severní Moravě se prostituce vyskytuje také v restauračních zařízeních nižší cenové skupiny. V Praze je provozována na celém území města, hlavně však na Praze 1 (Národní třída, Jungmannova ulice, Perlova ulice (Bulharky), Uhelny trh (Romky), ve Skořepce, Na Perštýně, v okolí Žofina, ve spodní části Václavského náměstí (Bulharky), v Melantrichově ulici (Bulharky), na Staroměstském náměstí a dále na Praze 2 (ulice Žitná, Karlovo náměstí, ulice Odborů, Myslíkova a Resslerva). Ve Středočeském kraji je provozována v okrese Beroun na odpočívadle dálnice D5 v katastru obce Rudná, v Kladně, Slaném, Teplicích a Lounech. Sexuální služby jsou často poskytovány ve vozidlech klientů. Obecně lze konstatovat, že nabízení sexuálních služeb se teritoriálně rozšiřuje i do míst, na nichž se ještě v nedávné minulosti nevyskytovala.

Cenové relace pouliční prostituce jsou poměrně vyrovnané, v Západočeském kraji se pohybují od 20 do 70 EURO (nejnižší jsou v Sokolově), v Severočeském kraji kolem 30 EURO s výjimkou E55, kde činí 10-50 EURO, v Praze 500-1500 Kč (přičemž Bulharky, Ukrajinky a Romky mají ceny v nižší hladině), ve Středočeském kraji 500-1000 Kč, v Jihočeském 500 Kč, v Severomoravském kraji od 200 do 1000 Kč a v Jihomoravském 500-1500 Kč (kromě Znojma, kde jsou ceny 25-60 EURO).

V rámci jednotlivých krajských správ Policie ČR a některých obcí se proti pouliční prostituci podniká řada opatření. Jejich efektivita je malá a krátkodobá. Např. Policie ČR ve spolupráci s městskou policií provádí pravidelnou perlustraci osob za účelem pátrání po osobách, které jsou zařazeny do celostátního pátrání, po nezletilých osobách, osobách podezřelých ze spáchání trestné činnosti, nakažených osobách apod. Realizují se policejní akce zaměřené na zjišťování totožnosti, ověřování věku prostitutek, zatýkání cizinek bez dokladů. Provádějí se součinnostní akce s orgány hygieny a kontroluje se dodržování místních vyhlášek o zákazu provozování divoké prostituce (Sokolov) o zákazu nabízení a využívání sexuálních služeb (Cheb) apod. Výsledkem je, že v Západočeském kraji se podařilo prostituci vytlačit do okrajových částí měst a snížit počet pouličních prostitutek (stěhují se za lepšími podmínkami a výdělky do klubů). V Severočeském kraji na základě vyhlášek měst a obcí předvádí prostitutky městská policie a obvodní oddělení Policie ČR a uděluje jim pokuty podle přestupkového zákona do výše 10 000 Kč. Tyto pokuty jsou prakticky nedobytné. Preventivní akce Úklid spočívající v neustálé kontrole problémových zón policejními hlídkami

přinesla dílčí úspěch, byla však neúměrně nákladná. Vyskytly se pokusy o omezení provozní doby podniků podle zákona o živnostenském podnikání. Ani tento postup nepřinesl žádaný efekt, neboť rozhodnutí vydaná v rámci správního řízení byla často záhy rušena, protože údajně omezovala svobodu podnikání. Středočeský kraj realizuje časté kontroly po linii evidence trestné činnosti, které se však jeví jako málo efektivní. V Jihočeském kraji se snaží situaci zlepšit pravidelnou výměnou informací s kriminální policií v Rakousku a SRN. V Severomoravském kraji existuje například vyhláška města Český Těšín (dopravní značení zakazující zastavení vozidel), v Jihomoravském pak vyhláška magistrátu města Brna a vyhláška obecního úřadu Chvalovice (Znojmo).

Žádné z uvedených opatření situaci neřeší. Pouliční prostituční scéna je prakticky nekontrolovatelná. Až na výjimky jsou prostituující se ženy v područí pasáků. Mnohé z těchto žen jsou nepochybně obchodované (ze zahraničí do České republiky a naopak, ale i v rámci České republiky), k prostituci nucené, týrané a vykořisťované. Národnostní spektrum pouličních prostitutek se rozšiřuje, stejně tak jako služby, které jsou tyto ženy ochotné poskytovat. Zdravotní stav pouličních prostitutek je špatný. Z nejvíce zasažených krajů se ozývají hlasy požadující regulaci prostituce spočívající v eliminaci pouliční prostituce a v důsledné kontrole nad prostitucí provozovanou v podnicích.

B. Prostituce provozovaná v erotických podnicích

Počet erotických podniků v jednotlivých krajích mírně kolísá ve srovnání s rokem minulým. Ve srovnání s rokem 1999 je v zásadě stejný (880 v roce 2003 : 846 v roce 2002). V **Západočeském kraji** je kolem 300 podniků, které se vyskytují zejména na Chebsku (84), přímo v Chebu (59 - pokles o 7), v Karlových Varech (10 - pokles o 3), v Plzni (15 - nárůst o 2), Sokolově (11 - dvojnásobný nárůst), Aši (17), Mariánských Lázních (6), Domažlicích (35 - nárůst o 2), Klatovech (23 - pokles o 3) a Tachově (15 - pokles o 5). V **Severočeském kraji** je celkem asi 120 podniků, a to zejména v okresech Teplice (49), Děčín (21) a Chomutov (19). V **Praze** je těchto podniků přibližně 200 (počet se od loňska nezměnil, některé zanikají, jiné se objevují). V **Jihočeském kraji** je erotických podniků celkem 81, přičemž jednotlivá města jsou zastoupena následovně: Český Krumlov (34), Prachatice (17), České Budějovice (8), Jindřichův Hradec (9), Tábor (7) atd. V **Severomoravském kraji** se kluby vyskytují v okrese Karviná (8 - nárůst o 1), v okrese Frýdek Místek (8, pokles o 3), Vsetín (6), Olomouc (9 - pokles o 1), Ostrava (24) atd. Ve **Východočeském kraji** se nachází 21 erotických podniků, jsou rozděleny následovně: Trutnov (5), Pardubice (4), Hradec Králové (2), Semily (4) atd. V **Jihomoravském kraji** je podniků 103, nejvíce je jich v Brně (36), Znojmě (33), Zlíně (12), v okrese Brno-venkov (7) a Jihlavě (6). **Celkem 880 podchycených podniků.**

Majitelé a provozovatelé zpravidla nebývají jedna a tatáž osoba. Provozovatelem je buď fyzická osoba nebo osoba právnická. Jedná se o osoby s čistým trestním rejstříkem, ale i s trestnou minulostí ve věku mezi 30 až 55 lety. Např. v Klatovech jsou pronajímateli především Češi, i když v minulosti v Železné Rudě provozoval klub i občan SRN. V Severočeském kraji je mezi pronajímateli 80% Čechů, z nichž polovina figuruje jako s.r.o. Zbytek tvoří občané států bývalého Sovětského svazu, bývalé Jugoslávie, Bulharska a Vietnamu. V Praze jsou majiteli i pronajímateli převážně Češi, vyskytují se zde i cizinci, kteří však mají i jiné obchodní aktivity.

Počet prostitutek v podnicích v rámci jednotlivých krajů je zhruba následující: Západočeský kraj: Karlovy Vary (40-70), Cheb (450), Sokolov (40), Tachov (50-60), Domažlice (280), Plzeň (200), Klatovy (138). Na klub podle jeho velikosti připadá od 2 do 30 dívek, Severočeský kraj: celkem 360 - 600 dívek (na klub připadá 3-5 dívek), Jihočeský kraj uvádí 1021 dívek, přičemž zdůrazňuje nárůst počtu cizinek. Severomoravský kraj celkový počet neuvádí, například v Olomouci je to 64 dívek a na klub jich připadá 3-17, které však nejsou stálými zaměstnankyněmi. Ve Východočeském kraji jich je celkem 108, jejich počet kolísá podle poptávky. Jihomoravský kraj uvádí počet 594, na podnik připadá od 2 do 40 žen.

Národnost žen vyskytujících se v klubech se v jednotlivých krajích mírně liší. **Západočeský kraj** uvádí následující národnosti: Karlovy Vary (česká, slovenská, ukrajinská, ruská), Cheb (česká, slovenská, ukrajinská, ruská, moldavská, bulharská, turecká), Sokolov (slovenská, ukrajinská, moldavská), Tachov uvádí české kluby i smíšené, kde se vyskytuje národnost ukrajinská, běloruská, slovenská a česká. V Plzni se vyskytují národnosti: česká, slovenská, ukrajinská, moldavská, běloruská, litevská. V Klatovech národnost polská, ukrajinská, moldavská, běloruská, litevská, mongolská, thajská a bulharská. V **Severočeském kraji** se vyskytuje národnost česká, slovenská, ukrajinská, moldavská, ruská, bulharská, rumunská, bývalá Jugoslávie, albánská. V **Praze** národnost česká, ukrajinská, běloruská, bulharská a Asiatky. V **Jihočeském kraji** se objevuje národnost ukrajinská, běloruská, slovenská, rumunská a česká (Češky sem přijíždějí z jiných krajů). **Severomoravský kraj** kromě české národnosti uvádí národnost ukrajinskou, běloruskou a slovenskou a **Jihomoravský kraj** národnost českou, rumunskou, slovenskou, ukrajinskou, litevskou, bulharskou, thajskou a moldavskou.

Ženy pracující v klubech si údajně ponechávají 50% zisku a 50% odevzdávají klubu. Jejich věk se pohybuje mezi 18 - 40 lety, většinou kolem 25 let (v nočním klubu v Táboře policie objevila třináctileté prostitutky). Ženy většinou pocházejí ze slabších sociálních vrstev, Romky se vyskytují pouze v některých klubech (například v Sokolově tvoří 40% pracovníků klubů, v Severočeském kraji 30% a například v Karlových Varech se nevyskytují vůbec). Jedná se o ženy všech typů rodinného stavu, o ženy bezdětné i s dětmi. Cizinky bývají vdané a doma tvrdí, že pracují v SRN. Vyskytují se

zde všechny vzdělanostní kategorie, cizinky ze zemí bývalého Sovětského svazu mívají obvykle středoškolské nebo i vysokoškolské vzdělání. Některé kluby dbají na pravidelné lékařské kontroly dívek (Karlovy Vary), jinde zdravotní stav dívek ponechávají na jejich vůli. Nakažené prostitutky se obvykle rychle přesouvají do sousedních okresů. Češky vyskytující se v klubech většinou pocházejí z neutěšených rodinných poměrů, může jít o dívky na útěku od rodiny nebo z diagnostického ústavu, ale i ženy které zde hledají rozptýlení. Některé ženy jsou nezaměstnané, jiné si přivydělávají na studium nebo na rodičovské dovolené. Jsou zde také žadatelky o udělení azylu, které jako trvalou adresu uvádějí adresu azylového zařízení a jako přechodnou uvádějí fiktivní adresu v příhraničním regionu, adresu erotického podniku nebo adresu bydliště majitele nebo pronajímatele klubu. Všeobecně lze potvrdit, že dívky v klubech se často střídají a že toto střídání je do značné míry organizované (lze předpokládat, že přitom jsou ženy dále obchodované - přeprodávané).

V souvislosti s existencí erotických klubů se vyskytují následující formy trestné činnosti: obchodování s lidmi, kuplířství, omezování osobní svobody, loupeže, vydírání, zneužití platební karty, krádež, krádež auta, vloupání do auta, vražda, obchodování se ženami, ublížení na zdraví, provozování nepoctivých her a sázek, šíření nakažlivé choroby a ohrožování pohlavní nemocí. V Západočeském kraji bylo například v roce 2002 (leden - konec září) evidováno 34 nakažených prostitutek, přesto se trestný čin ohrožení pohlavní nemocí obtížně dokazuje (lékařské tajemství). Nejvíce jsou nakaženy Rusky, Ukrajinky a Moldavanky. Dalším problémem jsou daňové úniky, které se v podstatě nedají prokázat (podniky odvádějí daně pouze z pohostinské nebo ubytovací činnosti, přičemž ženy, které neplatí daně vůbec, jim ponechávají polovinu svého zisku). Některé podniky mají živnostenské oprávnění na koupi zboží za účelem dalšího prodeje. Vyskytují se zde vymyšlené skutky, uspávačky i náhlá úmrtí klientů. V některých klubech jsou distribuovány drogy, např. v Západočeském kraji se běžně požívá metamfetamin a další omamné látky. V Jihočeském kraji byl zaznamenán zvýšený zájem rakouských klientů zejména o pervitin. V Severočeském kraji občané Albánie spolu s kuplířstvím prodávají drogy.

Skladba klientely erotických podniků se opět v jednotlivých krajích liší. V **Západočeském kraji** se v okrese Karlovy Vary vyskytuje klientela národnosti české, německé, ruské a arabské, v okrese Cheb, Sokolov, Tachov a Klatovy převážně národnost německá, v Domažlicích se kromě německé a české národnosti, vyskytují i Turci a zde žijící Rusové, v Plzni jsou to kromě klientů německé národnosti, Vietnamci, Holanďané, Češi, Slováci a Švýcaři. V **Severočeském kraji a v Praze** je stejná klientela jako u prostituce pouliční, tj. Němci, Češi, Slováci, příslušníci národů bývalé Jugoslávie, Bulhaři, Albánci, Turci, Italové, Vietnamci. Ve **Středočeském kraji** se k Němcům, Turkům, Čechům a Slovákům přidávají občané Rakouska a Maďaři. V **Jihočeském kraji** tvoří klientelu převážně Rakušané a Němci z příhraničních oblastí, v **Jihomoravském kraji** se k Rakušanům přidávají Češi a Slováci a v **Severomoravském kraji** jsou to kromě Čechů a Němců,

také Ukrajinci a Rusové. Ve **Východočeském kraji** erotické podniky navštěvují Češi, Němci, Poláci, Ukrajinci a Slováci. Ve všech krajích se jedná o muže nejrůznějších věkových skupin od 18 do 70 let. Jsou mezi nimi náhodní i pravidelní klienti ze všech sociálních vrstev (Karlovy Vary, Sokolov a jižní Morava vykazují klientelu ze středních a vyšších vrstev, jinde se vyskytují i nižší sociální skupiny). Rodinný stav těchto mužů zahrnuje všechny možné kategorie. Obecně se v klubech vyskytuje méně zvrhlosti než u pouliční prostituce. Zejména na Moravě a ve východních Čechách se vyskytuje fakt, že klienty jsou podnikatelé, kteří do podniků přicházejí ve skupinách a tvoří poměrně stálou klientelu, která má v podnicích slevy.

Cenové relace se opět regionálně liší. Západočeský kraj uvádí následující čísla: Karlovy Vary: 2500-4000 Kč/hod., Tachov: 70 EURO/30 min a 90 EURO/hod., Domažlice: 35-80 EURO/30 min., 50-120 EURO/hod. a 250-400 EURO za celou noc, Plzeň: 1000-4000 Kč/hod., Klatovy: 50-60 EURO/hod. V Severočeském kraji se cena pohybuje kolem 40 EURO/30 min., v Praze je to kolem 2000 Kč, v Jihočeském kraji ceny po zavedení EURA mírně vzrostly a pohybují se hladině 500-9000 Kč (maximum za celou noc). V Severomoravském kraji se ceny velmi liší, v levnějších podnicích cena začíná na 500 Kč, v dražších se uvádí až 3000 Kč za hodinu. Ve Východočeském kraji je cenová hladina 500- 2500 Kč, v Jihomoravském 500-4000 Kč.

Erotické kluby se v pohraničí většinou vyskytují na výjezdu z měst směrem k hraničním přechodům (přibližně dvě třetiny), třetina je jich ve městech nebo v přilehlých oblastech měst, kde lze snadno zaparkovat. Vyskytují se často v samostatně stojících domech, kde nebydlí jiní obyvatelé. Na severní Moravě a v Praze se nacházejí na sídlištích, ve staré zástavbě nebo na periferii měst.

Policie v součinnosti se SCPP, ÚOOZ, hygienickou stanicí a živnostenským úřadem provádí v erotických klubech preventivní kontroly (hledané osoby, mladiství, cizinky bez dokladů, nucená prostituce). V jednotlivých krajích a okresech jsou prováděny akce na ustanovení majitelů a pronajímatelů podniků včetně personálu (situace je velmi dobře zmapovaná). V Severočeském kraji se v minulosti policie snažila upozorňovat na nedovolené stavby a přestavby nočních podniků (zejména na „okna“), ale setkala se s laxním přístupem stavebních úřadů.

Kromě pouliční prostituce a prostituce provozované v klubech mnohé kraje (zejména Praha, Jihočeský a Severomoravský) upozorňují na skutečnost, že velmi rozšířenou formou prostituce se stává tzv. hotelová a bytová prostituce a prostituce provozovaná formou tzv. „escort servisu“, kdy jsou prostitutky dováženy do bytů, penzionů a hotelů podle předchozí objednávky klienta. Ke sjednávání služeb jsou používány mobilní telefony a policie se prakticky nemá šanci o situaci v této oblasti prostituce dozvědět. Může její rozšíření monitorovat jen na základě inzerátů, vyskytujících se v tisku.

C. Homosexuální prostituce

Popis prostituční scény by nebyl úplný, pokud bychom se nezmínili o homosexuální prostituci. Tento jev se vyskytuje zejména ve velkých městech, ale i u silniční prostituce. Nejznámějšími místy, kde je homosexuální prostituce nabízena je hlavní nádraží v Praze a gay-kluby. Jedná se zejména o mladé chlapce, kteří žijí chaotickým způsobem života, mimo rodiny a jakoukoliv sociální kontrolu. Homosexuální prostituti jsou vůbec nejrizikovější skupinou v prostředí sexuálního obchodu. Ve velké většině jsou závislí na drogách, případně na hracích automatech, je mezi nimi vysoký výskyt osob nemocných infekční hepatitidou (B,C) a ojediněle HIV/AIDS. Zdravotní stav těchto mladých mužů je špatný, stejně jako životní disciplína. Dalším problémem provázejícím homossexuální prostituci je trestná činnost, a to nejen páchaná na těch, které sexuální služby nabízejí, ale zejména na zákaznicích. Trestná činnost je vysoce latentní, klienty nebývá nahlašována. Homosexuální prostituce až na ojedinělé případy nebývá organizována.

Závěry:

1. Prostituční scéna je nepřehledná, různorodá, a to zejména v erotických klubech.
2. Je velmi obtížné oddělit prostituci dobrovolnou od prostituce nucené, protože prostitutky se z nejrůznějších důvodů zdráhají policii cokoli sdělit (strach z kuplířů, obava z porušování zákonů apod.).
3. V pouliční prostituci se více uplatňují Češky, Slovenky z nižších sociálních vrstev (mezi nimi je vysoký podíl Romek). Postupně přibývá i cizinek.
4. V erotických podnicích se kromě Češek vyskytuje i vysoké procento cizinek z nejrůznějších koutů světa. Některé noční kluby jsou etnicky homogenní a specializované na konkrétní národnostní klientelu.
5. U prostitutek z ekonomicky slabých zemí (například bývalé státy Sovětského svazu) lze jen stěží hovořit o dobrovolné prostituci, jde téměř vždy o nucenou prostituci, ať již vynucenou ekonomickými a sociálními faktory nebo kuplíři a obchodníky s lidmi.
6. Domněnku, že se v sexuálním businessu obchoduje s lidmi svědčí i fakt, že se prostitutky v klubech často střídají (dokazuje to, že jde o organizovanou činnost ze strany kuplířů a obchodníků, kteří reagují na poptávku ale i na nebezpečí odhalení v případě dlouhého pobytu na jednom místě).